

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

**TOPONÍMIA DE
LES BORGES DEL CAMP I DEL
SEU TERME MUNICIPAL**

PER

FERRAN JOVÉ I HORTONEDA

PREMI EDUARD BROSSA 1970

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
1981

**TOPONÍMIA DE LES BORGES DEL CAMP
I DEL SEU TERME MUNICIPAL**

El dia 23 d'abril de 1970, el jurat qualificador del «Premi Eduard Brossa 1970» decidí atorgar-lo al senyor Ferran Jové Hortonedá pels mèrits que concorren en el seu treball «Els topònims de les Borges del Camp». El Jurat estava compost pels senyors Antoni Badia i Margarit, nomenat per l'Institut d'Estudis Catalans; Lluís Solé i Sabarís, president de la Societat Catalana de Geografia, i Enric Moreu-Rey, nomenat per la dita Societat.

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

**TOPONÍMIA DE
LES BORGES DEL CAMP I DEL
SEU TERME MUNICIPAL**

PER

FERRAN JOVÉ I HORTONEDA

PREMI EDUARD BROSSA 1970

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
1981

TIRADA D'AQUEST LLIBRE:

250 exemplars en paper offset

· "Toponímia de Les Borges del Camp i del seu terme municipal"

Autor: Ferran Jové i Hortonedà.

Edita: Societat Catalana de Geografia.

Impremta: A. Rabassa, de Reus. — Any 1981.

Dipòsit legal: T. 97 - 1981.

ISBN: 84-600-2187-4.

A Artur Dasca i Sumsi, en homenatge pòstum a la seva dedicació en la recerca d'informació documental del passat de la nostra vila. Bona part d'aquell fons, recollit amb afany, va ser malguanyadament perduda.

En reconeixement del seu esforç i amb profunda admiració.

F. J. H.

Í N D E X

Pròleg	15
Justificació	21
Nota geogràfica i estadístiques. L'escut	22
Ressenya històrica	24
Fonts d'informació	48
Índex d'abreviatures	49

EL TERME MUNICIPAL

La població	51
Les partides de terra	52
Pretèrits de les partides de terra	59
Boscós i pinars	62
Pretèrits dels boscós i pinars	65
Els plans	65
Els masos	65
Pla del terme municipal	72
Pretèrits dels masos	75
Les casetes	76
Pretèrits de les coves o barraques	77
Els serrets i altres formes de relleu	77
Pretèrits dels serrets i altres formes de relleu	78
Els ponts	79
Pretèrit dels ponts	81
Les pedres singularitzades	81
Els camins	82
Pretèrits dels camins	85
Les carreteres	87
Les mines	87
Pretèrits de les mines	91
Les fonts	91
Pretèrits de les fonts	92
Les basses i els bassots	93
Pretèrits de les basses i els bassots	93
Els barrancs, les rases i les rescloses	96

Pretèrits dels barrancs, les rases i els torrents	99
Les pedreres	100
Els forns d'obra i de calç	101
Pretèrit del forn de calç	103
Els pous	103
Les sènies	104
Els arbres singularitzats	104
Pretèrits dels arbres singularitzats	105
Els caus	105
Els indrets singularitzats	106
Pretèrits dels indrets singularitzats	110
L'estació	115
Les eres	117
Pretèrits de les eres	117
Les finques i els bocins de terra	117
Pretèrits de les finques i els bocins de terra	123
Els horts	126
Pretèrits dels horts	126
Els molins	127
Pretèrits dels molins	128
Els llocs de fora terme molt visibles o de molta anomenada	128
Pretèrit dels llocs de fora terme de molta anomenada	131

EL NUCLI DE POBLACIÓ

Els carrers i les places	132
Pla de la vila	135
Carrers, places i avingudes de significació política	137
Pretèrits dels carrers i les places	138
Les cases i els edificis singularitzats	142
Els indrets d'anomenada	142
Pretèrits dels indrets d'anomenada	146
Altres coses d'interès	147
Els renoms tradicionals que no apareixen al text	149
Renoms desapareguts, dels quals hem trobat notícia	150
Els cognoms més corrents actualment a la vila	154
Els pobles més propers	154
Índex alfabètic de noms	155

PRÒLEG

Vaig conèixer Ferran Jové i Hortonedà amb motiu d'una carta que va escriure a "Serra d'Or", deu fer més de dotze anys, interessant-se per un tema local. M'hi vaig posar en contacte i a l'estiu em va venir a veure al Mas de Segimon, a L'Aleixar. En la conversa, general i de tempteig, li vaig fer veure la urgència de recollir els noms de lloc del seu terme municipal. Persona oberta, inquieta i escoltadora, Jové va copsar de seguida la importància i la variada riquesa que s'amagava en l'onomàstica i no va trigar gaire a encetar el tema a Les Borges del Camp. Recordo que el vaig acompanyar en una enquesta de gairebé tot un dia sobre el terreny, en companyia de dos coneixedors del terme. Jové va néixer a Les Borges del Camp el 1929, on viu i, abans de dedicar-se a un petit negoci, radicat a Reus i relacionat amb peces de recanvi per a automòbil, durant disset anys havia fet de picapedrer. El seu interès per la història del seu poble i per "fer país" se li va desvetllar fa molts anys. Junt amb el seu germà bessó, es va anar formant i, sense espantar-se d'haver de fer de bastaix per Catalunya, si calia, va anar compaginant la seva feina professional amb una altra de molt diversa i sacrificada, bé que en el fons agràida: la d'animador cultural i nacionalista del seu poble i de la comarca. I ara, que tot just comencem a encarrilar-nos amb les institucions recuperades, Ferran Jové continua essent un gran activista, a punt d'atendre qualsevol sol·licitació per a construir Catalunya.

Les servituds que comporta ésser animador cultural i organitzador d'una política catalanista han fet que no pogués enllestir gaire de pressa la darrera versió del seu recull de topònims de Les Borges del Camp.

Tanmateix, el seu tarannà rigorós en la tasca intel·lectual l'ha fet caminar més a poc a poc. De més a més, i sobre la marxa, li ha calgut aprendre la metodologia de l'arplega dels noms de lloc i familiaritzar-se amb les normes per a fer citacions erudites, per a despullar documents antics o per a arribar a entendre l'envitricollada lletra del segle XVI, sobretot la d'un capbreu on va trobar

molt de material per al seu llibre. Jové n'ha tret profit i es mou amb força desimboltura en el camp de la investigació. La recerca de la documentació de Les Borges del Camp, dispersa o perduda, li ha representat un esmerç de temps molt gros. Però n'ha tret molts topònims pretèrits o ha confirmat amb citacions documentals l'existència d'una part dels que encara són vius en la tradició oral. La família del benemèrit historiador local Artur Dasca i Sumsi li va obrir les portes de l'arxiu d'aquest, i així Jové ha pogut enriquir més la seva obra. Ferran Jové, com que treballa amb esperit de petit orfebre i ha tingut, com jo, un mestre en la matèria, Ramon Amigó, que té l'amor al detall precís i a "l'obra ben feta", no hi ha planyut hores.

Toponímia de Les Borges del Camp i del seu terme municipal, amb més de set-cents topònims inventariats, és un llibre seriós que ha dut l'esperit exhaustiu de l'autor a recollir fins i tot els noms de les campanes i de certs núvols escadussers. El terme és més aviat petit, però força treballat. I on no hi ha la petja de l'home difícilment trobarem els noms que ell dóna a les partides, les muntanyes, els barrancs, els bocins de terra, els costers, els boscos, les mines, les masies, etc.

Alguns dels noms que ens reporta Jové ens suggereixen molts comentaris. Per exemple, el Diumenge o les Sorts sembla que corresponen, com arreu, a terres fèrtils i de domini més aviat senyorial que eren cedides amb unes contrapartides —o sortejades— als qui les explotaven agrícolament. A la toponímia de Les Borges del Camp descobrim les formes vives del dialecte camp-tarragoní, des de l'article masculí "lo", tan clàssic i saborós i viu, que no s'ha d'abandonar en el llenguatge col·loquial, fins a la perduració de la pronúncia de la "v", tret diferencial que convé conservar a tota costa. També hi ha noms comuns a la rodalia com "serret" o "pinar", en comptes de "puig" o bé de "bosc", que són les formes més esteses a d'altres contrades. La partícula pronominal "en", avui en desús total al Camp, perdura en canvi a la toponímia: així L'Hort d'en Serra o el Mas d'en Muntaner, entre d'altres. Fixem-nos també en la partida de Les Guinarderes, documentada des del segle XV, que ens testimonia que antigament el mot comú guineu devia conviure probablement amb el sinònim "guinarda". O el Barranc de la Fantasma, que conserva el gènere femení de la paraula. També el Barranc del

Xampany, que no té res a veure amb la beguda escumosa, sinó que prové d'un renom d'un home del poble. Jové no s'ha oblidat, d'altra banda, de posar-hi els noms de lloc que s'han perdut, però es troben a la memòria col·lectiva, com alguns arbres singularitzats, malauradament abatuts per l'home o per la meteorologia.

La lectura del llibre ens suggereix d'altres constatacions: que al terme hi ha molts masos i ben poques fonts o remarcar la curiosa paraula Mialtos, repetida en diversos topònims, sobre l'origen de la qual no goso pronunciar-me, però que es documenta des del segle XVI.

Finalment volem subratllar l'abundosa i ben triada bibliografia que ha estat el fonament documental del llibre. L'autor ha construït una obra perdurable, útil per als investigadors de la llengua, de la geografia, de la història i fins de l'arqueologia o de l'economia, però que ha de servir també perquè les noves generacions de borgencs no oblidin aquests noms de lloc o de persona, molts d'ells tan arrelats, i que són un patrimoni i un signe d'identitat del poble. Tant de bo que a cada vila hi hagués una personalitat com Ferran Jové, si no per dur a terme una tasca tan ampla, almenys per aplegar, amb la seva cura i perfecció, els topònims del terme municipal.

Albert MANENT

Justificació

La meva entrada al camp de la toponímia es va produir per un fet gairebé casual. A començaments de l'any 1968, quan tot just havia iniciat la meva tasca de recerca de dades i documentació històrica de la vila, em vaig trobar enfrontat amb un dilema històric i se'm va ocórrer d'acudir a les pàgines de "Serra d'Or" (1), tot cercant qui em pogués ajudar a trobar una solució.

Només vaig rebre una resposta a la meva crida. En realitat no era pas una resposta. Es tractava d'una carta de l'Albert Manent que em donava unes pistes, però, sobretot, era més que res una crida d'alerta perquè m'interessés per la recollida de topònims de la vila i terme, bo i remarcant la importància i alhora la urgència de fer-ho sense ajornar-ho massa i també em feia adonar que les fonts d'informació viva, els vellets, van desapareixent i els joves i la gent de mitja edat, que han deixat de ser pagesos, no són vehicles massa bons per a la conservació dels noms de lloc que es van perdent inexorablement.

He de confessar que en els primers contactes que vaig tenir amb el Manent, i més tard amb el Ramon Amigó, dubtava de prendre aquesta responsabilitat. No era pas perquè la idea no m'abellís. Ben al contrari. La meva por venia de mi mateix, coneixedor com sóc de les meves limitacions, car aleshores no sabia pas què era un topònim.

Però la bona voluntat i la illusió no em mancaven i la promesa de col·laboració i d'assessorament dels dos experts toponimistes em feren decidir a començar de seguida la tasca. Una tasca que ha donat com a resultat aquest recull de noms de lloc de la nostra vila i dels seus entorns i que, tot i no ser exhaustiu (aquests treballs difícilment ho arriben a ser mai), va merèixer el Premi "Eduard Brossa" de la Societat Catalana de Geografia, i ara l'honor de ser inclòs a la col·lecció "Rosa de Reus" de l'Associació d'Estudis Reusencs.

---

(1) "Serra d'Or". Núm. 101. 15 febrer de 1968.

Nota geogràfica i estadístiques. L'escut

El terme de la vila és petit, amb una superfície territorial de 814 Ha. Per la part jussana de la vila, el terme de Botarell, havent-se annexionat la major part del de la Quadra dels Tascals (vegeu núm. 459), arriba fins a poc més d'un quilòmetre del nucli de població. Limita, al S. i SO., amb l'esmentat terme de Botarell; a l'O., amb el de Riudecols; al N., amb els d'Alforja i L'Aleixar; a l'E., amb el de Maspujols i al S. i SE., amb el de Riudoms.

La població és situada entre els 41° 10' 19" de latitud N. i 1° 01' 00" de longitud E. del meridià de Greenwich.

Com indica la segona part, determinativa, del nom del poble, pertany a la comarca natural del Camp de Tarragona i, d'acord amb la Divisió Territorial de Catalunya, publicada per decret del govern de la Generalitat del 27 d'agost del 1936, a la comarca del Baix Camp i a la IV vegueria o regió.

El centre comercial més important on acudeixen els vilatans (mercat, cambra de comerç, districte notarial, centre sanitari, etc.), és Reus, capital de la comarca.

Notes estadístiques d'interès

Agricultura

Segons un estudi fet el 1972 (Instituto Nacional de Estadística. Censo Agrario de España, 1972. Tarragona) hi havia un total de 243 explotacions agràries. Si tenim en compte la petita extensió del terme, ens adonarem de seguida que en general hi ha de dominar el minifundi.

Eren distribuïdes així:

De 0'1 a 0'4 Ha. 29	De 4 a 4'9 Ha. 22
De 0'5 a 0'9 Ha. 33	De 5 a 9'9 Ha. 43
De 1 a 1'9 Ha. 51	De 10 a 19'9 Ha. 16
De 2 a 2'9 Ha. 27	De 20 a 29'9 Ha. 1
De 3 a 3'9 Ha. 17	De 30 a 49'9 Ha. 1

que sumen 240, més 3 de considerades sense terra, fan les 243.

De la superfície censada (1), que són 875 ha., 644 són conreades i 231 no conreades. Són de propietat dels pagesos 756 Ha.; 25 en règim d'arrendament, 59 com a mitgers o parcers i 35 corresponen a conceptes diversos.

És interessant de remarcar que el cens agrari donava un nombre de 228 empresaris que es repartien per edats així:

Fins a 30 anys: 11.	De 55 a 64 anys: 58.
De 31 a 54 anys: 79.	De 65 anys en amunt: 80.

Finalment direm que, referint-nos a les explotacions agràries, de les 243, només 80 tenien com a ocupació principal l'agricultura, 148 tenien altres ocupacions i 15 les classifica com a altra condició jurídica.

Demografia de la vila, des del segle XIV

Dividirem aquest apartat en tres grups, per tal que les xifres corresponents no surtin barrejades i ens indueixin a errors. En primer lloc, donarem els fogatges que coneixem, amb relació dels focs atribuïts a la nostra vila; després, unes estimes, les poques que tenim, que, en lloc de relacionar els focs, fan una relació de les cases que es comptabilitzaven a la vila; finalment, el cens per nombre d'habitants. Totes les dades, mentre no s'indiqui el contrari, són extretes de Josep Iglésies, *Síntesi de població del Baix Camp a partir del segle XIV*.

1. Varia respecte a la geogràfica, com a conseqüència lògica de les normes d'inscripció, per les propietats que pertanyen a més d'un municipi.

Fogatges:	Focs	Equivalència en habitants uns
Any 1339	22	110
Any 1356	27	135
Any 1413	26	130
Any 1457	26	130
Any 1497	24	120
Any 1515	34	170
Any 1553	39	195
Any 1563	31	155
Any 1564	31	155
Any 1683	80	400

La dada indicativa del 1683, correspon al *Llibre de les Concòrdies*, foli 32, de l'arxiu Dasca.

Cases:

(En fer la relació de les dades que tenim per cases, prescindirem de fer l'equivalència en habitants perquè si els focs tenien un càlcul aproximat —només aproximat— de persones per cada foc, la cosa és distinta a les cases, perquè podia haver-n'hi alguna amb més d'una família).

Any 1708	102 cases	Any 1763	120 cases
Any 1716	95 "	Any 1773	125 "
Any 1719	106 "	Any 1819	193 "
Any 1750	120 "	Any 1830	191 "

Moviment demogràfic de la vila des del 1719 fins al 1979

Any	habitants		Index creixement %
Any 1719	485		
Any 1787	796	+ 311	+ 64'12
Any 1830	881	+ 85	+ 10'67
Any 1842	1.008	+ 127	+ 14'41
Any 1844	907	— 101	— 10'02
Any 1857	1.062	+ 155	+ 17'09
Any 1860	1.066	+ 4	+ 0'38
Any 1877	1.057	— 9	— 0'84
Any 1887	1.229	+ 172	+ 16'27
Any 1897	1.038	— 191	— 15'54
Any 1900	1.175	+ 137	+ 13'20
Any 1910	1.086	— 89	— 7'57
Any 1920	1.208	+ 122	+ 11'23
Any 1930	1.213	+ 5	+ 0'41
Any 1936	1.167	— 46	— 3'79
Any 1940	1.157	— 10	— 0'86
Any 1950	1.123	— 34	— 2'94
Any 1960	1.220	+ 97	+ 8'64
Any 1965	1.247	+ 27	+ 2'21
Any 1970	1.289	+ 42	+ 3'36
Any 1975	1.341	+ 52	+ 4'03
Any 1979	1.390	+ 49	+ 3'65

Bé que les xifres siguin una mica monòtones, ens donen una idea del creixement gairebé constant, amb petites oscil·lacions de minves que poden respondre a motivacions diverses que caldria estudiar, però que deixem, en tot cas, per treballs posteriors, més especialitzats, ja que això escapa al propòsit d'aquesta obra.

L'escut

No en tenim cap dada escrita, si bé ens n'ha arribat alguna mostra gràfica del segle passat, en alguns llibres de l'arxiu municipal i documents de l'arxiu Dasca, on hi ha estampat el segell del municipi al peu d'algunes actes.

Sembla representar un camp travessat per un torrent o una riera. A la part dreta hi ha una caseta o borja damunt d'un turonet, com fent de talaia, i a l'esquerra un arbre. A la meitat superior, l'espai amb uns ocells o estrelles.

Ressenya històrica

La Prehistòria

Per bé que Les Borges del Camp es troba al centre geomètric d'una sèrie de pobles on hi ha hagut troballes prehistòriques de considerable valor (Reus, Riudoms, Riudecols, Alforja), fins avui poca cosa s'ha descobert al nostre terme municipal que ens doni alguna llum sobre l'estada de l'home prehistòric, fos component d'alguna tribu nòmada o sedentària. Coneixem, del paleolític mitjà, un resquill de sílex trobat, al tall més inferior de la bòbila, per l'arqueòleg en Ramon Sala (1). També prop de la bòbila va ser trobada el 1922 una grossa destrala, trencada, naturalment incompleta, de grans dimensions. És una troballa de certa importància, per bé que de superfície, que sembla atribuïble, segons el Dr. Salvador Vilaseca, a la mineria que s'explotava de molt antic als Crosos d'Alforja (2). Altres sílexs han estat trobats a la Brugera, als Ravellars i a d'altres indrets que entornen el nostre terme. Cal fer menció d'un raspador de sílex vermell, trobat a les Sorts, prop de l'estació (3).

Època romana

De l'època romana, només coneixem un fragment de sepulcre, trobat a l'entorn del santuari de la Mare de Déu de la Riera, possiblement del segle III de la nostra era, que duu una inscripció, també fragmentada, on es llegeix: "EV ANGELUS NEPOTE CARISSIMUS". Diu Violant i Simorra (4) que "el veïnatge de Tàrraco escampà petits agrupaments rurals i villes isolades per tota la plana" i no seria d'estranyar, i fins entra molt bé dintre d'unes possibilitats molt probables, que una d'aquestes villes es trobés on ara hi ha l'ermita que, amb tota seguretat, és el lloc on s'inicià l'actual vila.

Període sarraí

Sembla que va ser durant la dominació sarraïna que s'originà la nostra vila. Encara que els quatre segles de despoblament que els historiadors coincideixen a atribuir al Camp de Tarragona no abonin massa aquesta possibilitat, sembla sostenir-la un estudi etimològic realitzat pel Dr. Joan Corominas (5) que li atribueix un origen àrab. Com a referència oral que ens fou tramesa per en Joan Dasca i Blanch, el seu pare li deia que cap al 1906 van ser trobades, als Parrots, unes restes humanes que possiblement corresponien a enterraments sarraïns. No coneixem que deixés res escrit en aquest sentit i ho consignem amb totes les reserves, però per si més endavant es confirmés aquesta possibilitat.

La Reconquesta

La vila s'originà com a nucli de població, encara que una mica disseminada, després de la reconquesta, en iniciar-se la segona meitat de la dotzena

1. Salvador Vilaseca i Anguera. *Reus y su entorno en la prehistoria*. Vol. I, p. 35.

2. *Ob. cit.*, p. 146 i 167.

3. Salvador Vilaseca. *Las industrias del sílex tarraconenses*. Madrid, 1953. Págs. 377 a 380.

4. R. Violant i Simorra. *Etnografía de Reus y la seva comarca*. Asociación de Estudios Reusenses. Reus, 1955. Vol. I, p. 69.

5. Joan Corominas. *Estudis de Toponímia*. Vol. I ps 2656.

centúria. Segons Dasca (6) “la parròquia de Sant Bartomeu de la Quadra (ara ermita de la Mare de Déu de la Riera) és la primitiva parròquia que va tenir Les Borges del Camp i data del segle XII”, i afegeix que “fou construïda per ordre de Ramon de Ganagot, senyor de la Vall de Santa Maria d’Alforja”.

Possiblement, en fer aquesta afirmació, Dasca es devia basar en la notícia que en donava Emili Morera i Llauredó (7), i ja veurem com la cosa no és tan fàcil de dir.

Trobem, l’any 1154, una butlla d’Anastasi IV, datada el 25 de març a Sant Joan de Laterà, on confirma els béns de la Mitra de Tarragona. En aquest document s’esmenten, entre moltes d’altres, les esglésies, i per tant un cert nucli de població al seu entorn, de “Riudoms, las Borjas y Cambrils” (8). Josep Iglésies, que sembla seguir aquest autor, també les esmenta (9). En canvi, el canonge Josep Blanch, que transcriu íntegrament el text de la butlla pontificia, en llatí, diu: “Ecclesiam Riu de Vimis, ecclesiam de Alforgia, ecclesiam de Cambrils” (10). Aquesta discrepància ens desconcerta i ens decebé i seguirem les nostres recerques i encara trobarem una tercera variant al butlletí de la “Real Academia de la Historia” que diu: “Ecclesiam de puio de ulmis, ecclesiam de Alorba (11), ecclesiam de Cambrils” (12). No sabríem inclinar-nos ni per l’una ni per l’altra hipòtesi, perquè cal dir que l’illustre arxiver i historiador Josep Blanch escrivia el seu Arxiepiscopologi a mitjan segle disset, i en aquell temps la vila d’Alforja, com a cap de baronia, incloïa en el seu terme general i en certa manera els representava en nombroses ocasions (sobretot quan els afers tenien alguna relació amb el seu senyor natural, el baró, o sigui l’Arquebisbe) els llocs de Riudecols, Les Voltes i Les Borges. Naturalment, aquesta condició havia de pesar en la ment de l’historiador i en més d’una ocasió devia influir en el sentit de només esmentar el nom de la vila principal sense considerar els llocs vassalls.

D’altra banda, també abonen aquest argument, al nostre entendre, la grafia de Les Borges que, com diem en intentar d’explicar el significat del seu nom (Vegeu topònim número 1), pot derivar de “burg”, “burx”, “alborge”, “bòria” o “borja”. És evident la similitud de les tres darreres formes amb “Alforja” o “Alforia”, sobretot quan es tracta d’interpretar-los llegint sobre textos antics.

Sigui com sigui, pocs anys després, el 27 de juny de 1158, Ramon Berenguer IV feia donació a Ramon de Ganagot (o de Gavalgant) de “la vall que deçà lo Coll de Alforja se estèn (...) per a que en lo mig de ella fundàs y poblàs una vila, a la qual posàs nom Sta. Maria de Alforja” (13). Aquesta donació era confirmada 15 anys més tard, el 1173, per l’arquebisbe Guillem de Torroja (14) i comprenia, també, els termes dels pobles que anys a venir formarien la baronia d’Alforja.

6. Artur Dasca i Sumsi. *La Creu de Sant Bartomeu. (La Creueta de les Borges)*. “El Matí”, dia 30 de juny de 1935.

7. Emili Morera i Llauredó. *Tarragona Cristiana*. Vol. I, capítol Bernard Tort.

8. Morera. *Ob. cit.*

9. Josep Iglésies. *La Restauració de Tarragona*, p. 42. Col. Episodis de la Història, núm. 45. Dalmau Editor.

10. Josep Blanch. *Arxiepiscopologi de la santa església metropolitana i primada de Tarragona*. Transcripció i prologació de Joaquim Icart. Tarragona, 1951.

11. Una nota de peu de pàgina fa aquesta quarta variació: “Ejemplar 2º «Alforia»”.

12. Boletín de la Real Academia de la Historia. Vol. IV, p. 536.

13. Blanch, *ob. cit.*, p. 92.

14. *Ibidem*, p. 109.

A part de tots aquests documents, com hem vist, objecte de controvèrsia, trobem que el 3 de maig de 1243, dona Blanca de Santa Fe, filla i hereva de Pere del Arcs i de Ganagot, abadessa del convent de Bonrepòs, venia a l'arquebisbe en Pere d'Albalat "la vila de Alforge, y lo lloch dels Archs, ab sos termens, que son les Benes, Cortiella, les Borges, les Domenges, les Voltes, los Bany, los Tascals, Riudecols y les Irls" (15).

Primeres notícies de participació col·lectiva

A les Corts de Girona celebrades l'estiu de 1321, es decretà la conquesta de Sardenya. L'arquebisbe de Tarragona, Ximèn de Luna, es comprometé, en nom dels pobles del Camp, a aportar-hi cent mil sous. El 29 de novembre següent, set viles i llocs del Camp es reunien per procedir al repartiment de la part que corresponia a la Comuna del Camp, institució que començava a fer els seus passos aleshores, i que aplegava un nombre reduït de viles, entre les quals es comptava Les Borges, que n'era fundadora, en el qual repartiment correspongué pagar a la nostra vila un total de 570 sous, que faria efectius en terminis anuals de 114 sous, durant els pròxims cinc anys. (16).

Ultra la contribució a l'esdeveniment de la conquesta de l'illa de Sardenya per Jaume II, el Just, ens documenta del fet que considerem transcendent que la vila de Les Borges fou una de les set fundadores de la gran institució camperola, la Comuna del Camp, de la qual formà part, amb més o menys eficàcia, fins que fou abolida a començaments del segle XVIIIè.

La carestia de blat que afectà els pobles de Catalunya, el 1334, colpí, potser amb més intensitat i tot, els pobles del Camp i l'arquebisbe, en Joan d'Aragó, en va comprar a València 250 cafissos que repartí entre la ciutat de Tarragona i el Camp, "en particular entre los (llocs) de la baronia de Alforge, que eren los que mes patiren" (17).

Pocs anys després, en el primer fogatge que coneixem de la vila, se li atribueixen 22 focs (18).

No en tenim cap notícia directa, però cal pensar que la vila no es lliurà del flagell de la famosa pesta negra que el 1348 "va caure damunt l'infeliç Camp de Tarragona" (19) i en general a tot Catalunya, fins al punt que hi mancaven cementiris i sacerdots per a enterrar la gent.

La guerra contra Castella comportà un nou servei de la Comuna del Camp al rei Pere el Cerimoniós i dels trenta mil sous que foren assignats a la institució comunal, a Les Borges li taxaren una contribució especial de 12 lliures i 7 sous (20). Això era el 1356. A les Corts celebrades a Cervera per Pere el Cerimoniós, el 1359, tota aquesta contrada figura amb el nom de "Lo Diumenge" i amb un nombre de 27 focs (21). Possiblement Dasca treu la dada de Pròsper de Bofarull (22). Quatre anys més tard, per manament del mateix

15. *Ibidem*, p. 153.

16. Eufemià Fort i Cogul. *Notícia històrica d'una singular institució medieval*, p. 42. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1975.

17. Blanch, *ob. cit.*, II v. p. 30.

18. Equivalents a unes 110 persones, segons resulta de multiplicar el nombre de focs per 5, xifra estimada com a aproximada en aquests casos.

19. Blanch, *ob. cit.*, ps. 43 i 45.

20. Fort i Cogul, *ob. cit.*, p. 72.

21. Artur Dasca i Sumi. *La Mare de Déu de la Riera de les Borges del Camp*. "La Veu de Catalunya", 8 de setembre de 1934.

22. Pròsper de Bofarull. *Censo de Cataluña ordenado en tiempo del Rey Don Pedro el Cerimonioso*. Colección de Documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, vol. XII. Barcelona, 1856.

Cerimoniós, les viles i llocs de Catalunya havien de proveir a la seva fortificació per a protegir-se dels possibles atacs dels castellans, amb motiu de la guerra que Pere de Castella declarà al seu homònim català. Les fortificacions decretades pel rei "han deixat una empremta molt considerable als arxius i als monuments de tot Catalunya", diu Fort i Cogul⁽²³⁾. Sembla que devia ser per aquell temps que es devien aixecar els murs de la vila; si no han arribat fins a nosaltres en la seva presència física, els trobem documentats cap a finals de la divuitena centúria (Vegeu el topònim núm. 725).

Consolidació de la vila

Evidentment, una data que marca una fita important en la petita història local és la del 1384, any que es construïa la primera església, el primer temple, de Les Borges, en el seu emplaçament actual i modern. La parròquia de Sant Bartomeu possiblement ho fou de bona part del terme o baronia d'Alforja. Sabem que ho era de la Quadra dels Tascals, de Riudecols, Les Voltes, Les Irlles i, naturalment, de Les Borges. Possiblement, havent assolit ja una certa població compacta apinyada a l'entorn del pujol on, segons Dasca ("El Matí"), hi havia la borja major i que es devia haver emmurallat feia pocs anys, decidiren construir una capella pròpia, amb categoria de parròquia. Obtingut el permís del lloctinent o preposít de l'arquebisbe, en Guillem de Comes, (la seu era vacant), es decidiren a fer-la.

Els prohoms de Riudecols i Les Irlles en protestaren, possiblement perquè se'ls devia voler obligar a contribuir a les despeses de la seva construcció i, amb voluntat de diàleg i amb ganes d'estalviar treballs i despeses, cercaren la col·laboració de dos homes de lleis per tal que dictessin un laude que evités el litigi. Després de diversos contactes i reunions entre els de Riudecols i Les Irlles per una banda i els de Les Borges per l'altra, els homes de lleis, en Berenguer de Reixach de Lleida i en Ramon de Cervera de l'església d'Urgell, dictaren sentència, en la qual es manava que el vicari perpetu de Les Borges havia de seguir anant cada diumenge, ell o algú per ell, a dir missa a Riudecols, així com també per la Mare de Déu del Candeler, el diumenge de Rams, per la Mare de Déu de Març, la d'Agost i la de Setembre, mitjançant una determinada almoïna a tall de retribució per part dels de Riudecols, els quals eren eximits de contribuir a les despeses de construcció, d'ornamentació i de llibres de la nova parròquia (cosa que fa pensar en el que ja hem dit abans referent a una participació dels veïns de Riudecols a la construcció del nou temple). Com a contrapartida, els de Riudecols, per ells i pels seus successors, renunciaven a tots els drets que poguessin tenir sobre l'església de Les Borges i es comprometien a no posar cap mena d'impediment perquè fos declarada parròquia.

Les diverses reunions de les persones interessades a arribar a un acord se celebraren dintre del clos emmurallat de la vila "inter castrum de Borgis in quo jurati et probi homines de Borgis designarunt construi dictam capellam"⁽²⁴⁾.

El dia 7 de novembre d'aquell mateix any 1384, s'arribava a un acord i a partir d'aleshores esdevenia una realitat la construcció del primer temple

23. Fort i Cogul, *ob. cit.*, p. 79.

24. Pergamí del segle XVI. Còpia literal del text llatí i traducció al català d'un Laude per mitjà d'amicals componedors entre les Universitats de les Borges, Riudecols i les Irlles en fundar-se la primitiva església en el lloc de la Borja Major. Any 1384. Arxiu Dasca.

parroquial de la nostra vila, que s'aixecaria al mateix lloc on hi ha l'actual i que subsistí durant gairebé quatre centúries (25).

El 1413 l'arquebisbe, per manament del rei (Ferran el Catòlic) ordenava un fogatge. Per a practicar-lo als llocs del Camp foren designats dos oficials o funcionaris. Tot i que sembla que en general hi va haver una marcada tendència a disminuir el nombre de focs (26), a la vila de Les Borges no creiem pas que, almenys en aquesta ocasió, se'n camuflés cap. D'altra banda, cal tenir present que la mateixa ordre reial ja preveia "que lo nombre de fochs (...) sien disminuïts per mortaldats e en altra manera" (27). En aquest fogatge, Les Borges figura amb 26 focs, cosa que només representa una disminució d'un foc, respecte a l'anterior fogatge.

Manà el cardenal Domènec Ram, ja entrat el segle XV (va regir la seu tarragonina del 1434 al 1443), que en endavant, en lloc d'escollir cada vila l'assessor que volgués, com s'havia fet fins aleshores, en nomenaria un ell per a assessorar totes les viles, i els assignaria un determinat import. A Les Borges li fou assignat un florí. D'acord amb el fogatge anterior, li representà força més car que a les viles més grans, ja que Alforja, per exemple, amb 86 focs, en pagà dos i mig i La Selva del Camp, amb 218 focs, se li taxaren 4 florins (28).

Contràriament al procediment que solia emprar la Comuna del Camp en fer els repartiments o fogatges, de separar els pobles de la baronia del seu cap, la Mitra de Tarragona acostumava a unir-los. En prendre possessió el nou arquebisbe, en Pere de Cardona, l'estiu del 1515, les viles i els llocs del Camp li feien el donatiu ordinari i, com ja ho havien fet en altres ocasions, aquesta diguem-ne contribució es va fer efectiva a través de la baronia: "Alforge ab son terme, 55 lls." (29).

A tot el Camp hi va haver una tongada de malestrugança en temps del cardenal Jeroni Dòria, italià, que mai no va estar a Tarragona i va regir la seva diòcesi a través del seu vicari general, monsenyor Benedetto, "que tot ho passave per diners" (30). La nostra vila també se'n ressentí, perquè entre altres fets que relata el cronista diu que "a les Borges feriren lo batlle de una escopetada", sense que ens il·lustri, però, sobre els mòbils ni els autors, si eren o no de la mateixa vila (31).

Dependència de la baronia

Abans d'entrar en aquest tema, potser caldrà donar una notícia de la producció minera que enregistrava la vila cap a finals del segle setze. La notícia ens ve de Bofarull (32) i diu: "Desarrollado del todo el espíritu de especulación, Reus se convino con la villa de las Borjas, mediante contrato público, para explotar en sus inmediaciones, una mina que ofrecía oro y otros metales". No ens diu res de la seva situació, possiblement en algun dels Crosos

25. *Laude citat*. Dasca, com hem vist en el llarg epigrafiat del Laude, assegura que es construí al lloc que ocupava la Borja Major. Possiblement ell devia haver consultat alguna documentació que nosaltres no hem pogut veure.

26. Fort i Cogul, *ob. cit.*, p. 124.

27. *Ibidem*, p. 312. Apèndix núm. 45.

28. *Ibidem*, p. 130.

29. Blanch, *ob. cit.*, vol. II, p. 127.

30. *Ibidem*, p. 137.

31. *Ibidem*.

32. Andrés de Bofarull y Brocà. *Anales históricos de Reus desde su fundación hasta nuestros días*. Asociación de Estudios Reusenses. Reus, 1961. Vol. II, p. 37.

que surten a la relació de topònims, ni si l'explotació va resultar positiva o no.

Pel que fa a la dependència de la baronia d'Alforja, sembla que els de Les Borges no s'hi sentien massa còmodes. No tenim pas, encara, massa documentació per a fer-ne un judici ample, però sí per a tenir-ne una certa noció i poder avançar unes determinades notícies: per un document molt posterior sabem que Les Borges "se ha esmerado y esmera, en buscar discordias con Alforja, su Cabeza; y havendolo acostumbrado ya en Centurias passadas" (33). El 14 de novembre del 1596, sembla que una sentència determinava a favor dels d'Alforja i els de Les Borges amollaren i cercaren una avinença (27 de febrer de 1597). Però lluny de desistir dels seus propòsits, a la llarga seguiren amb els seus actes, no per fer la guitza, sinó per reivindicar uns drets d'independència territorial, fins al punt que sembla que els prohoms de la vila havien deixat d'assistir a les reunions consuetes del terme i la sentència esmentada del 14 de novembre de 1596 els obligava a assistir-hi.

Primera meitat del segle disset

El 1612, el dia 18 de gener, es concedia llicència als jurats i prohoms de Les Borges per a imposar sises durant vint anys (34), suposem per a atendre a les despeses de la vila. Si bé ens cal fer encara algunes indagacions, creiem oportú d'avançar-ne la notícia.

Sis anys després, "Als 6 de Maig del any 1618, moguts los fadrins de la present vila de les Borges, del amor de Deu" es creava la confraria dels Fadrins, els quals, reunits a l'interior de l'església, determinaren "suplicar a Mossén Jaume Rovira nostro Vicari perpetuo, al Senyor Batlle Joan Mariné, Als Senyors Jurats Bartomeu Borrás, Francisco Paladella y Gabriel Figueras, y a tot lo Consell" que, tenint en compte que totes les viles tenen la corresponent confraria dels Fadrins i a la vila no hi és, si volien "donarlos la Confraria del Santíssim Sagrament". Evidentment, tant el vicari, com el batlle i els jurats i tot el Consell de la Vila, els atorgaren la referida confraria i tot seguit se n'aprovaren els corresponents capítols o estatuts (35).

Amb motiu d'un encàrrec de l'arquebisbe al governador del Camp, el selvatà Rafel Ripollès, traspasant-li unes lletres del rei Felip IV, el mateix governador assabentava la Comuna del Camp, en magna reunió celebrada a La Selva del Camp el 25 de maig de 1625, que calia que tots els pobles tinguessin les armes a punt i que els que no en tinguessin se n'havien de proveir. Amb aquest motiu es feia un recompte global de necessitats per a la defensa del Camp i la vila de Les Borges hi figura fent una comanda de 10 arcabussos que li devien fer falta per a atendre a les seves necessitats (36).

No hem trobat, fins avui, cap document que ens informi d'una manera directa en quin grau els fets de la guerra del Segadors afectaren el lloc. Cal creure que la guerra no hi passà amb una presència física, però la memòria o cartes de la primera Concòrdia ens en parlen i ens fan saber com la patiren "la

33. Recurs presentat per l'ajuntament d'Alforja, per a evitar avalots. (Aquest document és d'un particular de la vila d'Alforja i ens va ser facilitat pel nostre amic, el malaguanyat en Josep Fuster i Grifoll i encara bo que en traguérem unes fotocòpies que guardem al nostre arxiu particular, XV Carpeta).

34. Arxiu de la Corona d'Aragó. Secció de Cancelleria. Registre 5.190, f. 40 v.

35. *Còpia del llibre de la Confraria del Santíssim de Les Borges del Camp, fundada l'any 1618*. Foli 1. Arxiu Dasca.

36. *Fort i Cogul, ob. cit.*, p. 195.

universitat y singulars persones de la vila de les Borges (...) per causa de les grans calamitats que en estos temps passats del present Principat ha suportat dels infortunis de la guerra ” (37), allotjaments, trànsits, “y de donar soldats, tarrallones, y bagatges per la conservació de la plassa de Tarragona, siti de Barcelona, Vich y Girona” (38).

Per la primavera del 1650 la pesta feia acte de presència per aquestes comarques i cal pensar que si Reus es declarava empestat el dia 10 d'abril (39), pocs dies havia de trigar la pesta a arribar a Les Borges, si és que ja no hi era. Dotze anys més tard, en la carta suara esmentada de la Concòrdia, la vila encara se'n feia ressò i li atribuïa part del seu endarreriment econòmic (40).

“Ordinations”

Just traspasat el llindar de la primera meitat de la dissetena centúria, el 1654, el Consell de la Vila encarregava la redacció d'unes ordenances que fessin possible el govern interior de la vila (41). Les “Ordinations” es feien com una necessitat que tenia el poble i “se determina la major Part se fessen y observasen dites hordes per los grans danys y abuzos se feyan” i foren escrites per en Mateu Borràs, que era el mestre de la vila, el 12 de setembre de 1654. No sabríem explicar per què, però no foren decretades, és a dir, no se'ls donà força legal fins vuit anys més tard, segons es desprèn d'una inscripció que diu: “NOS DON FRANCISCUS DE ROJAS Dei gratia Archiepiscopus Tarraconens Regius q. Cons. firmamus et decretamus pre insertas ordinationes” (42).

Possiblement devien quedar alguns aspectes poc concretats o insuficients i el 1674, a les 84 ordenances o articles originals, n'hi eren afegides onze més, que eren decretades, en nom de l'arquebisbe, per Josep Claver “lloch tinent de Governador y assessor Gl. del Camp de Targ.”, el dia 23 d'agost de l'any referit (43).

Segueixen les mostres d'interès d'emancipació

L'actitud protestatària o pledejant dels borgencs persisteix, a desgrat de la sentència comminatòria del 1596 i altres. I era natural que seguís, car la seva idea era d'assolir la independència total de la baronia o terme al qual estaven vinculats des de la seva fundació. Esperem tenir més documentació per a estudiar amb més profunditat aquest afer que considerem important. Que seguien els actes de protesta ho sabem perquè el 29 d'agost de 1654 els de Les Borges hagueren de reconèixer que havien comès certs excessos (44). Però tampoc en aquesta ocasió, tot i el seu reconeixement o acte d'humiliació, que feien constrets per un recurs legal dels d'Alforja, no havien d'amollar i

37. Subratllem nosaltres.

38. *Concòrdia, pactes y resguards que la vila de Les Borges del Camp ha fet amb tots els acreadors, any 1663.* Arxiu Dasca.

39. A. de Bofarull, *ob. cit.*, vol. I, p. 97.

40. *Llibre de les concòrdies*, f. 1.

41. *Llibre de les Ordinations fetes pels Jurats de la vila de Les Borges del Camp, any 1654.* Arxiu Dasca. (Aquestes ordinations foren publicades per Artur Dasca i Sumsi a la Revista del Centre de Lectura, l'any 1934).

42. *Llibre de les Ordinations*, f. 24.

43. *Ibidem*, f. 29.

44. *Recurs Ajuntament d'Alforja*.

tornarien a repetir els actes de rebel·lia per la dependència territorial i tornarien a perdre els borgencs, segons una sentència posterior (45).

Dietari de la vila (46)

Ha arribat fins a nosaltres un extens dietari de la vila, en el qual hem pogut trobar notícia d'un període que s'aproxima als quaranta anys. Aquest important manuscrit comença el 1658 i a través dels seus folis d'enrevessada calligrafia podem seguir el progrés de la vila, els costums i les peripècies, de bona part de la segona meitat del segle disset.

Endarreriment econòmic

Llegint el Dietari i la documentació que ens ha arribat d'aquest període, possiblement un dels més documentats de la petita història local, ens adonem de les grans tribulacions que havien de passar els prohoms que estaven encarregats de regir la vila. Sabem que es trobava endarrerida de 20.300 lliures i que les pensions de censals que havia d'atendre, que li vencien anualment, muntaven la considerable xifra de 915 lliures, també. Ultra aquest deute importantíssim, havia de proveir a uns "Gastos forsossos per la Recuperatio y Govern de la (...) universitat" (47), el que ara en diem el pressupost, que li representaven cada any 200 lliures més, si bé aquesta quantitat es veia compensada per "los emolumentos De la dita universitat" que eren molt "tenuos per no tenir forns ni molins sino tan solament Los Arrendaments que fa cada año de la fleca del pa, vi, oli Revendaria y Carnisseria que uns años en Altres tot lo mes que sen prossoeixen De tots junts son 200 Ll". És a dir, que venia a fer en paus, només amb les despeses normals.

Les causes de l'endarreriment econòmic cal trobar-les, doncs, en els "infortunis de la guerra, Alogaments, transits y de donar Soldats tarrallones y Bagatges Per la Conservatio de la plassa de tarragona, Siti de Barcelona, Vich y Girona. Com també Per Raho Delgran Contagi" (48), és a dir, la pesta dels anys 1650 i 1651 (49).

Els creditors, com és natural i lògic, exigien la restitució dels deutes o el cobrament de les pensions endarrerides i actuals, però la vila no els podia atendre per manca de recursos. Les pressions que empraven els censalistes eren de l'ordre executiu, "feien gastos", deien. Durant l'any 1662 trobem una colla de dietes per haver d'acudir a donar satisfacció als creditors (50) o anar a pagar pensions o part de pensions a algun dels més exigents i veure d'aturar "gastos". La vila es trobava oprimida i calia emprar algun mitjà que els tragués d'aquell estat d'angoixa. El Consell de la Vila determinà d'emparar-se en l'única possibilitat legal que existia i acordaren de fer una Concòrdia o pacte d'avinença amb els creditors. Els capítols de la Concòrdia establien les condicions, una de les quals era la d'una reducció de l'ordre del

45. Vegeu més endavant, pàg. 36.

46. *Dietari de la Universitat de Les Borges del Camp. 1652*. Arxiu Dasca. (Aquí ens limitem a donar-ne notícia i ens hi referirem d'una manera escadussera. Però tenim començat un estudi monogràfic sobre el tema).

47. *Llibre de les concòrdies*, f. 1.

48. *Ibidem*.

49. Al *Llibre de les concòrdies* diu 1651-1652 perquè donen la data de l'encarnació en lloc de la nativitat.

50. *Dietari*, folis 37 i ss.

cinquanta per cent de totes les pensions endarrerides. També s'exigia als creditors que suspenguessin "las Instancias Aixis Comensades com per a comensar" contra la universitat de Les Borges. Els borgencs, per la seva part, s'obligaven a imposar-se un tall de mil lliures anuals que serviria alternativament, un any per a pagar pensions i l'altre per a lluir censals per import de les mil lliures (51).

Però la bona intenció dels borgencs no era prou: hi mancaven diners o bé hi sobraven contribucions a les quals havien d'atendre ineludiblement, i lluny de rebaixar les motes, al pic de vint anys justos es veien impellits a pactar una segona avinença, ja que els deutes en lloc d'haver-se rebaixat, s'havien incrementat considerablement, de manera que "ve ha estar Carregada la Universitat y particulars en propietat de Censals y Cambis en **Sinquanta Mil lliures**" i "**Dos Mil y Sinch Centes lliures**" (52) de pancions en Darraridas" (53).

Naturalment que aquest endeutament era explicat, com l'anterior, al memorial que acompanya, més ben dit, que enceta aquesta segona Concòrdia, abans dels pactes corresponents. Diu que el lloc té 80 focs (equivalents a unes 400 persones) i que "se es molt desmoltblat lo lloch de gent" per causa de les malalties. Fa una relació de mals, si fa no fa com la primera i afegeix que van "Moltas Casas ha pubillatje y ha perditio". Ultra el servei del rei i les pestes, parla de les "malas collitas que havem tingut" i dels preus baixos que es cotitzaven pels productes del camp per "anar lo Blat ha raho de trenta, trenta sinch y quaranta reals" (la quartera). Insisteix en la manca de forns i molins que paguin contribució i diu que només hi ha "uns arrendaments molt tenuos De pa, vi, oli, aiguardent, Carretatgé y Carniseria" (54). Tots els ingressos plegats vénen a representar "Cada any sent Satanta lliures", si fa no fa. Per contra partida, les despeses de la vila per "Conduptes de Mestre, Metja, Relotjer, Advocats y procuradors, Salaris de Jurats, Clavaris, dietes y altres "Gastos", representen "Cada any tres Centes y Sinquanta lliuras" (55). Ultra aquestes despeses, ja força per damunt dels ingressos, havien de fer front a les que originava el "Sarvey del Rey nostre Señor (que Deu guarde) ab un alferes de cavalls Reformat y dos Soldats de Cavalls montats de la Compañia De sa Exª". Que tot plegat, les despeses de la vila "fan nomero De Mil Sinch Centes vuytanta y set lliures".

És prou evident la diferència entre els migrats ingressos i les fortes despeses que havia d'atendre la vila perquè ens adonem de seguida que s'havia d'endarrerir, tot i que sabem que es veia forçada a "fer talls als particulars" i que eren tan carregosos per la seva quantia que esdevenien "Insuportables y exorbitants" (56). La cosa s'agreujava perquè "en lo pnt. lloch lo fruit principal que los habitants cullan es Vi, de haont Sen Sustentan, Calsan, Vistan" i havien de pagar els propis deutes, i el vi, des de feia "quatre o sinch anys es anat y va ha tant tenuo preu" que no els arribava per a pagar les quantioses despeses (57). "Per causa de las demunditas mencionades Influencias Se Son empañyats los Naturals y abitants de la pnt. vila en Molts Censals, Cambis y deutes". Era tal l'estat de necessitat en què es trobaven, que estaven "Michs

51. *Llibre de les concòrdies*, f. 1.

52. El subratllat és nostre.

53. *Llibre de les concòrdies*, f. 34.

54. *Ibidem*, folis 32 i ss.

55. Remarquem que els ingressos han disminuït en 30 Ll. i les despeses s'han incrementat en 150 Ll.

56. *Llibre de les concòrdies*, f. 33.

57. *Ibidem*.

Desesperats de poder resistir ha pagar tanta Carrega y ab contingencia de haver de deixar lo lloch, Casas y Issiendas en mans de la Justicia y dels acreadors”. I més avall encara segueix, en un clam que fa esgarriar d'emoció: “Deseuxiats de remey, y als ultims vales de una total ruyna — Nos havem ajustats en molts Consells Segrets y Generals (58) havent tingut — Moltes Juntas y Conloquis” i arribaren a la conclusió que l'única possibilitat que tenien per a quitar i lluir tots els censals i pagar les quantioses pensions, era aplicant-se un quinze sobre tots els fruits, tant els que es collien al terme com els que els terratinents posseïen en altres termes, que pagaven delme (59). L'acte del Consell General de tots els caps de casa es feia “als trenta y hu de Xbre. delañy mil sis Cents vuitanta y hu” (60).

Tampoc aquest cop no havia de ser una solució i s'hauran de procurar nous pactes d'avinença amb els creditors tot just començada la segona meitat de la vinent centúria.

Efectivament, durant la primavera del 1752 la vila feia anar els seus síndics en Jacint Ciurana i en Miquel Martí a gestionar a Barcelona perquè se li autoritzés una nova concòrdia i la imposició d'un nou tall entre els vilatans i així poder acudir a les exigències dels creditors. El deute, en aquesta ocasió, muntava a 19.756 lliures i 5 sous, entre el valor del capital dels censals i els de les pensions pendents de pagament. També en aquesta ocasió s'acordà un tall de 500 lliures que l'un any havia de servir per a lluir censals i l'altre per a pagar pensions. Aquest tall, però, hauria resultat insuficient per a atendre les 602 lliures i 6 sous, import de les pensions anuals que pagava la vila, si no hagués vingut una reial reducció, que devia ser de caràcter general, mitjançant la qual les pensions havien quedat reduïdes a 361 lliures i 8 sous (61).

La memòria de l'avinença que presentaven Jacint Ciurana i Miquel Martí és datada el 22 de maig i el 24 de juny (1752) els era recomanat que acudissin “a los pies de S. M. o a los Sres. de su Rl. Consejo a exponer esta solicitud”. La súplica va ser atesa pel rei i la nova Concòrdia va ser autoritzada possiblement aquell mateix any. Al pic d'uns cinc anys trobem que en Josep Gebellí, de Maspujols, es negava a pagar el tall, bo i allegant que ja feia anys que pagava talls comuns a la vila. Això era pel novembre de 1757. Però no li valgueren excuses i va ser condemnat a pagar la part corresponent que se li havia assignat i les despeses que havia ocasionat amb la seva negativa. La sentència és breu i duu la data del 6 de novembre d'aquell mateix any.

Sembla que el quinze era arrendat per períodes anuals, segons la reial concessió de Ferran VI i s'havia d'atorgar mitjançant subhasta pública. Però aquest espai de temps no mereixia la confiança dels postors per la raó que si algun any la collita anava malament no els quedava la possibilitat de rescabalar-se'n en una pròxima anyada. Això motivà una nova sollicitud de la vila perquè els fos autoritzat d'ampliar el període de l'arrendament a cinc anys, concessió que els fou atorgada per la Reial Audiència pel setembre del 1765.

58. Entenem que vol dir Consell de Trenta, que eren les persones que formaven el Consell de la Vila, i Consells Generals, és a dir, amb la participació de tots els caps de casa de la vila.

59. *Llibre de les concòrdies*, fs. 34 i 35.

60. *Ibidem*, f. 36. Aquí cal rectificar la data i situar-la exactament el 31 de desembre de 1682, segons consta “de lacta del quinse rebut en poder Del Dr. Cosme Fort Nri. de la vila de Alforge firmat per la pnt. universitat y singulars persones del pnt. lloch de les Borges als 31 de Xbre. 1682 que los notari(s) posan lañy nou”, o sigui el de la Nativitat en lloc del de l'Encarnació.

61. *Diversos Documents originals de la Universitat de Les Borges. Segle XVIII*, fs. 11 i 15. Arxiu Dasca.

Com en les concòrdies anteriors, també aquest cop hi va haver creditors reticents a la firma del document d'avinença i, encara el 1775, la vila era aconsellada que acudís a la Reial Audiència per fer-los firmar (62).

Creixement de la vila

Amb l'apassionament de seguir una situació tan interessant com angiosa i llarga per a la vila, hem passat per alt, de moment, uns altres temes que considerem prou interessants. El creixement espectacular que experimentà tot el Principat durant la divuitena centúria també es va fer patent a la nostra vila. El 1718 Les Borges tenia 485 habitants i al cap de 67 anys, el 1785, havia pujat a 796, cosa que representa un índex de creixement de l'ordre del 64% (63).

Unificació de les dues parròquies

En iniciar-se el segon terç del segle divuit, la vila havia de veure assolit un anhel que sembla que venia de lluny. "La preocupació constant —diu Dasca— de tots els vicaris de les Borges de fer la unificació de les dues parròquies, mai no aconseguida, es pogué realitzar finalment, l'any 1735, essent vicari perpetu Mn. Josep Grau" (64). La bona gestió de Mn. Grau prop dels feligresos de la Quadra motivà que ells mateixos demanessin la inclusió de la parròquia de Sant Bartomeu a la de Maria Assumpta. Un pic aconseguit aquest primer pas, els borgencs, obtinguda la vènia del prelat, procediren de seguida a l'enderrocament dels murs del fossar de Sant Bartomeu, sense haver-ho consultat abans als veïns de la Quadra dels Tascals, que eren els directament afectats, i situaren al portal de la vila la creu gòtica que hi havia al fossar. Naturalment, s'enutjaren els veïns de la Quadra i acordaren demanar a l'arquebisbe que tornés les coses al seu estat original (65). Novament la gestió bondadosa i eficaç de mossèn Grau assolí la pacificació de les dues parts i les dugué a la taula del diàleg. Al final, s'arribà a un acord i, entre altres coses, els veïns de l'antiga parròquia de Sant Bartomeu exigiren que la creu del fossar (La Creueta, vegeu a topònims, núm. 710) fos emplaçada a l'entroncament del camí de Riudoms amb el de la Quadra o dels Diumenges "perquè servís de fita o pedró per a anar-hi a cercar els morts dels feligresos de Sant Bartomeu" que a partir d'aleshores serien enterrats al fossar de la vila (66).

Mossèn Grau va ser, també, el primer que va concebre la idea de construir un nou temple per a la vila, possiblement perquè durant els quaranta anys del seu vicariat (1717-1757) la vila experimentà, com hem vist, un notable creixement. La idea encara era lluny de concretar-se en fets, però tot i això sembla que hi devia tenir un gran interès i hi devia veure alguna possibilitat, perquè en morir hi llegà part dels seus béns (66 bis).

La vila es queda sense metge

Justament a la meitat de la centúria, la vila es quedava sense metge, per haver-se tornat cec el Dr. Gregori Planes. Aleshores el poble tenia 120 cases i els prohoms del Consell, allegant la seva importància, sollicitaren de la Reial

62. *Ibidem*, fs. 14 i ss.

63. Pierre Vilar. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Vol. III, p. 156. Primera edició, Barcelona, 1966.

64. Dasca, "El Matí".

65. *Ibidem*.

66. *Ibidem*.

66 bis. *Cronologia Parroquial*. Arxiu Dasca.

Audiència que els autoritzés a nomenar-ne un, mitjançant la corresponent conducta. La vila proposava de tenir-lo durant tres anys; passat aquest període, si el metge era acceptat pels veïns, podia seguir, però les conductes havien de ser pagades particularment per cada veí (67).

Malgrat el Decret de Nova Planta, la vila es regeix per les seves "Ordinacions"

Hem vist que l'any 1654 la vila creava o actualitzava unes ordinacions per tal de regir millor la vida interior del lloc. Tan arrelades devien estar aquestes lleis locals entre els borgencs, que, començada la segona meitat del segle divuit, malgrat el Decret de Nova Planta de Felip Vè. (1716) anul·lant totes les lleis, privilegis i institucions del Principat, a Les Borges seguien aplicant la llei, d'acord amb les ordinacions de la vila: "Fa demanda á Joan Compte mestre de cases li pague la pena eo ban segons les ordinacions de dita pnt. vila". Això era el 4 de novembre de 1758 (68).

Segueix el moviment emancipatiu

Ja hem vist que els borgencs aprofitaven totes les avinenteses que se'ls presentaven per a exterioritzar la seva protesta per l'obligada dependència a la baronia. Un dels procediments que es veu que empraven amb preferència era el d'avançar-se als alforrencs en els actes de rebuda de l'arquebisbe —el baró— que en fer les seves visites pastorals obligadament havia d'entrar al terme general de la baronia, precisament, pel terme de Les Borges, cosa que motivava que tant les persones del Consell de la Vila com el poble en general se sentissin a casa seva i a l'hora de rebre el seu Senyor es creguessin amb preferència als seus superiors en l'ordre jeràrquic, per ser-ho del terme, d'Alforja, els quals havien de baixar al nostre terme per rebre'l. Tant era així, que una de les vegades "se arrojó con Violencia el Bayle de las Borjas, siguiendole sus Regds., y sin guardar solemnidad, besaron la Mano del Arzobispo, y le dieron la bien Venida, Antes de los de Alforja" (69).

Ara, el 1766, data del document que ens assabenta del fet anterior, sense que ens digui l'any en què s'esdevingué, i havent d'efectuar una visita l'arquebisbe al terme o baronia, tot i que els d'Alforja havien manifestat reiteradament la seva queixa i els havien comminat "que no se atreviesen mas á ello" els de Les Borges "estàn oy determinados de hacer lo mismo ahora, que hirà el Arzobispo p^a la Visita", fins al punt que diuen que presenten l'escrit "para precaver entre dos Pueblos un Alboroto con algunas perdiciones ya amenazadas", perquè, segons l'escrit "tienen prevenidos los de las Borjas á sus Vecinos p^a atropellar los Regds. y Bayle de Alforja p^a lograr su empezado Fin; hasta que le tienen á este amenazado, de romperle la Vara" cas que en fes ostentació pública "por el Lugar de las Borjas".

Naturalment, els d'Alforja se'n queixaven perquè legalment el batlle d'Alforja ho era de tot el terme i per tant també de Les Borges, que eren els seus súbdits. Els alforrencs no volien perdre aquest privilegi i al seu torn amenaçaven als de Les Borges de prendre represàlies, en llur defensa, cosa que

67. Arxiu Corona Aragó. Secció de Reial Audiència. Registre 475, f. 183.

68. Diversos documents de les notaries de Joseph Puiggrós i de Pere Homdedéu, notaris de la vila d'Alforja, les fotocòpies dels quals són en poder del nostre bon amic en Josep Fuster, d'Alforja.

69. Recurs. Ajuntament d'Alforja.

feia témer al batlle general que es produirien mals irreparables i, amb una prudència que des de la nostra perspectiva considerem admirable, requeria dels seus superiors que ordenessin quietud als de Les Borges.

Es dictà sentència el 22 de maig de 1766 i diu que “En atención a que la Villa de Alforja es Capital del Territorio en que se halla el Lugar de las Borjas; debe (en tanto que se provee en Justicia el asunto) preceder, en el recibimiento de su Señor Jurisdiccional, su Ayuntamiento, al de las Borjas, bajo la pena de Cien Libras que se han de exigir de los Bienes de cada uno de los que hicieren, ó motivaren lo contrario” (70). Cal remarcar que la pena imposada, cas de ser intransigents, és exagerada, al nostre criteri, i això ens fa suposar que el temor d’una batussa greu també devia ser força preocupant. Hem de remarcar, també, aquí, que al nostre entendre no en sortiren derrotats els nostres avantpassats. Ben al contrari, pensem que amb el seu reiterat comportament protestatari i amb la seva amenaça d’avalot, havien assolit una cosa tan important com era que se’ls en fes cas i que l’afer fos considerat per la justícia (“en tanto que se provee en Justicia el asunto”). D’altra banda, també és interessant de fer observar que la sentència no exclouïa els borgencs d’anar a rebre l’arquebisbe, com sembla que pretenien els alforjencs (“antes bien les excluye de la Comitiva —als de Les Borges—, por no ser precisa su Salida”), naturalment, mentre respectessin el protocol exigit pels seus superiors del terme (71).

De moment no tenim cap mena de document que ens digui com va anar la cosa. Pensem que els borgencs es devien portar bé. Tampoc no coneixem quina solució va donar la justícia sobre la dependència a la baronia, però cal pensar que va ser negativa, perquè seixanta anys més tard encara trobem que la vila era considerada terme d’Alforja. Segons una escriptura de Francisco Sostres, escrivà de Reus, datada el 2 de maig del 1827, en parlar sobre el Pinar Gran (Vegeu topònim núm. 71), del terme de Les Borges, ho fa així: “El bosque sito en el termino general de Alforja y partida lo pina gran” (72).

El nou temple

Una data transcendental que marca una fita remarcable en la història moderna de la vila, la trobem just en encetar el darrer quart del segle divuit. Hem vist com mossèn Grau s’interessava, ja feia anys, per la construcció d’una nova església. Darrera seu també hi mostraren interès, i en certa manera hi treballaren, mossèn Anton Grau (germà de Mn. Josep) que va succeir-lo a la seva mort en dos economats curts i també mossèn Valentí Reixach (1758-1772), creador, aquest, dels croquis de la nova església (73).

Què els podia moure a substituir l’antic temple per un de nou? Estant la vila tan carregada de deutes, ¿era aconsellable de crear un nou tribut, o un nou quinze, per a subvenir a la construcció del nou temple?

Pensem que podrien ser dos els motius que n’aconsellessin la construcció: la vellura de l’antiga església, que ja duia quatre segles d’existència, en podia ser un; l’altre és que en ser construïda la primitiva església el 1384 la vila només tenia unes 135 ànimes, mentre que ara, 1777, l’augment demogràfic de la població en relació al 1384 (considerant si no exacte, si aproximadament el cens del

70. *Ibidem*.

71. *Ibidem*.

72. A. P. A., XVI Carpetà. Còpia de diversos certificats notariais, 1836.

73. *Cronologia*.

1785, tenint en compte que encara hi mancaven vuit anys), l'índex de creixement havia estat de l'ordre del 589'63%, o sigui que les dues causes són prou versemblants o prou lògiques per a fer aconsellable, per petit o per vell o pels dos motius alhora, de prescindir de l'antiga església i fer-ne una de nova.

El 1773 prenia possessió de la vicaria perpètua de Les Borges mossèn Josep Bonet, nat a la vila el 1746 (74). Mossèn Bonet havia estat escolanet dels seus predecessors Grau i Reixach i considerant arribat el moment d'emprendre's una obra tan important, les gestions de permís per la construcció de la qual ja devien anar avançades, el mateix any de prendre possessió obtenia la vènia del prelat i, d'acord amb la universitat, començava l'obra de fàbrica de la nova església. "La fabrica de la Iglesia, Badia, y campanar de la pnt. vila de les Borjas" va ser encomanada "al Inpresari Pera llagostera de Reus, qual se ha obligat á fer dita obra per 15450 Ll. s." (75). Per a pagar l'obra, la vila s'imposà un quinzè que començà a cobrar-se el 1777 i fins el 1781, que "serveix per tota la fabrica de la Iglesia, y demes gastos obligats, en forsa de tabas y Acte" (76).

Al pic de nou anys que havia estat inaugurada la nova església, queia daltabaix del campanar, i moria, un noi que es deia Marià de Barberà i Pujals; era el 19 de setembre de 1786 (77).

Un cens interessant

Segons els cens del Comte de Floridablanca (78) hi havia, a Les Borges, 1 capellà, 2 beneficiaris, 1 ordenat a títol de patrimoni, 6 nobles, 11 estudiants, 1 demandant, 90 pagesos, 133 jornalers, 13 artesans, 6 criades, 1 empleat amb sou de rei, 2 dependents de la inquisició i 1 dependent de creuada.

La Festa de Capvuitava: vot popular

Era l'estiu del 1796 que la vila començà a sofrir la primera pedregada d'un cicle que havia de durar cinc anys i que culminà amb la del "29 de juliol del any 1800 que fou tan forta que semportà tota la cullita" (79). Després d'aquests cinc anys de fenòmens meteorològics adversos, els borgencs, de bona fe es reuniren "en la Casa del Comú i votaren solemnement a Deu Christ Sagramentat en lo dia de Cap de Octava del Corpus". "Se comensá esta festa en lo any 1801" (80). La mateixa Consueta comenta que des d'aleshores la vila no ha patit pedregades greus i també ho diu la gent gran.

La guerra del Francès

D'aquesta guerra que va trasbalsar Catalunya a començaments del segle passat, també la nostra vila n'havia de patir. Encara que poques, en tenim algunes dades que ens podran il·lustrar poc o molt. El fet més important que coneixem va tenir lloc la primavera de 1810. El 30 de març, les tropes franceses

74. *Ibidem*. Sobre la data de naixement, reportem la que figura a la *Cronologia Parroquial*, però manifestem les nostres reserves fins que no trobem la corresponent inscripció al llibre dels batejats.

75. *Llibre de l'arrendament del quinzè*. Lligall núm. 7. Arxiu Diocesà.

76. *Ibidem*.

77. *Llibre en lo qual se continuan los Batejats, Desposats, y Sepultats en la Iglesia Parroquial de las Borjas. 1786*. Fol. 4. Arxiu Parroquial.

78. *Josep Iglésies. El Cens del Comte de Floridablanca de 1787*, vol. I, p. 489. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1969.

79. *Consueta de la pnt. Parroquia de las Borjas del Camp*. Arxiu Diocesà.

80. *Còpia literal de la Consueta de la Parròquia de Les Borges del Camp*. Arxiu Dasca.

entraven a Reus i passaven per totes les cases exigint tota mena de queviures (81). Una companyia de 85 homes a cavall d'aquesta mateixa tropa, el 4 d'abril a tres quarts de deu del matí entrava a la nostra vila i feia acudir tothom al Replà i els exigia una determinada quantitat de palla per als cavalls i ho féu sense massa miraments i amb amenaces. Mentre estaven arplegant la palla, un escamot de quaranta patriotes d'Alforja escopetejà els sentinelles dels invasors, apostats a la creu del camí d'Alforja i els francesos, convençuts que els agressors eren gent de la vila, els amenaçaren que els passarien a ganivet. "Aquí fou lo nostre trastorn (diu mossèn Josep Lluch, improvisat cronista); pues per a desempresionarlos que no hi havia algun de eyxa vila fou necessari tot lo nostre conato y facundio; pues nos amenassaren que si ni havia algun de eyxa incendiarien la vila, y nos passarian á cuchillo" (82).

Els valents alforgens que havien acudit en defensa de la vila que formava part del seu terme, seguiren en llur atac i els francesos "marcharen y se deyxaren alguns llansols plens de palla, rabiant de malícia" escopetejats pels alforgens (83) que, esperonats en veure la retirada de l'enemic, els "perseguien, pensant lograr una gran victoria, los envestiren per detrás la Vila, y part dita del Garrigó" (84). Però la retirada no era altra cosa que un simulacre i els volenterosos patriotes d'Alforja caigueren en l'estratagema dels gavatxos, exèrcit organitzat, i els delmaren l'escamot. Però és millor que deixem parlar el cronista: "De los valents (d'Alforja) saltaren alguns en lo camí de Reus, y donaren una estocada a un desgraciat (francès), que se havia quedat atrás; pero luego perderen lo animo; vehent que la Cavalleria retornaba, y marxaba per las alturas a cortarlos, com en efecte ab lo spay de mitja hora ne mataren set dels temeraris, y valents de Alforja, y altre que lo deyxaren per mort en la Riera devant del moli" el qual va anar a estremunciar però no deixà que el duguessin a la vila per por a la represàlia dels gavatxos. "Si los Francesos haguessen tingut practica del terreno, o de est terme, no ne haguera quedat un tant solament" i manifesta la seva admiració de veure els cavalls com saltaven marges amunt i avall, "no obstant de ser tant gordos".

No terminaren aquí les tribulacions dels vilatans, perquè la tropa francesa, un pic dispersats els patriotes catalans, tornà a la vila i els "feren donar pa y vi", prosseguint amb llurs amenaces i prohibint-los d'enterrar els cadàvers dels alforgens que havien caigut en la brega, convençuts que baixarien a recollir-los llurs companys i poder-los així atacar altra volta. Efectivament, al pic de dos dies baixaren els valents alforgens i se les hagueren amb els de la vila que no els volien deixar prendre els seus morts, atemorits per les amenaces dels francesos, els quals havien amenaçat, també, que "pujarien amb infanteria per incendiar a Alforja; pero estos han tingut gran ventura (...) pues lo Die 7 marxaren los Francesos de Reus; y Deu vulga que ja may mes tornen" (85). L'únic soldat francès que morí va ser enterrat al mateix lloc on el trobaren mort. No el dugueren al cementiri de la vila, per no saber si era o no catòlic (86).

Si no tornaren aquell cop, no havien de trigar massa, ja que el dia 9 de juny de l'any següent, 1811, foren trobats en "lo terme de esta Vila prop la

81. A. de Bofarull. *Ob. cit.*, v. 1, p. 143.

82. *Libro de Óbitos de la Parroquia de las Borjas del Campo, año de 1808-1851*. Vol. V, fs. 31 a 33.

83. El cronista els qualifica de "temeraris, inconsiderats, e imprudents", però més avall, endut per l'admiració, els tracta de valents.

84. *Óbits*, fs. 31-33.

85. *Ibidem*. També, A. de Bofarull, *ob. cit.*, p. 143.

86. *Óbits*, fs. 31-33.

creueta qui va a Alforja, quatre homens degollats". Diu que dos eren de Cornudella, un d'Alforja i l'altre no se sap, perquè deixa l'espai en blanc, segurament amb la intenció d'omplir-lo més tard, però no hi diu res. Només afegeix que "los degollaren los Francesos" (87).

Acabada, ja, la guerra contra el francès, pel juliol del 1812, l'ajuntament aprovava la creació d'un "quinsé qe. se ha posát per ocorrer los gastos de la guerra" i elegia els corresponents col·lectors (88). Els diners que s'havien de tornar amb aquest nou quinzè, concernien contribucions de guerra, segons consta al llibre corresponent, que havien bestret els particulars a l'hora que eren exigides i el municipi no disposava d'efectiu. Sembla que només es devia cobrar aquell any, perquè no en trobem cap altra referència.

Adobs a l'església i a l'ermita

L'estiu de 1815, possiblement a primers de juliol, s'obria una subscripció per a la "recomposició de la teulada de la Iгла. y, Hermita de N. Sra. de la Riera de la present Vila" (89). Foren nomenats els qui havien de fer d'administradors i les obres començaren tot seguit. La primera partida de descàrrec o pagament duu data del 20 de juliol i la primera aportació, del 23 del mateix mes. Les obres duraren unes vuit setmanes i possiblement les de l'ermita es devien fer ja amb la intenció del retorn de la Mare de Déu de la Riera al santuari, al qual era reintegrada, després d'haver passat tota la guerra al temple parroquial, el dia 18 de setembre d'aquell mateix any (90).

Encara que les obres s'enllestiren amb una certa rapidesa, les contribucions o aportacions voluntàries dels borgencs s'allargaren fins el 1819. Gairebé simultàniament, es feien les obres del cancell de l'església, que era acabat en sortir de l'estiu d'aquell any.

L'any 1816, l'argenter de Reus Joan Baptista Ferrando era encarregat de fer una "Corona de plata (...) per la Mare de Deu de la Riera, lo sol de la qual serveix també per la Custòdia". Aquesta joia va costar 150 lliures, 12 sous i 6 diners i tot plegat, corona, sol i custòdia, un pic acabat, va valdre 247 lliures i 10 sous i va ser costejada en part per la senyora Antònia Cabrer i Pujol, per voluntat del seu marit, difunt, i la resta per mitjà d'altres donatius i acaptes especials a les misses majors de la parròquia (91). També, aquell any, segons el llibre de la Consueta, va ser el primer any que es va fer el via crucis del Diumenge de Rams a l'ermita.

Un any després es projectava la carretera que, passant per Les Borges, havia d'unir Reus amb Flix, a través del Priorat. Amb aquest motiu, el 1818 es va fer un aplec a Escaladei on acudiren molts dels pobles afectats, però la carretera encara havia de trigar a fer-se (92).

Possiblement relacionats amb els fets que la història general coneix com a "Bienni liberal", el 26 de juliol de 1822, hi va haver una batalla al terme de la vila, sembla que cap a la part de Reus, amb conseqüències fatals per a nou homes: dos d'Ulldemolins, quatre de Cornudella, un de Juncosa, un de Torro-

87. *Ibidem*. Per totes les dades referides als Llibres d'Òbits, vegeu, també, Margarida Borràs i Martorell, *Inici d'una història de la medicina a Les Borges del Camp*. Inèdit.

88. *Llibre del quinzè*.

89. *Ibidem*.

90. *Consueta*. Ar. Dioc.

91. *Llibre del quinzè*.

92. A. de Bofarull, *ob. cit.*, II, p. 50.

ja, i un de Poboleda (93). Efectivament, “a las 11 de la mañana del día 26 otra vez se fijó ante Reus una fuerza (la realista) calculada en 1200 hombres situada a una distancia de tiro de fusil, mas fue atacada por la tropa y milicia hasta un poco mas allá de Maspujols” (94).

La intranquillitat seguia a tot el país i la vila no n'era aliena. Les batusses se seguien i l'any següent, 1823, el 21 de setembre, moria en Pau Bové i Pi, fill de la vila, “Capità del batalló de Dn. Jph. Miralles” “de la divisio del Priorat y fou mort en esta vila en la matinada” de l'esmentat dia per “una partida de Miquelets” (95).

Alguns aspectes de creixement i mercantils

El 1827 la vila tenia ja 191 cases (96), cosa que evidencia un creixement remarcable, si tenim present que ara fa justament 77 anys que se li n'atribuïen 120, aleshores que la vila demanava la provisió d'un metge. L'index de creixement se situa en un 59'16%.

L'activitat comercial, malgrat tot, sembla que no era massa falaguera i en haver de pagar, com a contribució de subsidi de comerç, la quantitat de 1.680 rals i 21 meravedissos de billó, equivalents a unes 420 pessetes, a nivell de tota la vila, hi havia extraordinàries dificultats a l'hora de recaptar-los entre els pocs contribuents que per aquest motiu hi estaven obligats i que eren tres molins de farina, tres premses d'oli, tres alambins de destil·lació d'aiguarent, un baster, una taverna, tres corredors de comerç, i un hostel, cosa que ens documenta, d'altra banda, sobre les poques activitats comercials que hi havia a la vila. Però resulta que dels tres molins de farina, dos eren de Francesc Compte, d'Alforja, i també l'hostal, cap dels quals, per concessió expressa del General Governador de Tarragona, no pagaven contribució. Tampoc no en podien pagar, perquè feia temps que ja estaven en desús, els tres alambins de destil·lació d'aiguarent. Pel que fa a l'altre molí que restava, tampoc les coses no li anaven massa bé, com a conseqüència d'haver quedat destruïdes les seves conduccions d'aigua a causa d'un aiguat molt fort que va caure el dia de Santa Teresa de l'any anterior, 1831, que provocà una “grande y extraordinaria inundación” que va destruir la major part del terme “llevandose aquellas aguas las mejores de aquellas tierras, arboles, margenes, minas y otros edificios” (97). La sol·licitud que ens documenta sobre tots aquests aspectes de la vila, la feien evidentment per a obtenir una rebaixa de la contribució que els havia estat assignada, però, també, per a demanar que es fes justícia i que en Francesc Compte contribuís a les esmentades despeses.

El 16 de febrer de 1835, dia assenyalat per a dir una missa per l'ànima de Mn. Anton Grau, es va haver de susprendre per pressions dels cristins i per haver mort afusellat “per las tropas de la Reina”, en Pere Huguet i Vernis, sucrer de la vila (98).

93. *Òbits*, vol. V, fs. 120-121.

94. *A. de Bofarull. ob. cit.*, I, p. 162.

95. *Òbits*, V, fs. 131 i 134.

96. A. P. A., XVI Carpeta. Paper solt, 1827.

97. A. P. A., I Carpeta. Esborrany d'una sol·licitud. Sense data. (Es pot calendar perfectament i podem assegurar que és del 1832).

98. *Òbits*, vol. VI, f. 8. – *Vario*, Lligall núm. 17. Arxiu Diocesà.

Notícies esparses de la Primera Guerra Carlina

Els trasbalsos de la guerra carlina dels set anys tingueren també una presència física i real al nostre terme i a la nostra vila. Durant el 1836 trobem que nou homes morien, la major part "afusellats per las tropas Constitucionals de la Reina Isabel 2^a" (99). El 13 de gener de l'any següent, 1837, es produí en algun lloc del nostre terme una "acció de guerra" i hi va haver sis morts, que eren recollits l'endemà i sepultats al cementiri de la vila. D'aquests sis, un era de la vila i es deia Miquel Hortonedà i Barenys i pertanyia a les tropes carlines (100).

A finals de juny del 1840, malgrat haver estat firmat el famós pacte de Bergara (1839), eren trobats pel terme de la vila vint-i-nou persones mortes "asesinats (...) per los Enemichs de la Constitució y de la Reyna Dª Isabel 2^a", els quals pertanyien als "voluntaris Nac. del Destacament de Alforja" (101). Possiblement els assassins devien ser escamots dispersos de les tropes carlines que restaren pel Principat després del pacte citat entre Moroto i Espartero, pacte que no va satisfer una gran part de carlins, sobretot els catalans, molts dels quals passaren a l'exili, per preferir-lo a la humiliació de l'indult (102).

Detalls estadístics i notícies sobre l'església local

Pels volts del 1845 era tramesa una circular a l'ajuntament de la vila per tal que respongués amb unes dades estadístiques, circular que no va ser complimentada. Els qui s'hi interessaven eren el tinent de mar José Ruiz i Ruiz i el capità de terra, Josep Cliveller —aquest d'Alforja—, per a fer una estadística a nivell general. En no respondre-la la vila, s'hagueren de valdre d'uns treballs fets sobre el projecte de construcció de la carretera de Reus a Móra d'Ebre. Les dades que reporten (103), venien a ser, doncs, de començaments de la dècada dels quaranta o de finals de l'anterior. Al terme de Les Borges es collien 2.500 quarteres d'avellanes, 4.500 càrregues de vi, 200 d'aiguarent i 1.000 quartans d'oli. No es collien, almenys per a tenir-ho en consideració, garrofes, ni blat, civada, fesols, ni ametlles. Pel que fa a indústria i comerç s'hi indica la producció d'aiguarent, que fa pocs anys es considerava pràcticament nul·la i respecte a mineria se li atribuïen una mina d'or, cinc de coure i una de ferro. En aquest mateix treball se li assenyalen, a la vila, 907 habitants. Possiblement degut a la falta de resposta de l'ajuntament, les dades que es donen no són massa de fiar. Pel que fa a la demografia, Josep Iglésies ho remarca ben clar (104) i diu que "malgrat les promeses de fidelitat i les comprovacions que manifesten haver fet, ens sembla que no ofereixen la correcció necessària si les comparem amb la Matricula Cadastral de 1842". Efectivament, tres anys abans, o sigui el 1842, Les Borges declarava tenir 1.008 habitants (105) i en una

99. *Òbits*, VI, fs. 15 al 29.

100. *Ibidem*, VI, f. 30.

101. *Ibidem*, vol. VI, p. 58.

102. **Ramon Grabolosa**. *Carlins i Liberals. La darrera guerra carlina a Catalunya*, pàg 56. Editorial Aedos. Barcelona, 1971.

103. **José Ruiz y Ruiz y José Cliveller**. *Descripcion Geográfico histórica estadística e itineraria de Tarragona*. Tarragona, 1846, ps. 158, 188 i 189.

104. **Josep Iglésies i Fort**, *Síntesi de població del Baix Camp a partir del segle XIV*, p. 42. Edicions Centre de Lectura. Reus, 1980.

105. *Ibidem*, ps. 36 i 37.

posterior estima del 1857, se li n'assignen 1.062 ⁽¹⁰⁶⁾, dades que no concorden amb els 907 habitants que se li assignen en el treball de Ruiz i Cliviller, segons hem vist suara.

No sabem si per escassetat de mitjans o per qüestions polítiques (ens inclinàriem per aquestes), l'ajuntament de la vila es negà a "donar al Parroco la subsistència que'l Govern tenia a aquell senyalada" ⁽¹⁰⁷⁾. Es veu que l'afer revestí una certa gravetat i mossèn Jaume Xifré, vicari perpetu, va ser confinat a la ciutat de Lleida durant tres setmanes, del 20 de setembre a l'11 d'octubre següent, i es restituí a la vila "per un indult del Govern" ⁽¹⁰⁸⁾.

Composició de la capella del Santíssim, plaga agrícola i notícies de la Tercera Guerra Carlina

Durant l'agost del 1848, mossèn Puigibert efectuava la "composició de la capella del S. S. Sagrament". Naturalment, un esdeveniment d'aquesta índole comportava una celebració i "se feu la festa a colocar lo SSm. en lo nou Sacrari, lo dia 27 de agost". La composició de la capella va costar "42 duros, 15 reals y 22 diners" ⁽¹⁰⁹⁾.

Quatre anys més tard, el 1852, una forta plaga delmava els fruits de l'agricultura. Era un "mal llamado oidium tucheri agravado en las viñas del termino" que "va perjudicando en gran manera la cosecha de la vendimia", però que també atacava "en los demas arboles y hortalisas" ⁽¹¹⁰⁾. Sembla que la plaga era greu, ja que reuní l'ajuntament decidiren que per la Festa Major de la Mare de Déu de la Riera no es fes cap mena de festa, però s'acordà "portar N. S. de la Riera, ntra. patrona" a la vila, per fer rogatives. El mal, però, no minvà, ans al contrari, més aviat s'agreujà i el dia 1er. d'octubre següent es tornaven a reunir i acordaven sollicitar del govern civil una rebaixa de la contribució.

Com a cosa anecdòtica, ens fa gràcia de reportar que cap a finals del 1872, moria a la vila una nena de dotze anys, nada a l'illa de Cuba i negra de pell, que es deia Maria dels Socors Sardà, possiblement per adopció, perquè era filla d'un tal Patricio Congo i Loreto Cartanyà ⁽¹¹¹⁾.

Com en les altres guerres anteriors, també la tercera guerra carlina colpí d'alguna manera la nostra vila. En tenim alguna notícia escadussera i esparsa, sense altra possible relació entre elles que no sigui la mateixa guerra, però que entenem que cal donar i que en estudis posteriors més aprofundits es podran ampliar i fins comentar. El dia 11 de juny de 1872, moria el jove Anton Borràs i Mestre, de 20 anys, a la batalla del Masroig ⁽¹¹²⁾. Dos anys després, el 28 d'abril de 1874, "en el termino y Parroquia de esta villa de Borjas del Camp", es lliurà una batalla entre les tropes carlines i les del govern. En aquesta topada moriren quatre persones: dos soldats de les tropes del govern, "cuyos nombres se ignoran", un jove de 21 anys, Miquel Gatell, de Vilabella, i en Ramon Català i Blanch, de 53 anys, de la Torre de L'Espanyol. El primer

106. *Ibidem*, ps. 46, 48 i 49.

107. *Òbits*, vol VI, f. 80.

108. *Ibidem*.

109. *Llibre del quinzè*.

110. *1 llibre d'acords. Quaderns. Any 1852*, p. 105. Arxiu Dasca.

111. *Òbits*, vols. VI-VII, f. 101.

112. *Ibidem*, f. 96.

pertanyia a les files carlines i el segon, encara que no ho diu, sembla que també ho era ⁽¹¹³⁾.

Abans, en l'estadística del 1845, ens hem referit a una mina de ferro. Aquesta mina la trobem en explotació 28 anys més tard, encara que no en sabem ni la importància ni el rendiment. El 5 d'abril de 1873 hi moria n'Antoni Borrell i Llompart, obrer de 46 anys, d'una ensulsiada ⁽¹¹⁴⁾.

Construcció del cementiri

Possiblement atenent les disposicions governamentals dictades feia molts anys per motius sanitaris, es construïa el cementiri nou, l'actual. La darrera persona que fou sepultada al cementiri vell (3-2-1882) va ser Antoni Vendrell i Cuchi, d'ofici espartenyer, de 45 anys, natural de Reus i veí de la vila. El primer que va ser enterrat al nou fossar, va ser el nen Joan Ortiga i Tora, de dinou mesos, el 28 del mateix mes ⁽¹¹⁵⁾.

Construcció del ferrocarril

Cap a finals del segle, es produïa un esdeveniment importantíssim, com és la construcció del ferrocarril, que havia de significar molt per a l'economia local i per al desenvolupament posterior de la vila. No ens proposem pas d'estudiar tots aquests aspectes que deixem per a treballs posteriors més extensos. En donarem, però, una notícia de caire anecdòtic per tal com el seu pas no devia agradar a tothom.

Tenim que a l'hora de les expropiacions de les terres afectades, quatre propietaris de la vila no es conformaren amb els preus taxats per la companyia que havia d'explotar la línia de Madrid a Roda de Berà. Aquests propietaris eren Pere Roca i Serradell, Joan Giol i Voltas, Josep Llauredó i la senyora Bonaventura Galtés i Serradell. Per no fer-ho massa extens, parlarem de valors globals. Per les terres expropiades, la companyia havia ofert 4.459⁷—pessetes, mentre que els perits que havien nomenat els afectats feien pujar la xifra a 34.109⁸⁷ pessetes. D'acord amb els articles corresponents de la Llei de gener de 1879, la companyia feia una contraoferta i augmentava el preu inicial a 14.701⁸⁶ pessetes, i els concedia la possibilitat, si no hi estaven d'acord, d'interposar recurs abans de deu dies. La documentació de què disposem no és més explícita i no sabem si l'expedient va seguir o no ⁽¹¹⁶⁾.

Enderrocament de l'ermita de Sant Bartomeu

Finalment direm que just començar aquesta centúria, la senyora Magdalena Martorell i Ferrer, coneguda a la vila com a senyora de Gener (segons el cognom del seu marit difunt), feia testament davant del notari Miquel Martí i Beya, a l'aleshores vila de Gràcia, de Barcelona, el 5 de febrer de 1901, i entre altres coses determinava que s'invertís la quantitat necessària per a la reconstrucció de l'ermita de la Mare de Déu de la Riera, o sigui, de Sant Bartomeu.

113. *Ibidem*, f. 114.

114. *Ibidem*, f. 103.

115. *Ibidem*, fs. 209 a 211.

116. *Informe sobre un expedient d'expropiació de terrenys per a la construcció del ferrocarril. 15 juny 1889.* A. P. A., XII Carpeta.

Pel mes de març de 1903, es rebia a la Casa de la Vila una instància dirigida al senyor Alcalde, Salvador Roig i Bosch i signada per Joaquim Grau i Forns, prevere, de Barcelona, com a marmessor testamentari de la senyora de Gener, que deia que “en nombre propio y en representación de los demás albaceas de dicha señora Martorell (diu l'acta corresponent) (117), manifiesta que habiendo esta dispuesto en su último testamento que se reconstruya la Ermita de Nuestra Señora de la Riera (...) y siendo que esta segun dictamen facultativo amenaza ruina y carece de arquitectura definida, se solicita de este Ayuntamiento la competente autorización para proceder al derribo de la actual ermita y reedificarla de nuevo, dándole un estilo románico, segun los planos que se acompañan”. Fins aquí una part de l'acta extraordinària convocada per aquest important afer. El que no diu l'acta, és el que em va explicar ja fa molts anys en Pius Obré, pagès de la vila, home molt devot, fadrí, el qual digué que dintre l'Ajuntament no tothom hi estava d'acord i que un dels qui més s'hi va oposar va ser, precisament, l'alcalde, en Salvador Roig, per creure que l'antic ermitori reunia alguna condició històrico-artística d'interès. Sembla, sempre segons el mateix informador, que una part del Consistori s'inclinava per edificar la nova, però sense aterrar la vella. Interessos inconfessables, com van ser els d'aprofitar els carreus de l'ermita sacrificada i estalviar-se diners que havien d'anar a parar en alguna butxaca, prevalgueren per sobre de l'interès històric (i possiblement de l'artístic, malgrat allò de “carece de arquitectura definida”) i el picot va fer estralls. Sembla que se'ls engalipà amb la promesa que la nova es faria dintre d'un estil romànic que no té pas.

Com que l'acord s'havia de prendre per unanimitat, “enterada la Corporación municipal de lo expuesto por la Presidencia y de la instancia de que se trata por la lectura dada a la misma (...) asi como de los planos de la Ermita en proyecto (remarquem que ja abans de saber si l'ajuntament hi estaria o no d'acord s'havien fet fer els plans de la nova edificació, cosa que ens sembla molt significativa) acompañados, el Ayuntamiento tras concienzudo exámen del asunto y oportuna discusión acordó por unanimidad como se pide en la mentada solicitud, en cuanto legalmente alcanzan sus facultades sobre el particular, aprobando, por tanto los planos de referencia”. Tot seguit posa una sèrie de condicions: materials de bona qualitat, solidesa a la nova construcció, que hi hagi totes les peces o compartiments, etc., i fa la recomanació que “veria com sumo gusto (l'ajuntament) que al proyecto en cuestion se acondicionara la casita aneja a la Ermita que sirve de morada al Ermitaño ó guardian, toda vez que se halla la actual en malísimo estado de conservación”, cosa que no sabem si es va fer. Finalment, acorden de fer constar en acta “el profundo agradecimiento que siente este Cuerpo municipal hacia la generosa y malograda Sra. Martorell, y un voto de gracias a sus albaceas testamentarios” (118).

Sembla que els temors expressats per en Pius Obré tenien un fonament, perquè poc més tard, en una acta del dia 24 de juliol de 1904 (119), acordava el Consistori de nomenar una comissió formada pel “segundo Teniente de Alcalde” Miquel Sagristà i Vidal i dos consellers, Joan Daroca i Mestre i

117. Llibre d'actes de l'ajuntament de Les Borges del Camp. 1902. (Recull les actes des del 30 de setembre de 1902 fins al primer de gener de 1904), fs. 32v. 33 i 33v. Arxiu Municipal.

118. *Ibidem*.

119. Llibre d'actes de l'ajuntament de Les Borges del Camp. 1904. fs. 62 i 63. Arxiu Municipal.

Francesc Baiges i Mestre i d'altres persones de la vila que els tres comissionats tinguessin el gust d'invitar, perquè anessin a visitar l'arquebisbe "al objeto de reiterarle las deficiencias que se notan en la Ermita de Nuestra Señora de la Riera recién construida" i demanar-li que manés a qui correspongués que es fessin les coses ben fetes "como el decoro y las necesidades del culto reclaman" (120). El curiós és que sembla que tampoc no era partidari de la construcció el rector, mossèn Josep Iglésies i Vidal. A la Cronologia Parroquial (121) Dasca diu: "Durant el seu rectorat varen fer-se diverses obres algunes d'elles ben detestables, com la destrucció de l'antiga esglesiola romànica de Sant Bartomeu per edificar-hi la nova Ermita. Si bé es diu que ell (mossèn Iglésies) no n'era partidari, també és cert que no va saber-se imposar per a impedir-ho, degut al seu caràcter poc sociable".

Sigui com sigui, el cas és que l'ermita de Sant Bartomeu va ser malganyadament perduda per a la posteritat i va sucumbir a interessos econòmics, cosa que en fa força més lamentable la desaparició.

---

120. *Ibidem.*

121. Artur Dasca i Sumsi. *Cronologia Parroquial*. Arxiu Dasca.

**TOPONÍMIA DE LES BORGES DEL CAMP
I DEL SEU TERME MUNICIPAL**

Fonts d'informació

M'acompanyaren en diverses passejades pel terme, en les meves recerques sobre el terreny, en Jaume Mariné i Roigé (traspassat el 1976), conegut per "Jaume de les Cabres", nat a la vila el 1884, on ha residit sempre, pastor, amb lletra, i en Josep Borràs i Figueras, conegut per "Josep Arturo", nat a la vila el 1896, on ha viscut sempre, pagès, caçador, també amb lletra.

Ultra els esmentats, han estat consultats, per diversos motius, en Joan Pi i Toda, nat el 1881, conegut per "Joan Nan", pagès que havia estat vigilant nocturn durant molts anys, amb poca lletra, nat i resident a la vila; en Ramon Masip i Vall, conegut per "Ramon de l'Àngela", picapedrer i pagès, amb lletra, nat el 1907, a la vila, on ha residit sempre; en Francesc Sans i Baiges, dit "Cisquet Sans", ganiveter d'ofici, i la seva germana Assumpció, tots dos nats a la vila (el 1897 i 1890, respectivament), on han residit sempre. Tots els anomenats en aquest paràgraf, ja traspassats.

Darrerament hem consultat, també, en Jaume Mariné i Huguet, dit "Jaume Gegant", nat el 1905, a la vila, i en Maties Martorell i Masip, també nascut a la vila, el 1902. Els dos darrers, pagesos, jubilats, residents sempre a la vila.

Dos mapes acompanyen aquest treball. Han estat fets per n'Antoni Vilà i Pàmies, de la vila, amb la meua col·laboració pel que fa als noms.

En les primeres sortides tingué l'amabilitat d'acompanyar-me l'escriptor i bon amic Albert Manent, a qui he d'agrair ben cordialment tot l'interès que s'ha pres, no solament perquè aquest recull tirés endavant, sinó perquè fos publicat. En aquest mateix sentit em cal reconèixer la valuosa col·laboració i assessorament que he rebut en tot moment de l'amic i toponimista Ramon Amigó i Anglès.

També vull fer constar aquí el meu agraïment a en Joan Dasca i Blanch, que no solament m'ha deixat furgar en els arxius de la casa pairal, sinó que em va facilitar, amb llibertat per a disposar-ne tot el temps que em calgués, un conjunt valuosíssim de llibres manuscrits antics, que m'han proporcionat la major part de les fonts d'informació escrita, sobretot dels pretèrits ressenyats.

Finalment, vull manifestar la meua gratitud a mossèn Salvador Ramon, arxiver de l'Arxiu Diocesà, per totes les facilitats que sempre m'ha donat per a escorcollar entre els papers vells de Les Borges del Camp que es guarden en aquell arxiu.

A tots, un cop més, el meu agraïment per llur desinteressada col·laboració.

F. J. H.

ÍNDIX D'ABREVIATURES

- Acords* *Llibre d'Acords* (Quaderns). Anys 1845, 1846, 1849 i 1852. Les Borges del Camp. (Original a l'arxiu Dasca).
- A. D.* *Arxiu Diocesà.*
- A. M.* *Amillaramiento de Borjas del Campo. Año 1862.* Original a l'arxiu municipal de Les Borges del Camp.
- Anales* *Anales Históricos de Reus desde su fundación hasta nuestros días (1867).* **Andrés de Bofarull y Brocá.** Tomo II. Tercera edició. Ediciones "Rosa de Reus", 1961.
- A. P. A.* *Arxiu particular de l'autor.*
- Apeo* *Libro de Apeo del término Jurisdiccional de Las Borjas del Campo, formulado con arreglo a la rectificación practicada para el Amillaramiento de 1863.* Arxiu municipal de Les Borges del Camp.
- Arxi.* *Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana y Primada de Tarragona.* **Josep Blanch,** canonge. Transcripció i prologació de Joaquim Icart. Agrupació de Bibliòfils de Tarragona. 1951.
- Combregants* *Compliment Pasqual. 1650-1850.* Lligall núm. 14. Arxiu Diocesà.
- Consueta* *Còpia literal de la Consueta de la Parròquia de Les Borges del Camp.* Any 1859. Arxiu Dasca. (L'original és a l'arxiu Diocesà).
- Cron.* *Cronologia Parroquial i Efemèrides de Les Borges.* Còpia d'una partida d'òbit d'un feligrès de Sant Bartomeu de la Quadra. (Treball recopilat de l'original per Artur Dasca i Sumsi, que consta de 12 pàgines i es guarda a l'arxiu Dasca).
- Dietari* *Dietari de la Universitat de Les Borges del Camp, any 1652.* (Aquesta és la data consignada per Dasca a la portada, però cal dir que comença, en realitat, l'any 1658, tal com s'indica a l'enquadrernació original). Arxiu Dasca.
- Documents* *Documents* (Llibre en el qual es guarden diversos documents originals [censals i certificacions] que es conserva a l'arxiu Dasca). Tots són de la segona meitat del segle XVIIIè.
- "El Matí"* *"El Matí", diari.* Article d'**Artur Dasca i Sumsi**, del 30 de juny de 1935, titulat: *La Creu de Sant Bartomeu* (La Creueta de les Borges).
- Geografia* *Geografía General de Catalunya,* dirigida per **Francesc Carreras y Candi.** Volum *Provincia de Tarragona,* per **Emili Morera y Llauradó.** Barcelona. Establiment Editorial de Albert Martín.
- "La Veu"* *"La Veu de Catalunya", diari.* Dia 8 de setembre de 1934. Article titulat: *La Mare de Déu de la Riera de Les Borges del Camp.* Sense signar. (La còpia mecanogràfica que hem trobat a l'arxiu Dasca, l'atribuim, amb tota certesa, a Artur Dasca i Sumsi).
- Laude* *Pergamí del segle XIVè.* Còpia literal del text llatí i transcripció al català, d'un LAUDE per mitjà d'amicals componedors entre les Universitats de Les Borges, Riudecols i Les Irlles, en fundar-se la primitiva església en el lloc de la Borja Major. Any 1384. Original i còpia a l'arxiu Dasca.
- N. E. H.* *Nota Estadística é Histórica que lleva consigo sobre esta villa de Borjas del Campo, el excursionista Instructor de la Tropa de Exploradores de España Don José Ruy Fernandez.* Dia 17 de febrer de 1917. Obra inèdita, copiada de l'original de l'autor, per Francesc Sans i Baiges, que la guarda zelosament al seu poder.
- Notaria* *Diversos documents de les notaries de Joseph Puigrós i de Pere Homdedéu,* notaris de la vila d'Alforja, les fotocòpies dels quals eren en poder del nostre traspassat bon amic en Josep Fuster, d'Alforja.

<i>Òbits</i>	<i>Libro de Obitos. Parroquia de las Borjas del Campo.</i> Vols. V-VI, años 1808-51. Vols VII-VIII, años 1852-92. Arxiu de la parròquia de Les Borges del Camp.
<i>Ordinacions</i>	<i>Libre de las hordinacions fetas y hordenadas per los Senyors Jurats que son en lo Pnt. any Pere Paladella, Pere Peyrona, Pere Giol, y tot lo honrat Consell.</i> 12 de setembre any 1654. Original a l'arxiu Dasca.
<i>Racional</i>	<i>Racional o man. de mises, aniversaris, censos, censals, delmes, primícies, i altres qualsevols rendes que es fan a la vic. perpetua de les Borges.</i> 1720-1828. Arxiu Diocesà.
<i>Registre</i>	<i>Registro Fiscal de Edificios y Solares.</i> 1905. Término Municipal de Borjas del Campo. Provincia de Tarragona. Original a l'arxiu municipal de Les Borges del Camp.
<i>R. F.</i>	Relació Forestal del terme de les Borges del Camp, feta l'any 1781. Arxiu Dasca.
<i>Riquesa</i>	Riqueza Rústica - Distrito municipal de Borjas del Campo. Relación de todos los propietarios de distrito... 1879. (Apèndix inclòs al Libro de Apeo de 1863). Arxiu municipal de Les Borges del Camp.
<i>Sentències</i>	Sentències de la Reial Audiència, 1753-1797. Originals i còpies a l'arxiu Dasca.
<i>Tar. Cris.</i>	<i>Tarragona Cristiana</i> , vol. I. Emili Morera y Llauradó . Tarragona, 1897.
<i>Val. 1532</i>	<i>Libre de les Vâlues de la Universitat de les Borges del Camp.</i> Any 1532. Original a l'arxiu Dasca.
<i>Val. 1560</i>	<i>Libre de les Vâlues de la Universitat de les Borges del Camp.</i> Any 1560. Original a l'arxiu Dasca.
<i>Vario</i>	Vario. Lligall núm. 17. Conté alguns llevadors i algunes creacions de censals referents al santuari de la Verge de la Riera 1608-1910. — Són diversos plecsc posats dins d'unes tapes fortes de cartró amb lligadures. Arxiu Diocesà.

EL TERME MUNICIPAL

LA POBLACIÓ

1. Les Borges del Camp las bòrdjas

Normalment, només pronuncien la primera part del nom. Però quan s'hi han de referir d'una manera concreta, per diferenciar o aclarir, diuen el nom complet, amb la segona part determinativa i tot, "las bòrdjas dal cà'm". El nom "borges", plural de "borja", té el significat de "caseta de pedra seca, sense porta" (Fabra, p. 258). També de "barracó fet de pedra seca i acabat en cúpula" (Alcover-Moll, II vol., p. 594). Però el seu origen etimològic és àrab i coincideixen en aquest criteri el Dr. Joan Coromines (*Estudis de Toponímia Catalana*, vol. I, ps. 265-6), l'Alcover-Moll, lloc citat, i el Dr. E. Moreu-Rey (*Els Noms de lloc. Introducció a la Toponímia*. Barcelona, 1965). El Dr. Moreu-Rey estudia les diverses possibilitats del mot, sense que arribi a conclusions concretes, i diu que pot tenir una procedència celta o francesa "(si no ve de l'àrab)"(p. 137), però, com els altres dos, s'inclina per aquesta possibilitat. Dóna les fórmules "Burx, Alborge, Bòria i Borja (torre) —o, amb el plural romànic, Borges" (p. 114), bo i deixant una porta oberta dient que "la solució només serà trobada —si es troba— amb l'estudi específic de la història de cadascú d'ells" (p. 121). Sembla, efectivament, que la vila s'originà entorn d'una o diverses borges, perquè Dasca (*El Mati*) es refereix a la borja major, que ocupava el lloc on va ser edificada, el 1384, la primitiva església, exactament on hi ha l'actual, o sigui el punt més alt (251 m.) i més vistent de la vila. El determinatiu diferenciador "del Camp" s'explica per si mateix, ja que li ve de trobar-se inclosa la vila a l'extrem NO. de la gran comarca històrica i natural coneguda per Camp de Tarragona.

"XIX die septembris anno subtusposito (1384) dictis dominis arbitoris presentibus in dicto loco de Borgis" (Laude); "La vila de Alforge, y lo lloch dels Archs, ab sos termes, que son les Benes, Cortiella, les Borges, los Domenges" (1243) (*Arxi.*, p. 153); "Locis de les Borges campi et diocesis Tarragonem" (Censal, 25 abril 1587. A.P.A., VI Carpeta). "Villa de les Borges Campi et diocesis Tarragonem" (Censal, 23 de gener de 1664. A.P.A., VII Carpeta).

Els habitants de Les Borges del Camp són anomenats "borgencs", segons és costum. A l'Alcover-Moll trobem que "borgenc" vol dir "Nadiu o propi de Borges-Blanques" i "borjalenc, enca - borjalès, esa" es refereix a "Nadiu o propi de les Borges del Camp" (Vol. II, ps. 591 i 594). Però, si més no actualment, aquest gentilici és desconegut al nostre poble.

LES PARTIDES DE TERRA (1)

2. El camí del Molí lu camí dal mulí

Han pres aquest nom totes aquelles terres que confronten amb el camí del Molí (Vegeu núm. 212). La partida té com a límits el terme de Riudoms, les Alberedes, la Carretera i les Sorts.

“Fins al Camí del Molí” (*Val.* 1532, p. 36). “Y partida lo Camí del Molí” (A.P.A. XIV Carpeta. Còpia o esborrany de diversos certificats notariais. 1836).

3. El clot de la Font lu clòt da la fòn

Al camí de Reus. Hi ha les basses de la Font. És un dels llocs més fèrtils del terme. Regadiu i avellanars. Els seus límits són la vila, els Garrigons, els Parrots i fins a la Serra. En realitat, es tracta d'una partida posada dintre de les Fontanelles.

“Clot de la Fon en las Borjas”. (A.P.A. IX Carpeta. Full solt 1832); “Clot de la font - Fontanelles” (*Riquesa*)

4. El Rieral lu riaràl

Entre el camí de Riudoms, o les Sorts, i la Riera, des de la vila fins al mas d'en Llibreter.

“Lo rieral afronta en lo camj de Riudoms i en la riera” (*Val.* 1560. f. 12); “Lo rieral afronta en la riera” (*Ibidem*, f. 108).

5. Els Camps lus càms

Al costat dret de la Riera, entre les Parades, Sant Bartomeu i els Clots. Bona part dels seus terrenys són de regadiu i hi ha bons avellanars. Són terres procedents d'alluvions que la Riera ha anat sedimentant en el transcurs dels segles.

“Lo tros de terra de pa del camp de della la Riera” (*Val.* 1532, p. 17); “La vinya del Camp més aval” (*Ibidem*, p. 32); “Una sort al camp” (*Val.* 1560, f. 61).

6. Els Cigalers lussigalés

Petita partida entre els Diumenges, els Clots i els Camps. S'hi cullen avellanes i olives.

“Y alsines que te als siguales Camí del diumenge” (*Val.* 1532, p. 6); “La vinya dels sigales” (*Ibidem*, p. 35); “Item lo tros del çigaler” (*Val.* 1560, f. 46); “Sita en el termino de las Borjas y partida los Sigales” (A.P.A. IX Carpeta. Full solt. 1837); “Sigalés - clots ” (*Riquesa*).

---

1. Cal tenir en compte que, degut a la poca extensió del terme, hem de parlar de partides que, en la seva major part, pertanyen a altres termes. Per exemple: els Diumenges, els Mialtos, els Puigs, els Ravellars, etc.; però, per altra part, no en podem prescindir perquè estan estretament vinculades a la vila de fa segles i ja les trobem gairebé totes esmentades a les Váluas del segle XVI. I encara més perquè, tant se val els Diumenges com els Ravellars, són o han estat parròquia de Les Borges. També hem d'aclarir que es fa ben difícil de determinar els límits de les partides, car les partions són vagues i inconcretas i allí on algun dels nostres acompanyants assenyala una terra com a integrant d'una determinada partida, altres informadors la inclouen a la partida veïna.

7. Els Clots

lus clòts

A la dreta de la Riera, entre els Camps, els Diumenges i els Ravellars. Hi passa la via pel mig. Regadius i bons avellanars.

"La terra de pa dels Clots de della la Riera" (*Val.* 1532, p. 50); "Un tros al Clot afronta en la riera" (*Val.* 1560, f. 28); "Termino de las Borjas y partida los Clots" (A.P.A. V Carpetà. Certificació notarial d'una Escritura. Notari José Juan Sociats y Foraster. Reus 1868).

8. Els Codolars

lus cudulàs

És la cara solana del serret de la Podadora. (Vegeu núm. 164). Limita amb el terme d'Alforja, amb els Pedrets i amb els Horts Secà, bosc i botjars.

"It. la vinja y botja que te al Codula" (*Val.* 1532, p. 5); "Un tros nomenat lo codolar en la sera del codolar" (*Val.* 1560, f. 91); "Codolàs - N. Ter.no de Alforja" (*Apeo.* 1863, f. 13).

9. Els Diumenges

lus duméndjæs

La major part d'aquesta partida és al terme de Botarell, si bé els seus propietaris eren principalment de Les Borges i ara molts són de Riudecols. (Era parròquia de Les Borges, on venien a complir el precepte Pasqual. Vegeu núm. 147). És interessant d'assenyalar que al cens de Pere III, amb motiu de les Corts celebrades a Cervera l'any 1359, aquesta partida s'hi esmenta com a nucli de població, amb un total de 27 focs, com a integradora de tots els llogarrets d'aquests encontorns. "*La Veu*". Poc més tard, l'arquebisbe Ignasi de Valterra disposa que contribueixin a la construcció de la muralla de Cambrils "los habitants de Texells, la plana de Montbrió, los Archs i Diumenge" (*Geografia*, p. 652).

"La vinja y Botja del Diumenge" (*Val.* 1532, p. 18); "La vinja que te ala partida del diumenge" (*Ibidem.* p. 52); "Item una vinyasa en la part del domenge" (*Val.* 1560, f. 75).

10. El Garrigó o els Garrigons

lu garrigó o lus garrigóns

L'he sentit dir de les dues maneres. Sota del camí de L'Aleixar, entre les Valls i les Planes i el clot de la Font. És secà. El fet d'haver-hi el Cementiri ha donat lloc a una mena de confusió, si bé sembla que s'ha anat perdent. Era corrent, no fa molts anys, quan una persona estava malalta o feia mala cara, dir-li, mig en broma: "Ves si te n'aniràs al Garrigó", volent dir al cementiri.

"Un tros algarrigo afronta en la basa del capela" (*Val.* 1560, f. 59); "Part dita del Garrigó" (*Òbits*, 1808-51).

11. Els Horts

luzòrs

Comprèn les terres d'un costat i altre del barranc dels Horts. Pel capdamunt, parteix amb els Pedrets i els Codolars; per l'altra part, va fins a la Riera i la carena de les Torres, a l'est.

"La parada de vinja dels orts" (*Val.* 1532, p. 50); "Lo tros damunt los orts afronta ab la serra de la torra" (*Val.* 1560, f. 1); "Lort dels orts y pinar" (*Ibidem.* f. 54); "Horts - Molins" (*Riquesa*).

12. Els Mialtos
lus miàltus

Escapça poc o molt del que era el Vedat (Vegeu núm. 405). Tota aquesta partida és al terme d'Alforja. Antigament, era tota plantada de vinya; avui gairebé tot hi és bosc i erm: la filloxera ho va malmetre tot. Ens hem decidit a incloure-la al nostre recull, en trobar-la esmentada diverses vegades a les Vàlues.

"La vinya que te la dita Molnera a Mialto" (*Val.* 1532, p. 5); "La vinja que te al Mialto" (*Ibidem*, p. 55).

13. Els Parrots
lus parròts

Parteix amb el terme de Maspujols, les hortes Noves, el clot de la Font, els Garrigons i les Planes. La via ferrada la travessa en el seu extrem meridional. Majorment secà. Avellanars, vinya i oliveres.

"La vinja que te als parots" (*Val.* 1532, p. 9); "La vinja vella y jova que te als parrots" (*Ibidem*, p. 36); "Tota aquella eretat que tinch y posoexo en lo present terme de les Borges a la partida dita dels parrots" (*Vario*, núm. 17. Testament en poder del Dr. Jordi Nebot. 1696).

14. Els Pedrets
lus padrèts

A la part sobirana del terme, entre els Codolars i les Valls. Fa de partió amb el terme d'Alforja. Tot botjar i erm. Només hi trobem dues rasetes d'avellanars, fa pocs anys molt ben conreades, però que ja estan irremeiablement perdudes. (Vegeu nùms. 503 i 504).

"Lo malloí y botja del pedret" (*Val.* 1532, p. 3); "Los pins que te lo pobill aleix de lort den serra fins al pedret" (*Ibidem*, p. 46); "Pedret - Codolàs" (*Riquesa*).

15. Els Puigs
lus pútx

Partida del terme de Riudoms, amb força terratinents de Les Borges (abans més que ara). La carretera de Reus l'escapça per la part del N. Toca amb el camí del Molí, les Fontanelles i les hortes Noves. Regadiu i secà.

"La terra de pa y vinja que te al puig" (*Val.* 1532, p. 2); "Y oliva que te a la partida del Puig terme de Riudoms" (*Ibidem*, p. 3).

16. Els Ravellars
lu ravallàs

A seguida dels Clots. Formava part del terme de la Quadra dels Tascals (vegeu núm. 459) i per aquest motiu avui pertany íntegrament al terme de Botarell, si bé els seus terratinents quasi siempre han estat, en la seva major part, de Les Borges. Nosaltres, tenint en compte la seva directa vinculació amb la vila i que aquesta partida botarellenca arriba fins ben a prop del poble, ensems que per la circumstància que es domina perfectament des de qualsevol part del nostre terme i en canvi és més poc visible des de Botarell, no hem tingut cap mena d'inconvenient a incloure-la en aquest estudi. Però encara més, perquè és parròquia de Les Borges. El terreny és relativament planer i gairebé exclusivament plantat d'oliveres.

"La vinja del Ravella quadres" (*Val.* 1532, p. 19); "La vinja que te al Ravalla quadra dels tascals" (*Ibidem*, p. 31).

17. Els Tolls
lus tóllx

A l'esquerra del camí de L'Aleixar, fins a la Riera, tocant a les Clotes. És travessada per la carretera d'Alforja. Segons els nostres informadors, abans hi passava el camí d'Alforja. A Les Borges, dels sots on s'atura l'aigua, tothom en diu "xoll", en canvi, d'aquesta partida, invariablement, en diuen els Tolls.

"Lo tros que te de terra de pa al toll" (*Val.* 1532, p. 37); "Un tros nomenat lo tol affronta en la riera y ab lo camj de la leyxar" (*Val.* 1560, f. 109); "Toll - Clotas" (*Riquesa*).

18. L'Estret
lastrèt

A la partió dels termes d'Alforja i de Les Borges. Aquest nom li ve de l'estret que formen les muntanyes del serret de la Podadora o Codolar i els Mialtos i el Vedat, per on passa el jaç de la Riera.

"La vinja i botja de les tret" (*Val.* 1532, p. 33); "Una sort ales tret" (*Val.* 1560, f. 67).

19. L'Hort d'en Serra
lòr dan sèrra

La podem situar entre les Valls, les Planes i els Garrigons. Sembla que és una partida molt petita. De cop havíem dubtat de classificar-la entre les partides, però havent-la trobada esmentada diverses vegades a A.M. i als llibres de les Vàlues, ens hem decidit a incloure-la-hi.

"Y Botja que te alort den Serra que afronta en lo Cami de la llejxa" (*Val.* 1532, p. 14); "Posesión nombrada Hort den serra" (A.M. f. 24); "Término de la espresada villa de las Borjas y partida Hort den Serra" (A.P.A. XVII Carpeta. Escritura. Notari: José Carrica y Lacoste. Reus 1881).

20. La Canal
la canàl

Sector de terreny situat entre el camí de Maspujols, el camí de Reus i la via del tren. És una partida posada dintre dels Parrots. Segons els nostres informadors, el nom li ve d'un canalet d'aigua que rajava en un bassot.

"La Canal y Cami de Reus" (R.F. any 1781); "Canal - Parrot" (*Riquesa*).

21. La Costa
la còsta

L'espadat que hi ha darrera de l'abadia, al costat de l'església i cases de ponent de la vila, que baixa fins a la Riera.

"Lo fareginal de la costa afronte ab la riera" (*Val.* 1560, f. 74); "Una sort a la costa la qual afronte ab la riera" (*Ibidem*, f. 67).

22. La Cova
la còva, la còuva o las còuvas

L'hem sentida en les tres versions. Actualment, no és pas massa coneguda com a partida de terra. Els nostres acompanyants més aviat l'esmentaren com a indret molt conegut. És un petit sector posat dintre de les Costes.

"En el termino de dichas Borjas y partida las costas o cova" (A.P.A., III Carpeta. Escritura. Not. Jaime Bages y Oliva, any 1844); "Cova - S. Bartomeu" (*Riquesa*)

23. La Roca Bruna
la ròcabruna

Parteix amb les Valls i les Planes i s'endinsa cap al terme de Maspujols, per darrera del bosc del Tafetaner. Secà, botjar i bosc. A Maspujols la coneixen en plural i sense l'article (**A. Manent**. *Toponímia de Maspujols i el seu terme*. Tarragona, 1966, núm. 43).

“Posesión nombrada Rocabrúna” (AM 1862); “Rocabrúna. E: Terno. de Maspujols” (*Apeo*, 1863, f. 16); “Rocabrúna. S: Cam^o. de Aleixar” (*Ibidem*, f. 80); “Hort den Serra - Rocabrúna”, “Planas - Rocabrúna” (*Riquesa*).

24. La Serra
la sèrra

Està inclosa dintre de les Fontanelles, entre el camí de les Fontanelles i les Sorts. És travessada per la via del tren. Té forma com d'esquena de bast, però poc accentuada.

“Al Camí del Moli i la Serra” (*Val*. 1532, p. 24); “Ab la serra i lo camí de castellnou” (*Val*. 1560, f. 54); “Serra - Fontanelles” (*Riquesa*).

25. Les Alberedes
lazaubrèdas

Un bon tros d'aquesta partida forma part del terme de Riudoms. És cap a la part jussana del terme, entre el camí del Molí i la carretera de Riudoms. Regadiu i avellanars.

“La vinya a les alberedes” (*Val*. 1560, f. 5); “Un tros a les alberedes” (*Val*. 1560, f. 60).

26. Les Clotes del Vall o les Clotes
las clòtas dal väll o las clòtas

Actualment la primera manera de dir és la preferida. Molt petita. Tocant a les parets del poble, entre el camí de l'Ermita (a la dreta), la Riera i la carretera d'Alforja. Possiblement el seu nom li ve de la configuració del terreny, més fondo que el puig on hi ha assentada la vila. L'atribut “del Vall” indica la família que n'és propietària, “de toda la vida”. És terra bona: regadiu i avellanars.

“Les Clotes afronten en lo camí de la leyxar y en la riera” (*Val*. 1560, f. 45); “Aretat de terra de pa dita les clotes (...) afronta en lo Camí de Alforge” (Concòrdies, f. 28. 1663); “Clotas - E: Cam^o de Alforja. S: Población y Cam^o de la Hermita. O: Riera” (*Apeo*, 1863, foli 201).

27. Les Cossioles
las cussiòlas

Al capdamunt de les Valls. Boscós i botjars. Sembla que el nom li ve d'uns xolls que s'hi formen amb l'aigua de pluja, en uns clots que hi ha damunt la superfície rocosa.

“A la Vall o les Cossioles” (*Val*. 1532, p. 37); “Cusiolas - Avall” (*Riquesa*).

28. Les Costes
las còstas

Entre les Ferreteres, Sant Bartomeu i, pujant fort i espadat, fins a la Bruguera

(Riudecols). S'hi cultiva preferentment la vinya i en menor escala avellaners, oliveres i ametllers.

"Terra de pa que te ales Costes" (*Val.* 1532, p. 35); "Avelenar a les costes" (*Val.* 1560, f. 103); "En el termino de dichas Borjas y partida Las costas" (A.P.A. XV Carpeta. Document o esberrany privat. 20 desembre de 1847).

29. Les Ferreteres las farratéras

A la dreta de la Riera, entre les Costes, les Parades i el Vedat. Antigament hi va haver en explotació una mina de ferro. Encara hi ha com un encapçalament de mina (Vegeu núm. 406).

"La vinja que te a les ferrateras" (*Val.* 1532, p. 39); "Les ferrateras damunt afronta en lo torrent del bosquet" (*Val.* 1560, f. 60); "Ferrateras - N: Terno de Alforja" (*Apeo*, 1863, f. 14).

30. Les Fontanelles las funtanéllas

Una de les partides més grans del terme, de límits ben difícils de concretar. Ve a començar pel clot de la Font, arriba a les parets del poble i s'allarga fins a les hortes Noves. I del camí del Moli fins als Parrots. És travessada pel camí de Reus i per la via ferrada. Regadius i secans.

"Les argiles o fontanelles" (*Val.* 1532, p. 7); "Lort de les Fontanelles" (*Val.* 1560, f. 27); "Fontanelles - E: Camí de Reus. O: Carretera de Fraga. N: Població" (*Apeo*, 1863, folis 3, 10 i 79).

31. Les Guinarderes las guinardéras

Tocant al terme de Riudoms, a seguida de les Torres o al seu interior, entre la Riera i la carretera de Riudoms. No tenim coneixement que s'hi vegin més guineus que en altres parts del nostre terme. Però és ben a prop d'on hi havia el pinar Fosc (Vegi's núm. 70) i potser abans n'hi havia.

"Cap de sort a les guinarderes" (*Val.* 1560, f. 77); "Y partida dita las guinarderas" (A.P.A. VIII Carpeta. Esc. Not. Josep Puiggros d'Alforja. 1842); "Guinarderas - Torra" (*Riquesa*).

32. Les Hortes Noves lazòrtanòvas

Bona part d'aquesta partida és al terme de Riudoms. Fa partió amb els Parrots i les Fontanelles. Bons regadius. Albert Manent (*Top. Maspujols*) l'atribueix tota a Les Borges.

"Lo botja de la orta nova tot junt" (*Val.* 1532, p. 46); "Orta nova 4 Gornals Vinya y velanes mallol" (A.P.A. I Carpeta, full solt. Relació de béns de Gaspar Serrat. Sense data [primera meitat del segle XIX]).

33. Les Parades las parádas

El llit que la Riera ha sedimentat al llarg dels segles a la ribera dreta, des dels Camps fins a les Ferreteres. Terreny planer. Sembla que forma part de Sant Bartomeu.

"Les parades que te della la Riera" (*Val.* 1532, p. 1); "Paradas - S. Bartomeu". (*Riquesa*).

34. Les Planes
las plànas o lazaspànas

L'he sentit pronunciar de les dues maneres, si bé en la segona versió no tant. Entre les Valls i els Parrots, tocant al terme de Maspujols, amb el qual fa partió. Hi domina el secà: oliveres i avellaners.

"Lo Botja de les Planes que es Condat" (*Val.* 1532, p. 23); "Tros a les planes afronta en lo condat" (*Val.* 1560, f. 10); "Planas - Rocabrúna" (*Riquesa*).

35. Les Sorts
lassòrs

La carretera de Reus a Riudecols l'escapça per la part que fa de partió amb les Alberedes i des d'allí puja fins a tocar la vila. Pels costats, el Rieral, la Serra i les Fontanelles són els seus límits.

"La sort afronta en lo camí de castellnou i en locamí de riudoms" (*Val.* 1560, f. 40); "Sorrs 11 Gornals plantat de vellanes olives seps y ametlles" (A.P.A. I Carpeta, full solt. Relació de béns de Gaspar Serrat. Sense data [primera meitat segle XIX]); "Y partida generalment llamada y conocida *De las Sors*" [subratllat el text] (A.P.A. IV Carpeta. Esc. Not. Pablo Prim, any 1828).

36. Les Torres
las tórras

A la dreta de la carretera de Riudoms, fins a la Riera. Hi ha una torre que la tradició ha fet arribar fins a nosaltres amb el nom de *La Torre dels Moros* (Vegeu núm. 417). Evidentment, d'aquesta antiga construcció deriva el nom de la partida. També és conegut amb aquest nom un sector de terreny a la dreta del barranc del Xampany. (Vegeu núm. 167).

"Mallol que te a la torra" (*Val.* 1532, p. 55); "La torra afronta (...) y en la riera" (*Val.* 1560 f. 60); "Torra - E: Terro. de Riudoms" (*Apeo.* 1863, f. 10); "Torra - Molins" (*Riquesa*).

37. Les Valls o la Vall
las välltx o la väll

L'he sentit més en la primera forma. És possible que sigui la partida més gran del terme. Va des de la carena de les Torres fins al bosc del Tafetaner i des dels Tolls fins al bosc del Vidre i les Cossioles. Secà. Avellaners, vinya i pinars.

"Un ort alaval" (*Val.* 1560, f. 49); "Lo tros y pinar alaval" (*Ibidem.*, f. 62)

38. Darrera l'Hort
darréra (o radéra) lòr

És difícil de destriar amb exactitud la seva situació topogràfica. Sembla entre els Parrots i les Planes, a l'esquerra del barranc de la Font de la Gana i part de sota del camí de L'Aleixar.

"Lo Botja que te a la tria darrera lort" (*Val.* 1532, p. 49); "Lo ortet que te darrera lort" (*Ibidem.*, p. 50); "En el termino de la villa de las Borjas y partida de darrera lort" (A.P.A. XIII Carpeta, full solt. 1848).

39. Sant Bartomeu
sàmbartuméu

Els límits d'aquesta partida són molt difusos. Sembla que antigament s'hi devien trobar incloses les Costes, les Parades, les Ferreteres i, possiblement, alguna altra d'aquell sector. En canvi, hem trobat algun vellet dels consultats

que ens ha dit que és una partida molt petita. Estem convençuts que es tracta d'una reminiscència de l'antiga parròquia de Sant Bartomeu (Vegeu part històrica). De totes maneres, creiem que això mereixeria un estudi que escapava a la finalitat d'aquest treball. On més es concreta aquesta partida, sembla que és entre l'Ermita i la Bòbila i en una mena de punxa entre els Camps i les Parades fins a la Riera. Sembla que la primera versió és la més vàlida.

"San Bartomeu. E. Riera" (*Apeo*, 1863, f. 70); "San Bartomeu. O. Ter^{no}. de Botarell" (*Ibidem*, f. 145); "En lo terme de la expresada vila de las Borjas y partida dita San Bartomeu" (A.P.A. IV Carpeta. Esc. Not. Franch. Ferrer y Palmerola. 1826).

PRETERITS DE LES PARTIDES DE TERRA

40. El Carrasclar

"Partida nombrada del Carrascla" (Esc. Ven. Not. Joseph Antonio Corts y Sol, 1823. A.P.A. III Carpeta).

Possiblement comprenia les terres a banda i banda del barranc del mateix nom (Vegeu núm. 313).

41. El Figueral

"Una sort al figueral que afronta ab (...) en lo camj del molj den sort" (*Val*. 1560, f. 12); "Lo tros del figueral que afronta en lo cami de castelnou" (*Ibidem*, f. 33).

Aquesta partida no es devia trobar pas massa lluny de l'actual camí del Molí.

42. El molí de la Grasa

"Sita en el termino, o, tatxiu de este lugar de las Borjas y en la Partida nombrada del Moli de la Grasa" (*Notaria*, 1777).

43. Els Albellons

"Al término de las Borjas y partida de los auvellons" (A.P.A., XVI Carpeta. Còpia de diversos certificats notariais. 1836); "Auballons - Fontanelas" (*Riquesa*).

La identificariem amb el clot de la Font, ambdues partides interiors de les Fontanelles.

44. Els Coscolls

"Lo tros que te de terra de pa als Coscolls" (*Val*. 1560, f. 13); "Cosquolls. I Gornal" (A.P.A. I Carpeta. Relació de béns de Gaspar Serrat. Sense data [primera meitat segle XIX]).

45. Els Molins

"Molins. S.: Cam^o de Alforja; O.: Torrente den Vidal" (*Apeo*, 1863, foli 36); "Molins. N.: Ter^{no}. de Alforja" (*Ibidem*, foli 77).

Aquesta partida no ens ha estat esmentada per cap dels nostres col·laboradors, però la trobem escrita en nombroses ocasions al "*Libro de Apeo*". Segons aquest llibre, és força gran, ja que limitaria amb les Clotes i el Toll i arribaria fins a l'Estret o terme d'Alforja.

46. L'Argamassa

"Una sort a la argamassa afronta en lo condat i a la part deval en lo terme de riudoms" (*Val.* 1560, f. 109).

Segons els afrontaments —el comtat de Prades, o sigui el terme de Maspujols, i el de Riudoms— pòdem dir amb tota seguretat que l'Argamassa venia a ser cap a les hortes Noves.

47. L'Arnava

"Lo Botja o garrofes que te alarnava" (*Val.* 1532, p. 7); "La vinja que te (alarnava) que afronta en lo Cami de Riudoms" (*Ibidem.* p. 51); "En el termino municipal de Borjas del Campo, partida "La Arnava" o "Cami del Molí del Vent" (A.P.A. XVIII Carpeta. Declaració judicial. 1935).

La darrera cita ens en dóna la ubicació.

48. L'Ermita

"Un tros a la hermita" (*Val.* 1560, f. 24); "Una Sort a la hermita afronte ab lo camj delmas pugols" (*Ibidem.* f. 72); "Una sort apug pelat afronta en lo camj dels mas pujols y en la armjta den comta" (*Ibidem.* f. 111).

No tenim cap mena de dubte que, més que d'un santuari, s'ha de tractar d'una partida de terra o sector conegut per aquest nom. Ningú no recorda haver sentit parlar mai d'una ermita cap en aquella part del terme que, pels afrontaments, podem situar cap al cantó dels Parrots.

49. L'Esglesieta

"Un tros y olives y avellanar a la esglesieta" (*Val.* 1560, f. 26); "Item lo de la esglesieta" (*Ibidem.* f. 54).

Som del parer que s'ha de tractar de la mateixa partida a la qual es refereix la nota anterior.

50. La Llàntia (o la Llentia)

"Un tros a la lantia afronte (...) y en lo camj de reus" (*Val.* 1560, f. 12); "La vinja i Garrotes a la llantia" (*Val.* 1532, p. 18); "La lantia afronta en lo torrent de la canal i en lo camí de reus" (*Val.* 1560, f. 17); "El tros dit la llantia" (*Racional.* 1720).

Les afrontacions ja ens n'indiquen la situació topogràfica. No sabríem dir si és llentia, de llegum, o llàntia, de llum. Podria ser aquesta darrera possibilitat si es tractés de trossos de l'església.

51. La Mata de l'Estret

"La vinja que a Comprada a la Mata de lestret" (*Val.* 1532, p. 6); "It. lo mallol que te a la Mata de lestret" (*Ibidem.* p. 12); "Sita a la partida de la Mata" (A.P.A. XV Carpeta. Acte d'Establiment del mas dit del Compte. 1773).

52. La Molinada

"Una sort a la molinada afronte ab la riera y ab lo camj (de) Riudoms" (*Val.* 1560, f. 66).

Malgrat les dues afrontacions que ens dóna, no ens és possible de determinar-ne la situació exacta. Podria trobar-se entre la Creueta y les Guinarderes.

53. La Perellona

"En la partida dita la parallona" (*Vàrio.* núm. 17. 1608).

54. La Torre Cega

“Sita en el termino de dichas Borjas y partida de la torra Segá” (A.P.A. IX Carpeta. Diversos Documents 1830-1850. Paper solt.)

Suposem que ha de tractar-se de les Torres (Vegeu núm. 36).

55. La Tria

“A la tria darrera lort” (*Val.* 1532, p. 49); “I terra campa a la tria afronta (...) y ab les planes” (*Val.* 1560, f. 73).

Les afrontacions ja ens en revelen, si fa no fa, la situació.

56. La Trilla

“La Trilla” (R.F., any 1781).

No hi trobem cap mena d'afrontació que ens orienti sobre la seva situació topogràfica. Tanmateix, a la Relació Forestal, en relacionar els arbres “de servei” que hi havia al terme, detallats per partides, l'esmenta expressament.

57. La Trinxera

“Lo Pati que ha comprat a la vila a la trinchere” (*Val.* 1532, p. 12); “Trinchera - Fontvella” (*Riquesa*); “Partida Fontanel·las o Fontvella, conocida por Trinchera” (Venda. Notari Miguel Guelbenzu Romano, 1952. Arxiu Cooperativa Agrícola).

Aquesta partida no ens ha estat esmentada per cap persona de les consultades, però encara surt en algunes escriptures actuals. Sembla que comprenia les terres de part damunt de les basses de la Font, entre la font de les Escales i la vila. Recentment, en fer els fonaments de les noves edificacions de l'avinguda de la Font de les Escales, els constructors trobaren una franja d'uns cinc metres d'amplària on el terreny era més tou i els semblava sobreposat. La franja és en el mateix sentit de la rasa o clotada que hi havia.

58. La Vinyassa

“Partida dita la vinyasa” (*Vàrio*, núm. 17. Full solt que fa de tapes d'un plec del lligall. 1608); “Un tros a la vinyasa” (*Val.* 1560, f. 21); “Tros nomenat la vinyasa affronta en lo camj del forge” (*Ibidem*, f. 109).

59. Les Argiles

“De les argiles o fontanel·las” (*Val.* 1532, p. 7); “Terra de pa de les argiles” (*Ibidem*, p. 26); “La sort de les argiles afronta en lo camj de reus” (*Val.* 1560, f. 23); “Et Quadra dicti loci de les Borges in partida dicta de les Argiles” (A.P.A. VI Carpeta. Carta de venda atorgada per Hieronymi Vidal. Not. Tarragona, 1648).

60. Les Figueretes

“Lo Botja de les figueretes” (*Val.* 1532, p. 18); “Item les figueretes” (*Val.* 1560, f. 45); “E ofert a Gilet dels 3 jors. y ha de las figueretas...” (A.P.A. XIII Carpeta. Apunts de F. Coder. 1829); “Figaretas - Torra” (*Riquesa*).

61. Partida d'en Bru

“En el término de dichas Borjas y partida den Bru” (A.P.A. III Carpeta. Escripura de venda. Notari José Figuerola y Querol. Reus. 1838).

Podem situar-la amb tota seguretat a la part Sud del terme. A la mateixa

escriptura diu: "Le venden media hora de agua semanal (...) de la mina de las Guinarderas".

BOSCOS I PINARS (1)

62. El bosc de la Capitana lu bòs *da la capitana*

Cap al capdamunt de les Valls. Hi comença un dels braços del barranc de les Valls. La seva propietària era de Les Borges i era coneguda per la Rosa Capitana.

"Viñas, M. Teresa, V. - Capitana" (*Combregants*, 1848).

63. El bosc de les Pedres lu bòs *da las pédras*

Aquest nom li ve, segons els nostres informadors, de la gran quantitat de pedres (llicorelles) que hi ha. És a les Ferreteres.

64. El bosc del Glaçat lu bòs *dal glassat*

Als Codolars, en un extrem, tocant al camí dels Pedrets i abans d'arribar al pla de la Codera. Cal Glaçat és un renom del poble.

"Ramon Glasat" (A.P.A., X Carpeta. Premsa del Oli. 1830-1848); "Dalmau, Ramon - Glasat" (*Combregants*, 1847).

65. El bosc del Tafetaner lu bòs *dal dafatané*

És el pinar Gran. (Vegeu núm. 71). Cal Tafetaner és una casa de la vila.

"Tafatané" (*Racional*, 1720); "Salvador Ciurana - Tafatané" (*Combregants*, 1847)

66. El bosc del Versalles lu bòs *dal varsàllas*

Un altre nom amb què és conegut el pinar Gran. No sabem qui era aquest Versalles.

67. El botjar del Jaumot lu butjà *dal djaumòt*

Als Horts; entre els mas d'en Terrats i el barranc dels Horts, a la dreta de la carretera, pujant.

"Tros del Jaumot - Molins" (*Riquesa*).

68. El botjar del Manant lu butjà *dal manàn*

Als Parrots. Segons els nostres acompanyants, n'hi ha dos amb el mateix nom, ben a prop l'un de l'altre. "Manant" és un renom del poble.

"Pujol, Joan - Manan Racó" (*Combregants*, 1850).

---

1. Generalment, quan el mot "bosc" s'esmenta sol o al final d'una frase, diuen "bòsg", però quan s'escau al començament, o seguit de consonant, diuen "bòs".

69. El botjar del "Pollo"
lu butjà dal póllu

Al camí de la Mineta del Baltasar. És molt petit.

"Huguet, Joseph - Cup Delmes ó Heran Pollo" (*Combregants*, 1847).

70. El pinar Fosc
lu pinà fós g

Era cap als Ravellars, prop del mas d'en Giol, terme de la Quadra. Segons els nostres informadors, el nom li venia de la gran espesetat de pins que hi havia. També ens diuen que hi havia llops que pujaven famolencs fins a la vila.

71. El pinar Gran
lu pinà gràn

Serradet, el vessant O. del qual forma part de les Valls i és on hi ha el pinar, possiblement el millor del terme. Antigament, s'allargava fins al pinar del Vidre. Actualment és més conegut per *bosc del Tafetaner* (Vegeu núm. 65). Som del parer que es tracta del topònim que a pretèrits surt com a *serra de l'Escarenosa* (Vegeu núm. 172).

"Y partida lo pina gran" (A.P.A. XVI Carpeta. Còpia d'unes certificacions. 1827); "Pinà Gran" (*Apeo*, 1863, f. 33); "Bosch Gran - Avall" (*Riquesa*).

72. El pinar de l'Antoni
lu pinà da lantòniu

Als Pedrets, entre la pedrera del Franco i el pla de la Codera.

73. El pinar de la Catxina
lu pinà da la catxína

També és als Pedrets. És tot l'espadat que hi ha a dreta i esquerra o sigui, damunt i davall del camí que mena a la pedrera del Franco. En realitat, ara és més un botjar que un pinar.

"Dos jornals del Mestre de casas Catxi" (A.D. Lligall núm. 7. Nota o Compte pertaïent a la recomposició de la teulada de la Iгла. y Hermita. 1819); "Franch, Franca. Vª - Cachina" (*Combregants*, 1847); "Cedó, Marina - Cachina" (*Ibidem*, 1848).

74. El pinar de la Codera
lu pinà da la cudéra

Al capdamunt de les Costes, tocant a la Bruguera. N'hi ha un altre amb el mateix nom a les Valls. Cal Coder és una casa de la vila.

"En la vila de Reus als 13 Nove. 1837. Dn. Frañco. Coder cedeix en arrendament (...) la premsa de Oli que dit Sor. Coder te y poseeix en la vila de ditas Borjas" (A.P.A., X Carpeta. Premsa de l'oli): "C. Codé" (*Combregants*, 1847); "Jph. Claveguera - C. Codé gran" (*Ibidem*, 1848).

75. El pinar de la Guixera
lu pinà da la guixéra

És a les Cossioles.

"Josep Borrás - Guixera" (*Combregants*, 1847).

76. El pinar del Francès
lu pinà dal fransès

Als Codolars. N'hi ha un altre als Rierals, a tocar del gual de la carretera de Riudecols amb la riera d'Alforja. Aquest és de pins pinyoners.

"Cros y Duran - frances" (*Combregants*, 1865).

77. El pinar del "Miracielos"
lu pinà dal mirassièlus

Al vessant O. de la carena de les Torres. Els nostres informadors ens diuen que és molt rovelloner.

78. El pinar del Robert
lu pinà dal rubèrtu

A les Valls, entre el camí de les Valls i el barranc del Xampany. També és conegut amb aquest nom el bosc de les Pedres. (Vegeu núm. 63). El Robert [lu sany-nyó rubèrtu] era l'amo de la bòbila.

79. El pinar del Rull
lu pinà dal rúll

També a les Valls. Damunt del tros dels Arrabassats. Diuen que era un advocat de Reus, però en realitat va ser un notari. (núm. 533).

80. El pinar del Vidre
lu pinà dal vidra

Al capdamunt de les Valls, a la dreta, tocant al terme de Maspujols. També és força rovelloner, diuen els nostres informadors.

81. Els pins del Forjatà
lus pins dal furdjatà

A la vora dreta de la Riera, tocant al mas del Negret, als Camps. Són pins pinyoners. Abans, s'hi acostumava a anar a fer berenades i a plegar pinyons.

"Borràs, Jaume - Forjatà" (*Combregants*, 1847); "Jaume Borràs, Forjatà" (A.P.A., IX Carpeta. Diversos Documents del 1830 al 1850).

82. Els pins del Mas d'en Sec
lus pins dal màs dan sèc

També són pins vers o pinyoners. Són propietat del mas que els dona el nom. A la vora esquerra de la Riera, poc més avall d'on hi desguassa el barranc del Xampany.

PRETÈRITS DELS BOSCOS I PINARS

83. El bosquet d'en Joan Vilagut

"De les ferrateres afronta en lo bosquet den johan vilagut" (*Val.* 1560, f. 38).

Ja ens en dóna la situació aproximada.

84. El bosquet d'en Savellà

"Lastret affronta en la rjera y en lo boscet den savella" (*Val.* 1560, f. 107).

També ens orienta sobre la seva situació aproximada.

ELS PLANS

85. El pla de Mas d'en Giol

lu plà da màs dan djiòl

Al mas del mateix nom (Vegeu núm. 96). És una parada força gran, no fa molt plantada de vinya. Era terme de la Quadra, ara terme de Botarell. Actualment, de pla ja no en té res, puix que s'hi han fet profundes excavacions per a extreure'n arena i grava. Durant la guerra del 1936-39, hi va aterrar un avió avariats.

86. El pla de la Codera

lu plà da la cudéra

Replà entre els Pedrets i els Codolars, a la vall que formen les dues muntanyetes. Botjar. També hi ha alguns rotlles on es fan rovellons, em deia el meu pare.

ELS MASOS (1)

87. Bell Estatge

béll astàtja

Modern habitatge entre l'hort del Dasca i la Fàbrica, a la dreta de la Carretera, anant cap a la Punta. És avinguda Senyora de Gener.

88. Mas Agustina

És a la Creueta, tocant a les Escoles. El nom figura escrit en un rètol al portal d'entrada, però no és conegut popularment. (Vegeu núm. 124).

89. Mas Petit

A l'entroncament del camí de Riudoms amb la carretera de Riudecols, sota el mas del Pisquet (núm. 131). És un habitatge modern i poc conegut al poble.

90. El mas Cremat

lu màs cramàt

Al Recer (núm. 401), a l'esquerra del camí de la Font Vella. Durant la passada guerra hi va caure una bomba ben a prop: era el dia 25 d'octubre de 1937 i va

1. En aquest grup inclourem, també, els xalets més coneguts.

matar n'Eusebi Ciurana i Martorell, un jove de la vila. Segons els nostres informadors, el nom li ve d'haver estat cremat durant la guerra carlina dels set anys (Primera Guerra Carlina 1833-39).

91. El mas d'en Bepi (o d'en Pepi)
lu màs dan bèpi (o dan pèpi)

Hem sentit les dues maneres de pronunciar-lo. És el primer que es troba a la carretera de Riudoms, baixant a la dreta. Fa partió amb el mas d'en Llibreter. No estaven massa d'acord els nostres informadors sobre si és partida de les Sorts o dels Rierals. Ens inclinàrem per la primera. No sabem qui era el Pepi i només hem pogut escatir que tenia un fill que tocava molt bé el violí.

92. El mas d'en (o del) Coder
lu màs dan (o dal) cudé

Davant les basses de la Font, tocant al camí de Reus. Entre el 1945 i el 1950, hi va haver una fàbrica de pipes. El nom li ve del seu antic propietari, un adroguer de Reus.

"Don Franco. Coder del comercio de Barna y Droguero de Reus" (A.P.A. IV Carpeta. Escripura atorgada per Don Pablo Prim. Escribano Real, 18 de maig de 1828); "Mas del Cudé" (*Combregants*, 1848); "Mas dels Abellons dit del Codé" (*Ibidem*, 1862).

93. El mas d'en Comte
lu màs dan cónta

Entre la carretera d'Alforja i la Riera. A 2 Km. de la vila i a 278 m. d'altitud. La partió dels termes d'Alforja i de Les Borges passa tocant les seves parets. Segons el Cadastre actual de l'Ajuntament, aquest mas ha donat nom a una partida de terreny, a banda i banda de la Riera, fins i tot damunt de la carretera esmentada, que baixa fins a les parets de la vila. No hem trobat cap vell que ens n'informés, ni l'hem trobada com a tal en cap document dels consultats i hem optat per no incloure-la-hi. A finals del segle divuitè s'hi edificà un molí. Cal dir que hem optat per normalitzar l'ortografia del cognom "Compte".

"Manso nombrado den Compte (...) que se le concediese derecho y facultat para edificar. y Construir en el expresado Manso (...) un Molino Arinero". (*Acte d'Establiment del Mas dit del Compte del dia 3 de Novembre del any 1773*. Escripura del notari Eudaldo Borés i Mas. Tarragona). Document que em va facilitar en Josep Fuster, d'Alforja. (Fotocòpia a l'arxiu de l'autor. XV Carpeta).

94. El mas d'en (o del) Garrut
lu màs dan (o dal) garrút

A la dreta del camí de Riudoms (també de l'Estació), entre el mas d'en Muster i el de l'Amigó.

"Rodean mi manso llamado Garrut en la parte que hace frente al camino que dirige a la villa de Riudoms" (A.P.A. I Carpeta. Esborrany d'una sollicitud, 1834); "Jayme Marine y Artells (a) Garrut" (A.P.A. IV Carpeta. Escripura. Notari Pablo Prim. 1828); "Mas del Garrut" (*Combregants*, 1848); "Mas den garrut - Rieral" (*Riquesa*).

95. El mas d'en Gaspar
lu màs dan gaspà

A les Parades, a l'entroncament del camí de les Ferreteres i la Riera. En

Gaspar n'era l'antic propietari. El 2 d'octubre de l'any 1951, hi va morir la seva propietària i masovera, Cirila Simon, ja molt velleta, d'un llamp.

96. El mas d'en Giol
lu màs dan djiòl

Formava part del terme de la Quadra dels Tascals (núm. 459) i ara és terme de Botarell i parròquia de Les Borges. És un edifici antic i molt gran. Hi havia una capella, actualment tancada al culte.

"Que te al mas den giol" (*Val.* 1532, p. 7); "Lo Mas den giol" (*Combregants*, 1657); "Jaume Giol en lo mas dit den Giol. Quadra dels tascals" (*Notaria*, 1760).

97. El mas d'en Muntaner
lu màs dan muntané

A les Valls, allà on s'ajunten els tres barranquets que formen el de les Valls. No és una propietat massa gran i no fa molt hi havia una plantació de presseguers.

"Norte: D. José Montaner - Partida Avall" (*Apeo*, 1863, f. 28).

98. El mas d'en Muster
lu màs dan musté

És el mas de la Senyora Pepeta (Vegeu núm. 108). A la part superior de la façana, hi ha un rètol on hi diu, amb lletres grosses: "MUSTE".

"José Musté Peris - Cuartel Sur" (*Registre*, f. 268).

99. El mas d'en "Santano"
lu màs dan santànu

Annexionat al mas d'en Llibreter, entre el mas i la carretera de Riudoms. Ja no hi ha cap mena de rastre del mas.

"Mariné. Joan - Santano" (*Combregants*, 1857); "Mas den Santano" (*Ibidem*, 1862).

100. El mas d'en Sec
lu màs dan sèc

Pujant per la carretera d'Alforja, el primer que es troba a l'esquerra, poc més amunt del Retomb. No fa molts anys que una de les característiques, dissortadament perduda, d'aquest mas, eren dues fileres de cirerers formant un passeig paral·lel a la carretera, que tant en florir com en madurar el fruit, eren l'admiració de tothom que passava per allí. Els forasters dels pobles de per aquí en amunt, que no en coneixien el nom, el distingien amb el de "mas dels Cirerers" (màs dalsirarés). És *el mas de l'Amorós*. (Vegeu núm. 105).

"Borrras, Joseph - C. Sech" (*Combregants*, 1848).

101. El mas d'en Terrats
lu màs dan tarràts

El Terrats, de Reus, en va ser propietari. És *el mas d'en Comte*. (Vegeu núm. 93).

102. El mas d'en (o del) Tupiner
lu màs dan (o dal) tupiné

Al camí de l'Ermita. La propietat fa partió amb la Riera i amb l'esmentat camí. No saben qui era l'amo que li donà el nom. Nosaltres n'hem trobat

referència documental. Segons ens explicà en Josep Llaurador (dit Josep del Racó) hi va haver un forn on es feien cànirs.

"Daroca, Juan - C. Tupiné" (*Combregants*, 1847); "Mas del Tupiné" (*Ibidem*, 1871).

103. El mas d'en Vernis

lu màs *dan* vèrnis

És als Diumenges, terme de Botarell. Formava part del terme de la Quadra dels Tascals, del qual era la Batllia, segons els nostres informadors. Alguns dels nostres acompanyants recorden haver sentit dir als seus pares que hi anaven a pagar la contribució. La documentació, que es guardava en un armari vell, en part va ser retirada, a començaments de segle, per un capellà, i la que hi restà va ser cremada, durant la guerra passada, per uns militars que s'hi estatjaren, segons ens conten les seves propietàries. És el *mas del Diumenge*. (Vegeu núm. 147).

"Juan Vernis del mas den Vernis" (*Vario*, núm. 17. 1608); "Estan al Mas den Vernis" (*Combregants*, 1863).

104. El mas de l'Amigó

lu màs *da* lamigó

És la *hisenda de don Bernat*, si bé amb aquest nom ja només la coneixen els vells (Vegeu núm. 526).

105. El mas de l'Amorós

lu màs *dal* murós

És el mas d'en Sec. (Vegeu núm. 100).

"Tost, Joan - C. Coveta o Amorós" (*Combregants*, 1847).

106. El mas de la Clareta

lu màs *da* la clarèta

A la Serra, prop del camp de futbol. Actualment hi ha un rètol a la façana que diu: "Villa Maña", perquè ho és l'actual propietària.

107. El mas de la Fideuera

lu màs *da* la fidauéra

A l'esquerra del barranc de la Font de la Gana, sota el camí de L'Aleixar. A les Planes.

108. El mas de la Senyora Pepeta

lu màs *da* la sany-nyóra (o sanyóra) papèta

Al camí de Riudoms, a la dreta. Fa partió amb el mas d'en Garrut. Finca d'estiueig amb un jardí ben bonic. Actualment és més conegut com a *mas d'en Muster* (Vegeu núm. 98).

"Compte, Josepa - Pepeta" (*Combregants*, 1847).

109. El mas del Baltasar

lu màs *dal* baltazà

N'hi ha dos: l'un és a les Valls, damunt de la vinya Gran, o millor diríem,

actualment, damunt dels Aires del Camp i estava en estat ruïnós. (A finals de 1979 va ser enderrocat del tot). L'altre és al Pas a Nivell, terme de Botarell. Cal Baltasar és una casa del poble, el darrer representant directe del qual, Anton Subietas i Domingo, va ser un gran protector de la Cooperativa Agrícola i ben estimat de tothom.

"Subietas, Joseph - C. Baltasar" (*Combregants*, 1848); "El Mas del Baltasa" (*Combregants* 1863); "Al Mas del Baltesa de la carretera de Falset" (*Ibidem*, 1863).

110. El mas del Baptista Bernat
lu màs dal batísta barnàt

Ja no existeix. En començar aquest treball encara hi era, si bé en estat ruïnós. Era al Toll, entre la carretera d'Alforja i la nova urbanització Aires del Camp.

111. El mas del Bato
lu màs dal bàtu

A l'esquerra del camí de la Font Vella i sota la bassa Gran. Cal Bato era el més actual Cal Venturera, renoms de la vila. "Bato, m. Padre" (*A Chipicallí [La Lengua Gitana]* J. Tineo Rebolledo. Granada, 1900, p. 18). "Padre, m. Bato, batú" (*Ibidem*, p. 172). "Padre, m. - bato, batú, sayo" (*Vocabulario del Dialecto Gitano*. Por don Enrique Trujillo. Madrid, 1844).

"Bonet, Josep - Bato" (*Combregants*, 1857); "Mas del Bato" (*Ibidem*, 1862).

112. El mas del Bernat
lu màs dal barnàt

A les Alberedes. A l'esquerra de la carretera de Riudoms, abans d'arribar al mas del Pau Cassanyes.

"Barnat" (A.P.A., II Carpeta 1827); "Martí, Jaume - C. Bernat" (*Combregants*, 1847).

113. El mas del Bisbe
lu màs dal bisba

Entre el camí del Rieral i la Riera, a un cop de pedra del pinar del Francès. Cal Bisbe és un renom de la vila.

114. El mas del Codina
lu màs dal cudina

És el mas d'en Comte (Vegeu núm. 93).

"Rafael Codina Ballester - Cuartel Oeste - Linda (...) excepto por el frente que linda con la carretera" (*Registre*, foli 286).

115. El mas del Figueres
lu màs dal figuéras

Als Clots, a l'esquerra del camí de Riudecols o dels Diumenges.

"Clots, O: Ramon Figueres" (*Apeo*, 1863, f. 111).

116. El mas del Frare
lu màs dal flàra

Entre l'ermita i el mas d'en Tupiner. Ara és més popular el mas del Gallet

(Vegeu núm. 118). Hi va haver un forn d'obra, ens diuen.

"José Salvat (a) Fraret" (A.P.A. XVI Carpeta. Paper solt. 1829); "Martorell, Pere - Pere Frare" (*Combregants*, 1848).

117. El mas del Fura
lu màs dal fúra

A les Fontanelles. Al fons de la primera rasa que hi ha a l'esquerra de la carretera de Reus. S'hi entra per un caminal que hi ha en començar la baixada del Canyaret, al mateix tomb de la carretera.

"Huguet, Jaume - Fura" (*Combregants*, 1847); "Mas del Fura" (*Ibidem*, 1862).

118. El mas del Gallet
lu màs dal gallèt

És el nom actual del mas del Frare (Vegeu núm. 116).

"Joseph Pujol, dit Gallet" (*Racional*, 1720).

119. El mas del Joan Francès
lu màs dal djuàn francès

Entre el camí del Rieral i la carretera de Riudecols. Per la part d'amunt, parteix amb el mas del "Pollo".

"Cros y Duran - frances" (*Combregants*, 1865).

120. El mas del (o d'en) Llibreter
lu màs dal (o dan) llibraté

A l'esquerra de la Riera i a uns 200 m. més avall de la carretera de Riudecols. És molt gran i un dels més populars del terme. La seva construcció fuig del clàssic i familiar estil de les masies de la comarca, motiu que el fa identificable des de qualsevol indret.

"Mas del Llibreté" (*Combregants*, 1862); "En el patio del manso llamado del Llibreté" (*Obits*, 1852-92); "En el Mas den Llibreté" (*Cron.* 1878).

121. El mas del Malec
lu màs dal malèc

És el mas del Melondres (Vegeu núm. 123).

"Giol, Jaume - Malech" (*Combregants*, 1847).

122. El mas del (o d'en) Manc
lu màs dal (o dan) màncu

A les Fontanelles, la Serra, a la dreta de la carretera d'Alforja, poc després de la cruïlla i abans d'arribar a la via.

"Joan Anguera (a) manco" (*Combregants*, 1865); "Mas del Manc" (*Ibidem*, 1872).

123. El mas del Melondres
lu màs dal malóndras

Als Puigs, terme de Riudoms, a la dreta del barranc del Puig, a uns 300 m. de la carretera. És conegut a la vila perquè els seus masovers ho són.

124. El mas del Mola
lu màs dal mòla

A la Creueta, tocant a les Escoles. La propietat ens diuen que era de les terres del Benifet.

125. El mas del Molló
lu màs dal mulló

Al mas d'en Vernis. Mirats de lluny semblen tot un.

"Mulló - estan al Mas den Vernis" "Mas del Mulló" (*Combregants*, 1863).

126. El mas del Montsarro
lu màs dal munsàrru (o dal mussàrru)

És el nom primitiu del *mas del Paí* (Vegeu núm. 128).

127. El mas del Negret
lu màs dal nagrèt

No fa molt, ha estat reconstruït i s'hi ha fet una granja de conills. És als Camps, a la dreta i tocant a la Riera, entre els pins del Forjatà i el camí de la Bòbila. Fins fa pocs anys hi va haver una sènia (Vegeu núm. 368).

"Ciurana Franco - C. Negret" (*Combregants*, 1848).

128. El mas del Paí
lu màs dal paí

Mansió senyorial tocant a l'Estació. Hi ha un bell portal de granit i un passeig que dona accés al mas. També hi havia un camp de tennis. És al Rieral, a la dreta del camí de l'Estació. Paí és cognom de Reus.

"Paí" (*Toponímia dels Termes Municipals i Nuclis de Població de Castellvell del Camp i d'Almòster*. Ramon Amigó i Anglès. Associació de Estudios Reusenses. Reus 1968., núm. 56 de la relació de topònims d'Almòster).

129. El mas del Pau Cassanyes
lu màs dal pàu cassàny-nyas (o cassànyas)

A les Alberedes, a l'esquerra de la carretera de Riudoms, tocant a la partió dels termes

"Con Miguel Borrás (a) Casañas" (A.P.A. II Carpetà. Paper solt, 1838); "Miquel Borràs - Casañas" (*Combregants*, 1847); "Borràs, Franco - Casañets" (*Ibidem*, 1847).

130. El mas del Pelat
lu màs dal palàt

A la dreta del barranc de les Canaletes, a les Planes

131. El mas del Pisuquet
lu mas dal pisquèt

Passat el pont de Ferro del camí de Riudoms, el primer que es troba a l'esquerra.

"Girol. Anton - C. Pisuquet" (*Combregants*, 1847)

132. El mas del "Pollo"
lu màs dal póllu

També al camí de Riudoms i passat el pont de Ferro, a la dreta, gairebé davant per davant del mas del Pisquet.

"Mas del Pollo" (*Combregants*, 1857).

133. El mas del Roget
lu màs dal ruigèt

A les Parades, al costat dret de la Riera, enfront d'on s'aiguabarreja amb el Barranc del Xampany.

"Mariagna Bosch. Vda. - Roiget" (*Combregants*, 1847).

134. El mas del Sant
lu màs dal sàñ

A les Planes, a la dreta del barranc de les Canaletes.

"Ferré. Joseph - C. Sant" (*Combregants*, 1847).

135. El mas del Sardà
lu màs dal sardà

És a les Fontanelles, a la dreta del barranc. Dintre de la propietat hi ha la mineta del mateix nom. El mas conserva el nom del seu antic propietari. Cal Sardà és una casa del carrer de Baix.

"Salvador Sarda - Fontanellas. S. Terno. de Riudoms" (*Apeo*, 1863, f. 174).

136. El mas del Trill
lu màs dal trill

Entre el camí del Coll del Boc i la Riera, tocant a la partió amb el terme de Riudoms, a les Torres.

"Trill. Jaume - C. Jaume Ydem o Querido" (*Combregants*, 1847); "Jaume Trill y Ramon - Posesión nombrada Torre" (*Apeo*, 1863, f. 195).

137. El mas dels Alls
lu màs dalzàlltx

En començar la baixada del Canyaret, a la dreta de la carretera de Reus, entre la carretera i el camí del Molí. Fa pocs anys han obert una estació de servei a tocar les parets de darrera del mas.

"Solicitando hacer obras en el Mansó de su propiedad llamado Mas del Alls lindante con la carretera de Alcolea del Pinar a Tarragona" (Llibre d'actes, num. 1, de l'Ajuntament de Les Borges del Camp 1894-95 foli 92v. Arxiu municipal).

138. El mas dels Arrabassats
lu màs dalzarrabassàts

Al camí del Molí, baixant a la dreta, a l'altura del mas dels Alls.

139. El xalet del Banús
lu txalet dal banús

Estatge estiucenc. a la Punta, entre la carretera i el camp de futbol.

140. El xalet del Sansa
lu txalèt dal sànsa

Dintre del casc urbà, a la dreta carretera amunt, entre el pont del Camí de Reus i el camí de la Font Vella. Sansa va ser un metge que hi va haver a la vila a començaments del segle actual.

141. La torre Sants
la tórra sàns

A la Punta. És la finca d'estiueig més coneguda de la vila. Hi ha un bonic jardí. La gelada de 1956 va matar un eucaliptus molt gros que hi havia. Va ser durant molt anys la part més decorativa de l'entrada de la vila per la part jussana. Sants és un cognom. Segons els nostres acompanyants, era el lloc on antigament, abans d'edificar-s'hi la torre, s'estatjaven els gitanos.

142. La Vall
la väll

Petit habitatge, de construcció senzilla, per a passar-hi els caps de setmana. És a les Valls, a la dreta del barranc, a l'altura del mas d'en Muntaner.

143. "Villa Ruíz"
vïlla ruís

A la part jussana de la vila, entre les "Alcantarillas" i la Punta, a l'esquerra baixant, davant de l'hort del Dasca. És un xalet construït a començaments de segle, amb un hortet i jardí al darrera. J. Ruíz Roa, va ser batlle de la vila el 1899.

"Juan Ruiz Roa - Cuartel Este" (*Registre*).

PRETÈRITS DELS MASOS

144. Mas d'en Bruc

"Lo tros del mas den bruch afronta en lo camí de cambrils" (*Val.* 1560, f. 32); "Lo mas Den bruch" (*Ibidem*, f. 76); "La devesa del mas den bruch" (*Ibidem*, f. 115).

No trobem cap indicació concreta de l'indret on era aquest mas. Pels afrontaments que ens en donen les fonts documentals, podem deduir que era tocant al terme de Riudoms (Vegeu núm. 61).

145. Mas d'en Folc

"Lo tros de terra de pa al mas den folch" (*Val.* 1532, p. 21).

146. Mas d'en Vidal

"Lo mas Denvidal lo qual afronte ab la riera" (*Val.* 1560, f. 65).

147. El mas del Diumenge
lu màs dal duméndja

Nom primitiu del *mas d'en Vernis*. (Vegeu núm. 103). Poquíssimes persones ens

l'han esmentat amb aquest nom, llevat de les seves propietàries i alguns dels més vellets, que diuen haver-ho sentit de llurs pares.

"Obit de Miquel Sahuch del Mas del Diumenge" "Pages del dit Mas del Diumenge" (*Cron.*); "Mas Diumenge ó Vernis" (*Combregants*, 1857); "Mas den Diumenge (á) den Vernis" (*Ibidem*, 1862); "Del Mas den Diumenge" (*Notaria*, 1773).

148. Mas del Nyep

"Mas del Ñep" (*Combregants*, 1865).

Vegeu núm. 527.

149. Mas del Pirineu

"Mas de Pirineu" (*Combregants*, 1864).

150. Mas del Senyor Pau

"Mas del Sr. Pau" (*Combregants*, 1857); "Mas dit del Siñó Pau" (*Ibidem*, 1862); "Mas del S. Pau - Fontvella" (*Riquesa*).

151. Mas del Xixo

"Mas del Chicho" (*Combregants*, 1867).

152. Mas dels Albellons

"Mas dels Aubellons" (*Combregants*, 1848); "Mas dels Abellons dit del Codé" (*Combregants*, 1862).

És l'antic nom del *mas del Coder* (Vegeu núm. 92).

153. Mas Vell

"Mas Vell - Fontvella" (*Riquesa*).

154. La masia d'en Salvat

"Afronta ab la masia Den Salvat i ab la riera" (*Val.* 1560, f. 76).

LES CASETES

155. La barraca del Tost
la barràca dal tòs

Al Vedat. Està en molt mal estat. Serveix de referència als caçadors. Encara que sigui coneguda per barraca, l'hem inclosa a l'apartat de casetes perquè creiem que és el lloc que li correspon.

"Valias de Joan Tost - La vinya y Botja que te a la font de masot" (*Val.* 1532, p. 1).

156. La caseta de l'Anton Peret
la cazèta da lantòn parèt

A l'esquerra del camí de les Valls, al bosc del Tafetaner.

"Teresa Compte (a) Pereta" (A.P.A. II Carpeta, 1838); "Maria Ciurana, Vda. - C. Peret" (*Combregants*, 1848).

157. La caseta del Xollat
la cazèta dal txullàt

A la dreta del barranc de les Costes.

"Un censal que Juan Sole (a) Xullat" (A.P.A. IV Carpeta. Full solt. 1838); "Solé, Jaume-Chollat" (*Combregants*, 1847).

158. La caseta dels Arrabassats
la cazèta dalzarrabassàts

A les Valls, a la dreta del camí, a l'espadat que hi ha a continuació del bosc del Tafetaner.

159. La "casilla" del Mas del Baltasar
la cazilla dal màs dal baltazà

L'estatge del guardabarreres, al pas a nivell de la carretera de Riudecols, terme de Botarell.

160. La "casilla" del Transformador (o de l'Electra)
la cazilla dal trasfurmadó (transfurmadó) (o da lalètra).

És una caseta de planta quadrada i alta que empara el transformador de l'electricitat, des que s'instal·la a la vila. És al portal del poble, per la part d'Alforja, tocant als Rentadors. L'he sentit pronunciar de les tres formes.

161. La "casilla" dels Peons
la cazilla dals paóns

Era destinada a l'habitatge del peó de la carretera. És terme d'Alforja, poc més amunt del mas d'en Comte.

PRETÈRITS DE LES COVES O BARRAQUES

162. La cova o la barraca del Peretet

"Cova o Barraca Peretet" (*Combregants*, 1864); "Josep Garreta á Paratet" (*Ibidem*, 1848).

ELS SERRETS I ALTRES FORMES DE RELLEU (1)

163. El serret de la Manca
lu sarrèt da la mànca

Darrera de l'ermita, a les Costes, prop del serret del Pasqual.

"Joan Anguera (a) manco" (*Combregants*, 1865).

---

1. En aquest apartat van les que ja de per si denoten alguna mena de relleu. N'hi ha d'altres, però, en aquest recull, que malgrat que el seu nom no indica específicament cap mena d'elevació, són les prominències més característiques del nostre terme. Exemple: la serreta que formen el bosc del Tafetaner, els Arrabassats i el pinar del Vidre; o bé les Cossioles, els Pedrets, etc.

164. El serret de la Podadora
lu sarrèt da la pudadóra

Als Codolars. Segons els nostres acompanyants li donen aquest nom perquè el perfil que té s'assembla força al d'una podadora. Vegeu a pretèrits núm. 173.

165. El serret del Pasqual
lu sarrèt dal pasquàl

Possiblement és el més popular de la vila. A les Costes. S'inicia al darrera de l'ermita de la Mare de Déu de la Riera i puja fort i espatat. Hi havia un bon avellanar; actualment ja gairebé és tot botjar.

"Valies de Joseph Pasqual - La vinja que te a les Costes avaluada" (*Val.* 1532, p. 53).
"Ferraté, Joseph - Jove Pasqual" (*Combregants*, 1847).

166. El serret (o el puig) dels Belgues (o del Belga)
lu sarrèt (o lu pútx) dals bèlgas (o dal bèlga)

És als Parrots, el puig més alt d'aquella part del terme. No he trobat ningú que sàpiga de què li ve el nom.

167. La carena de les Torres
la carèna da las tórras

És una serreta ben característica, de dos vessants ben rostos. Comença a la Riera, al Molí, és escapçada per la carretera d'Alforja i s'eleva ràpidament i s'allarga fins als Pedrets. El vessant O. forma part de la partida dels Horts i el de llevant, de les Torres i de les Valls. Precisament en aquesta cara hi ha el camp de tir. (Vegeu núm. 389).

"Damunt los orts afronta ab la serra de la torra" (*Val.* 1560, f. 65); "Afronta en la serra de la torra" (*Ibidem*, f. 91).

168. La punta de la Feredat
la punta da la fradàt

Tocant als Pedrets. Al seu cim s'ajunten els termes d'Alforja, L'Aleixar i Maspujols i, ben a prop, el de Les Borges. És a l'extrem septentrional de les Valls. S'eleva fins a 537 m. La seva silueta, vista des de la vila, té quelcom de suggestiu. És terreny pedregós, però amb vegetació de matolls i botges, alguns pins i alzines.

"La Feredat" (*Toponímia de Maspujols i el seu terme*. A. Manent. Extracto del Boletín Arqueológico, Año LXVI. 1966. Real Sociedad Arqueológica Tarraconense. Tarragona).

PRETÈRITS DELS SERRETS I ALTRES FORMES DE RELLEU

169. El puig dels Alguers

"Lo tros de les costes afronta en lo pug dels algues" (*Val.* 1560, f. 1).

A les Costes, si bé no sabem identificar-lo.

170. El tossal de la Guaita

"Afronta en lo camí demas pujols i en lo total de la guayta" (*Val.* 1560, f. 31); "Y ab lo tosal de la guayta" (*Ibidem*, f. 109).

Cap a la part dels Parrots.

171. L'Escarenosa

"La escarenosa" (*Val.* 1560, f. 1); "Una sort ala scaranosa (*Ibidem.* f. 73); "In partida vocata lo escarrenó eo la vall" (*Notaria.* Acte de Venda. Notari Joseph Roger, de Riudoms. 21 de febrer de 1740).

Sembla que és el nom antic de la gran partida que avui en dia coneixem com *la Vall* o *les Valls*. (Vegeu núm. 37).

172. La serra de l'Escarenosa

"Afronta en lo comdat y en la serra de la escarenosa" (*Val.* 1560, f. 35); "Una sort a la scaranosa afronte ab la sera De la scarenosa" (*Ibidem.* f. 73).

Podem afirmar amb tota seguretat que aquesta serra és el relleu que formen el bosc del Tafetaner (o pinar Gran), els Arrabassats i el pinar del Vidre. No hi ha cap altra serradeta al terme que afronti amb el de Maspujols (Comtat de Prades, aleshores), i amb les Valls.

173. La serra del Codolar

"La sera del codolar" (*Val.* 1560, f. 91).

La identifiquem amb l'actual *serret de la Podadora*, (Vegeu núm. 164), a la partida dels Codolars.

174. Puigpelat

"Un olivar y corral y terra campa apug pelat" (*Val.* 1560, f. 34); "Ort apug pelat afronta en lo camí demas pujol" (*Ibidem.* f. 45).

El situariem cap a la part dels Parrots.

ELS PONTS (1)

175. El pont de Ferro lu pòn da fèrru

Va ser construït en fer-se l'Estació, per tal de donar pas al camí de Riudoms i als recs d'aigua de diverses mines. És d'una sola arcada o ull superior que recolza en els contraforts situats a cada extrem. Afortunadament, va passar la guerra del 1936-39 sense cap mena de contratemps. Mentre no fou reconstruït el de la Cotxeria (Vegeu núm. 178), s'hi va desviar el poc trànsit dels primers anys de la post-guerra.

176. El pont de l'En Roig lu pòn da lanròtx

És a la Serra, entre la carretera d'Alforja i el Disc. També salva el vall del ferrocarril i també va ser construït per a aconduir uns recs d'aigua i pel camí de les Fontanelles. Va ser volat cap a finals de la guerra i reconstruït anys més tard.

---

1. N'hi ha un de ben conegut per tothom, però ningú no m'ha sabut dir cap nom amb el qual fos designat. És entre l'estació i la carretera d'Alforja. Hi passen els recs de dues o tres mines i és d'obra i pedra. És a sis o set metres del pont de la Cotxeria. Ambdós salven el vall per on passa el tren i foren construïts cap a finals del segle passat.

177. El pont de l'Oriol
lu pòn da lauriòl

Era el portal del poble pel camí de l'Ermita. No posseïa cap mèrit artístic ni arquitectònic. L'únic valor que l'aureolava era la seva tradició i la seva popularitat entre els vilatans. Malauradament, va sucumbir a les arbitràries necessitats del progrés. Aquest pont, que fou bastit qui sap quan per fer-hi passar l'aigua de la mina del Molí, no era sinó un dels arcs d'un aqüeducte que ha desaparegut engolit per les cases, però del qual encara es pot apreciar algun fragment.

"Linda por la derecha entrando con el puente de «Oriol»" (*Registre*, f. 59); "Claveri, Joseph - Coix Oriol" (*Combregants*, 1847).

178. El pont de la Cotxeria
lu pòn da la cutxaría

És tocant a la Cotxeria (núm. 412), d'on li ve el nom. També va ser construït en fer-se la via per tal de donar pas a la carretera d'Alforja. Com el de l'En Roig, va ser volat a les acaballes de la passada guerra civil i reconstruït anys més tard.

179. El pont de la Plaça
lu pòn da la plàssa

És per on la carretera d'Alforja, o de Fraga, salvava el camí de Reus. Suposem que va ser construït entre el 1860 i el 1870, en fer-se la carretera. Va ser tapat no fa molt, en modificar la plaça de la Font.

"En 17 de julio (1860), por real orden fué aprobada la carretera de Reus á Fraga, pasando por el Priorato" (*Anales*, II Vol. p. 56); "Linda por la derecha entrando com (...) por la izquierda con el puente del antiguo camino de Reus" (*Registre*).

180. El pont del Camí de Reus
lu pòn dal camí da rèus

Nom antic del pont de la Plaça. Vegeu topònim anterior.

181. El pont del Puig
lu pòn dal pútx

A la carretera de Reus, salva el barranc del Puig, terme de Riudoms.

182. El pont del Punyalot
lu pòn dal puny-nyalòt (o punyalòt)

A les hortes Noves. Hi passa la via per sota. Punyalot és un renom de la vila.

"Mariné, Jaume - Puñalot" (*Combregants*, 1859).

183. El pont del Xampany
lu pòn dal txampàny

Salva la depressió del barranc del Xampany, per tal de passar-hi la carretera d'Alforja. (Per la part documental, vegeu núm. 315).

PRETÈRITS DELS PONTS

184. El Pont

“Una sort y ort ales fontanelles afronta en lo pont” (*Val.* 1560, f. 8); “Un ort ales fontanelles affronta en lo pont” (*Ibidem*, f. 111); “Una sort a les fontanelles y ort prop lo pont” (*Ibidem*, f. 94).

184 bis. El Pont de Pedra

“Todo lo que comprende la carretera, desde el puente de piedra hasta la calle de Prat de la Riba”. (*Llibre d'actes* de l'Ajuntament de Les Borges del Camp, núm. 18. 1921-1923, f. 13v. Arxiu municipal).

És el pont de la Plaça. (Vegeu núms. 179 i 180).

LES PEDRES SINGULARITZADES

185. La roca de l'Anton Gras

la ròca da lantòn gràs

Sota la pedrera de la Paisana (núm. 345). Actualment, està un bon tros escapçada amb motiu d'haver-hi hagut una pedrera (1952-55). S'hi feien llambordes, pedres de molí i muntants de façana. Hi va treballar l'autor.

186. La roca de l'Oriol

la ròca da lauriòl

Era una gran roca, millor dit, rocam, als Codolars. Hi ha la pedrera més gran del terme, encara en explotació (Vegeu núm. 346).

187. La roca de les Cossioles

la ròca da las cussiòlas

Rocam molt gros que hi ha al capdamunt de les Valls, a les Cossioles (Vegeu núm. 190).

188. La roca del “Miracielos”

la ròca dal mirassièlus

Altre nom amb què és coneguda la *de l'Anton Gras* (núm. 185).

189. La roca del Sagal (o del Sagalet)

la ròca dal sagàl (o dal sagalèt)

A les Valls. Com les altres que hem vist, més que una roca, és un conjunt o rocam. Ens diuen els nostres acompanyants que s'hi va fer pedruscall.

190. La roca del Xollat

la ròca dal txullàt

És la *de les Cossioles*.

ELS CAMINS

191. El camí Fondo lu camí fóndu

Part del camí dels Codolars que és més fonda, a seguida del barranc dels Horts.

192. El camí de Botarell lu camí da butaréll

En els seus inicis és el mateix que el de Riudecols o dels Clots. Enllà de la carretera es bifurquen. Alguns dels nostres informadors ens diuen que és el senderó que s'inicia al camí de les Ferreteres (darrera del mas d'en Gaspar), passa per darrera de l'ermita i, pel barranc del Carrasclar, s'uneix amb el camí de Riudecols, el qual deixarà prop del mas d'en Vernis. En desús.

"Al camí de Botarell, quadra dels tascals" (*Val.* 1532, p. 10); "Afronta en lo camí de botarel" (*Val.* 1560, f. 31); "A ponent ab lo Camí de Botarell" (*Notaria.* Procura. Notari: Joseph Puiggros. Alforja. 1758).

193. El camí de Maspujols lu camí da maspujòls

S'inicia al camí de Reus, a la Canal, i travessant els Parrots mena fins a la vila veïna. Des del gener del 1978, ja és carretera.

"Als parrots Camí de Mas pujols" (*Val.* 1532, p. 13); "La vinja que te al Camí de Maspujols" (*Ibidem.* p. 49); "La vinyasa afronta en lo camí demas pujols" (*Val.* 1560, f. 11)

194. El camí de Montbrió lu camí da mumbrió

Arrenca del camí de Riudoms, poc més avall de l'Estació, a la dreta, travessa la carretera de Riudecols tocant al gual de la riera d'Alforja i segueix avall per la ribera esquerra. En desús.

"Botjà que te al Camí de Munbrio quadra dels tascals" (*Val.* 1532, p. 34).

195. El camí de Reus lu camí da rèus

Començava a la plaça de la Font (abans de modificar-la), passa pel davant del mas d'en Coder bo i travessant el clot de la Font, segueix per la Canal i, després de travessar la via, per les hortes Noves fa cap a la carretera de Reus, poc més enllà del pont del Puig.

"En lo torrent de la canal y en lo camj de reus" (*Val.* 1560, f. 96); "Lo coral affronta (...) y en lo camj de reus" (*Ibidem.* f. 96); "Ab oriente cum itinere quo itur loci de les Borges ad villam de Reus" (A.P.A. VI Carpeta. Carta de Venda atorgada per Hieronymi Vidal, notari públic de Tarragona. 1648).

196. El camí de Riudecols lu camí da ridacòls

És el que va de la Creueta, travessant la Riera, cap als Diumenges. També és conegut amb aquest nom el que passa per la Bòbila.

"Torrente del Carrasclé, y al Norte con un Camino que dirige a Riudecols" (A.P.A. V Carpeta, Cert. Not. José Juan Sociats y Foraster. 1868).

197. El camí de Riudoms

lu *camí da ridóms*

Comença a la Creueta cap a la Punta, passa tocant a l'Estació, pel pont de Ferro, i baixa cap a la bassa del Mas d'en Llibreter. Travessant la carretera de Riudecols seguia avall abans de fer la carretera.

"Y pins que te al camí de Riudoms" (*Val.* 1532, p. 7); "La fabrega afronta en lo camj de riudoms" (*Val.* 1560, f. 1); "Camí real que va a Riudoms" (*Vario*, núm. 17); "Término de dichas Borjas y partida del camino de Riudoms" (A.P.A., II Carpeta. Esc. Venda. Notari José Figuerola y Querol. Reus 1838).

198. El camí de L'Aleixar

lu *camí da lallaixà*

Antigament, s'iniciava a les portes de la vila. Actualment arrenca del Retomb, segueix amunt per l'hort d'En Serra, i per les Planes, travessa el terme de Maspujols i dret cap a L'Aleixar.

"La vinya del Camí de la llejar" (*Val.* 1532, p. 2); "Un tros afronta en lo camí de la leyxar" (*Val.* 1560, f. 11).

199. El camí de l'Ermita

lu *camí da larmíta*

Comença al pont de l'Oriol, travessa la Riera i porta fins al santuari de la Mare de Déu de la Riera, originalment de Sant Bartomeu.

"Camí qui va a la hermita de St. Barthomeu" (*Vario*, núm. 17) (1726); "Con el camino de la ermita de N^a Sra. de la Riera" (A.P.A., XVI Carpeta, còpia o esborrany de diversos certificats notariais. 1836).

200. El camí de l'Estació

lu *camí da lastassió*

És la part del camí de Riudoms que va de la Punta a l'Estació.

201. El camí de la Bòbila

lu *camí da la mòbila* (o *mòvila*)

Des del camí de l'Ermita, a la Riera mateix, fins a la Bòbila. També és conegut com a *camí de Riudecols* (Vegeu núm. 196).

202. El camí de la Carena de les Torres (o de les Torres)

lu *camí da la carèna da las tórras* (o *da las tórras*)

Comença al barranc del Xampany i puja fort i espatat de cop i faldejant la carena després, fins al pinar del "Miracielos". Gairebé tot és camí de ferradura, i ara molt abandonat.

203. El camí de la Font de les Escales

lu *camí da la fòn da lazascàlas* (o *dalzascàlas*)

L'he sentit esmentar de les dues maneres. És l'antic *camí de la Font Vella* (Vegeu núm. 224).

"Linda por la derecha entrando con el camino de la fuente de las escalas" (*Registre*, f. 251).

204. El camí de la Mineta del Baltasar

lu camí da la minèta dal baltazà

S'inicia poc més enllà del mas del Baltasar, de les Valls, i fa cap a la mineta que li dona nom.

205. El camí de les Costes

lu camí da las còstas

Poc abans d'arribar a l'ermita, a l'esquerra, hi ha l'entrocament d'aquest camí.

206. El camí de les Ferreteres

lu camí da las farratéras

Comença a la Riera, a l'altura del Molí, darrera mateix del mas d'en Gaspar i puja entre vinyes cap a les Ferreteres.

207. El camí de les Fontanelles

lu camí da las funtanéllas

Arrencava de la carretera d'Alforja, a la part damunt de la Cotxeria, travessava la via pel pont de l'En Roig i s'endinsava cap a les Fontanelles. Ara comença una mica més avall, al costat mateix del pont de la Cotxeria.

"La vinya de la serra afronta en lo camí que va a les fontanelles" (*Val.* 1560, f. 41);
"Y en lo camí de les fontaneles" (*Ibidem.*, f. 53).

208. El camí de les Valls

lu camí da las välltx

Parteix del camí de L'Aleixar, darrera mateix del Cementiri. Més amunt es divideix en dos: un que va cap al bosc del Tafetaner i al pinar del Vidre i l'altre ramal, de l'esquerra, puja fins a les Cossioles.

"La vinja que te al Camí de la Vall" (*Val.* 1532, p. 8); "Afronta en (...) y en lo camí de la val" (*Val.* 1560, f. 33).

209. El camí del Cementiri

lu camí dal samantíri

Fa pocs anys que va sofrir una modificació i l'entrada del camí es va fer córrer uns cinquanta metres més amunt. S'inciava on ara hi ha l'entrada del xalet "Villa Lidia" que és on hi havia, anys endarrera, la creu del Camí d'Alforja (núms. 709 i 729).

210. El camí del Coll del Boc

lu camí dal còll dal bóc

Comença a la carretera de Riudoms, on hi ha la fita de la partió dels termes, segueix avall per les Torres i cap al terme veí. Algun dels nostres informadors el fa començar més avall.

211. El camí del Mas d'en (o del) Garrut

lu camí dal màs dan (o dal) garrút

És curt i particular de la propietat. S'inicia al camí de l'Estació.

212. El camí del Molí
lu camí dal mulí

Arrenca de la carretera de Reus, on comença la baixada del Canyaret, a la dreta, i s'endinsa cap al terme de Riudoms, fins al molí que hi ha, mig enrunat, a la dreta de la riera de Maspujols, el qual li ha donat nom (Vegeu núms. 219 i 593).

"Botjà que té del Camí de Riudoms fins al Camí del Molí" (*Val.* 1532, p. 36); "Y en lo camj del molj den sort" (*Val.* 1560, f. 12).

213. El camí del Rieral
lu camí dal riaràl

És el començament del camí de Montbrió, o sigui des del camí de Riudoms (davant del mas del Pisquet) fins a la carretera, poc abans del gual. També era conegut com a *camí de Mas d'En Giol* (*Apeo*, f. 204).

214. El camí dels Codolars
lu camí dals cudulàs

S'inicia amb el barranc dels Horts i segueix amunt fins a les pedreres.

215. El camí dels Parrots
lu camí dals parròts

Arrenca del camí de la Font Vella, poc més enllà de la font de les Escales, passa per la font de la Gana i es dirigeix cap a la partida que li dona nom.

216. El camí dels Pedrets
lu camí dals padrèts

Comença al camí dels Codolars i puja fins al pla de la Codera i els Pedrets. Mentre es va treballar a les pedreres, hi pujaven fins els camions. Ara hi ha trossos que estan en molt mal estat.

PRETÈRITS DELS CAMINS

217. Camí d'Alforja
lu camí dalfórdja

Alguns dels nostres informadors més vells, recorden haver-lo sentit anomenar encara als seus avis. Ens diuen que s'iniciava al camí de L'Aleixar, al Toll, i pujava per la dreta de la carretera d'Alforja i passava tocant les parets del desaparegut mas del Baptista Bernat. Possiblement sigui una reminiscència d'aquest camí, el tros que va des del mas d'en Sec fins a la Riera.

"Un tros al fereginal afronte en lo camí del forge y en la riere" (*Val.* 1560, f. 23); "Los portaren per lo camí que va Alforja y sobre lo Molí" (*Cron.*); "Afronta en lo Camí de Alforge" (*Concòrdies*, f. 28).

218. Camí de Cambrils

"Lo tros del mas den bruch afronta en lo camí de cambrils" (*Val.* 1560, f. 32); "Un tros nomenat lo campas (...) affronta en lo camj de cambrils y ab la riera" (*Ibidem*, f. 114).

219. Camí de Castellnou

"A les alberedes afronta en lo camj de castelnou" (*Val.* 1560, f. 16); "Afronta en la serra y en lo camí de castelnou" (*Ibidem*, f. 36); "La sort del camí de riudoms afronta en lo camí de castelnou y en lo camí de riudoms" (*Ibidem*, f. 20).

El trobem escrit unes trenta vegades a *Val.* 1560. Fins avui, a Les Borges, ningú no ens n'ha donat raó. Amb tota seguretat es tracta del que ara coneixem com a camí del Molí. Comproveu les afrontacions. Antigament devien ser corrents els dos. "El Camí de Castellnou" és una partida del terme de Riudoms. (*Toponímia del terme i de la vila de Riudoms. Eugeni Perea. Barcelona, 1979*).

220. Camí de Falset

"La vinja y botja que te al Camí de falset o quartarades que li dona son sogre" (*Val.* 1532, p. 24); "La parelada afronta en la pobila y en lo camí de falset" (*Val.* 1560, f. 53); "Afronta en la riera y en lo camj de falcet" (*Ibidem*, f. 113); "Camí de Falset - Sort" (*Riquesa*).

221. Camí de Pinar Gran

"Avall. O: Cam^o de Piná Gran" (*Apeo*, 1863, f. 138).

L'identifiquem amb la part del camí de les Valls que passa pel bosc del Tafetaner.

222. Camí de Vilaplana

"Lo Botja y Pina del Camí de Vila plana" (*Val.* 1532, p. 13); "Lo Botja que te ales planes Camí de vilap." (*Ibidem*, p. 49).

223. Camí de l'Ermite al Diumenge

"Ab lo camí qui va de la hermita al Diumenge" (*Vario*, núm. 17).

224. Camí de la Font Vella

"Afronta en lo camí de la font vella" (*Val.* 1560, f. 52); "Y la fuente manantial (...) denominada "Font bella" (N.E.H., 1917).

S'iniciava a la vila i, pel Recer, arribava fins una mica més enllà de la font de les Escales. Cap a l'any 1920, els veïns es posaren d'acord i el feren arribar fins al camí de Reus, un centenar de metres més enllà de les basses de la Font. No hem trobat cap vell que ens el digués.

225. Camí de la Quadra

"I se situà a la part baixa de la vila, en la cruïlla del Camí de Riudoms amb el de la Quadra" ("El Matí").

És el que va als Diumenges i als Cigalers. Comença a la Creueta.

226. Camí de la Vinya

"Part de la parelada qui afronte ab la riera y ab lo quami de la vinya" (*Val.* 1560, f. 77); "Ab la riera y ab lo camj de la vinya fa De cargua la catorzena part al Sor." (*Ibidem*, f. 78).

227. Camí del Diumenge

"Al clot afronta en la riera i en lo camj del domenje" (*Val.* 1560, f. 28); "Camí que va al Diumenge" (*Vario* núm. 17).

És el de *Riudecols* o de la *Quadra* (Vegeu núms. 196 i 225).

228. Camí Vell de L'Aleixar

"Afronte en lo camí vel de la leyxar" (*Val.* 1560, f. 24).

LES CARRETERES

229. La carretera d'Alcolea del Pinar

la carratéra d'alculeia dal pinà

És el nom oficial de la que va de Tarragona fins en aquella localitat. Pocs vells me l'han esmentat, però s'anomena més entre la gent més jove.

"Mas dels Alls lindante con la Carretera de Alcolea del Pinar á Tarragona" (Arxiu municipal. Llibre d'actes de l'Ajuntament de Les Borges del Camp, núm 1, 1894-1895, f. 92 v.).

230. La carretera d'Alforja

la carratéra dalfórdja

La que mena a la veïna vila i segueix pel coll d'Alforja cap al Priorat i la Palma d'Ebre, per un costat, i cap a Cornudella, per l'altre.

231. La carretera de Reus

là carratéra dā reús

El trajecte que va de Les Borges fins a la capital del Baix Camp.

"Una pieza de tierra sita al término de la villa de las Borjas del Campo y partida las Sorts (...). Cual pieza de tierra linda de oriente con la carretera de Reus" (Escriptura. Notari Plácido Bru y Marti. Riudoms, 1868).

232. La carretera de Riudecols (o de Falset)

la carratéra da ridacòls (o da falsèt)

És la d'Alcolea, versió oficial, en el trajecte que va fins a la veïna vila i a la capital del Priorat.

"Estan al Mas del Baltasa de la Carratera de Falset" (*Combregants*, 1863).

233. La carretera de Riudoms

la carratéra da ridóms

Arrenca de la de Riudecols, tocant a la bassa del mas d'en Llibreter i segueix per avall fins a Riudoms. En algunes parts ressegueix l'antic camí. Va ser construïda l'any 1931.

LES MINES

234. El rec de la Mina Nova

lu réc da la mína nòva

Canalització que duu l'aigua de la mina als socis.

235. El rec de la Mina del Molí

lu réc da la mína dal mulí

Canalització que duu l'aigua de la mina als socis. Els extensos braços que té són com a artèries que fertilitzen bona part del terme. A alguns els hem sentit dir simplement "El Rec del Molí" (lu réc dal mulí) o bé "El Rec del Tros del Boronat" (lu réc dal tròs dal burnàt), però només per la part que passa per allí.

236. L'Aigüeta de l'Ermita
laigüeta da larmíta

És la mineta que neix a la rasa de Ca l'Anton Jordi, a pocs metres del santuari, i que porta la seva aigua a la fonteta de l'ermita.

"Los Magchs. Sors. Regrs. feren cessació de las sobras de la aygua de la mina immediata à la Hermita, esta es, de la aygua qe. tal vegada sobria, despues de la ques necessita per lo riego del hort qe. es propi de la Hermita, als sobre dits R.n. Vicari, y Jph. Roig" (*Vario*, núm. 17); "El desvio de las aguas de la Hermita" (Arxiu municipal, Llibre d'actes de l'ajuntament de Les Borges del Camp, 1894-1895. Núm. 1. Foli, 58 v).

237. La Boca de la Mina de Sant Isidre
la bóca da la mína da santazídru

Lloc on surt la mina del mateix nom, al camí de l'Estació, a mà dreta baixant. Anys enrera s'hi solia anar a fer berenades i a beure aigua amb anissos, tot prenent la fresca, els vespres d'estiu.

238. La mina de Sant Isidre
la mína da santazídru

Ja hem vist que surt al camí de l'Estació, segueix amunt per la hisenda de Don Bernat (526) i s'endinsa pel jaç de la Riera amunt.

239. La mina de Cal Xon
la mína da càl txón

És una mineta. Al costat del camí dels Parrots, poc abans del cim del puig dels Belgues. Porta les seves aigües en un bassot.

"Casas, Teresa, Vda. - C. Chon" (*Combregants*, 1847).

240. La mina de Cal Sant
la mína da càl sán

A la dreta del barranc de la Font de la Gana. També és mineta de poc cabal i és als Parrots.

"Pedro Ferré (a) San" (A.P.A., XIII Carpeta. Paper solt. 1829).

241. La mina de Cal Vernis
la mína da càl vèrnis

A les Ferreteres, a la dreta de la Riera, gairebé enfront d'on desguassa el barranc dels Horts. És mineta de poc cabal. Actualment és propietat d'un dels nostres acompanyants. Nosaltres la identificaríem amb la mina del Pujol o de les Ferreteres (Vegeu núm. 269).

242. La mina de Mas d'en Comte
la mína da màs dan cónta

Surt en terme d'Alforja, prop del mas d'en Botó, però rega bona part del terme de Les Borges. És *la mina del Mestral* o *del Menestral* (Vegeu núm. 250).

243. La mina de Nostra Senyora de les Neus

Ja ningú no la coneix amb aquest nom. És *la mina Nova* (Vegeu núm. 255).

244. La mina de la Mata de l'Estret

Nom primitiu de *la Mina del Moli* (Vegeu núm. 251).

"La Mina del Molino" (o Mata del Estret) (N.E.H.).

245. La mina de les Alberedes

la mína da lazaubrèdas

A la partida del mateix nom. Raja poc.

246. La mina de les Guinarderes

la mína da las guinardéras

Segons els nostres acompanyants, és la *dels Ravellars*.

"De la mina de las Guinarderas" (A.P.A. III Carpeta. Venda. Not. José Figuerola y Querol 1838); "Mina Guinarderas" (A.P.A. XIII Carpeta. Relació d'aigües de Francesc Coder. 1830-1840); "Mina «Guinarderas» o «Ravellà»" (Arxiu municipal. *Llibre d'actes*, núm. 21, 1924-1928. Fols, 29 v. i 30. Ajuntament de Les Borges del Camp).

247. La mina de les Torres

la mína da las tórras

Surt a la partida del mateix nom, ben a prop de la torre dels Moros (417).

Rega poc terme de la vila. (Vegeu núm. 268).

"Mina de las Torras" (A.P.A., XIII Carpeta. Relació d'aigües de Francesc Coder. 1830-1840).

248. La mina del Baró

la mína dal baró

És al serret dels Belgues, ben a prop de la del Xon. Recull les seves escasses aigües en un bassot i fertilitza unes paradetes.

"Compte, Jaumet - Baró" (*Combregants*, 1848).

249. La mina del Glaçat

la mína dal glassàt

A les Costes, tocant al forn del Glaçat.

"Dalmau, Ramon - Glasat" (*Combregants*, 1847).

250. La mina del Mestral o del Menestral

la mína dal manastràl

Nom antic de *la mina de Mas d'en Comte*.

251. La mina del Moli

la mína dal mulí

És la més important del terme i la més abundant, no solament del terme, sinó d'una ampla rodalia. A començaments de segle les seves aigües eren "Clasificadas por la ciencia facultativa, como siendo las mejores del Campo de Tarragona" (N.E.H. 1917).

"Lo Acte de Assosiament de Particulars sobre de la aygua del Moli del Compte, és en poder de Jph. Puiggros Not. de Alforja als 3 de Agost de 1766" (*Notaria*, 1766); "Sinch quars de aygua de la mina del Moli" (A.P.A. I Carpeta. Relació de béns de Gaspar Serrat, sense data [primer quart segle XIX]); "La mina llamada del Molino del Estret" (A.P.A. III Carpeta. Venda. Not. Franco. Ferrer y Palmerola. 1830).

252. La mina del Pedrol
la mína dal padròl

És una mineta; a les Ferreteres.

253. La mina del Puig
la mína dal pútx

Surt al Puig i fertilitza el terme de Riudoms.

254. La mina dels Ravellars
la mína dals ravallàs

Vegeu núm. 246.

255. La mina Nova
la mína nòva (o nòba)

Surt a la boca que hi ha als pins del Forjatà, als Camps. S'hi solen fer berenades (abans més que ara).

"Llamada de la mina de N^a S^a de las Neus, vulgarment mina nova" (Exp. d'una causa civil o litigi. Any 1831. Document d'un particular); "Mina Noba" (A.P.A., XIII Carpeta. Relació d'aigües de Francesc Coder. 1830-1840).

256. La mineta de Cal Barberà
la minèta da càl barbarà

A les Fontanelles.

257. La mineta de Cal Borrassó
la minèta da càl burrassó

També a les Fontanelles.

"Borrás, Anton - C. Borrassó" (*Combregants*, 1847).

258. La mineta de Cal Sardà
la minèta da càl sardà

Al mas del mateix nom; a les Fontanelles.

259. La mineta del Baltasar
la minèta dal baltazà

És la més popular de totes les de poc cabal. A l'esquerra del barranc del Xampany, entre el camí de les Valls i la carretera d'Alforja. La joventut acostuma a anar-hi a fer berenades o esmorzars.

260. La mineta del Pola
la minèta dal pòla

A l'esquerra del barranc dels Horts.

"Pola" (A.M. 1862, f. 82).

PRETÈRITS DE LES MINES

261. El rec de la Font

"No pugan entrar en lo (...) ni Rech de la font" (*Ordinacions*, núm. 75).

262. La mina de Darrera l'Hort

"Mina detras del Huerto" (A.P.A., XIII Carpeta. Relació d'aigües de Francesc Coder. 1830-1840).

263. La mina de l'Oriol

"Mina de Oriol" (*Ibidem*).

264. La mina de la Font de la Vila

"Tenen la aigua o sobrants de la mina de la font de la vila" (A.P.A. XIII Carpeta. Notes diverses de F. Coder. 1829).

265. La mina del Barranc de les Planes o Camí de Maspujols

"Mina del barranco de las Planas o Camino de Maspujols". "Cuatro dias de dha. agua" (A.P.A. XIII Carpeta. Relació d'aigües de Francesc Coder. 1830-1840).

266. La mina del Barranc del Carrasclar

"De la Mina llamada del Barranch del Carrasclá" (A.P.A. V Carpeta. Cert. Not. José Juan Sociats y Foraster. Reus, 1868); "Mina del barranco de Carrasclá" (A.P.A. XIII Carpeta. Relació d'aigües de Francesc Coder. 1830-1840).

267. La mina del Camí de L'Aleixar

"Mina camino de Aleixar" (*Ibidem*).

268. La mina Meravella

"Mina Marabella" (*Ibidem*); "Mina Maravella o Torre" (*Llibre d'Actes*, núm. 21, 1924-1928, fs. 29 v i 30. Arxiu municipal de Les Borges del Camp).

269. La mina del Pujol o de les Ferreteres

"Mina Pujol ó Farrateras" (A.P.A., XIII Carpeta. Relació d'aigües de Francesc Coder. 1830-1840).

270. La mina del Comú

"Que se comunica con la mina del comun". "Al pozo por donde se comunica con la mina del comun" (*Llibre d'Actes* núm. 14, 1912-1914, fs. 17 v. i 18. Arxiu municipal de Les Borges del Camp).

LES FONTS (1)

271. La font de Ferro la fòn da fèrru

Brolla al peu del Vedat, en un raig petit com de càntir. No fa molt que la van endreçar i està molt ben conservada. Hi ha uns fogons coberts i unes taules

1. En realitat són mines, però les hem agrupades com a fonts, perquè així són conegudes popularment.

rodones, amb bancs tot al voltant d'una placeta amb arbres i rosers. És un lloc bonic i s'hi fa alguna excursió.

272. La font de la Gana
la fòn da la gàna

Als Parrots, a l'esquerra del barranc del mateix nom, poc més enllà de la bassa Gran i del Polisportiu. Raja un galet de càntir d'aigua molt bona. Segons els vells fa venir gana. A l'estiu és molt freqüentada pels estiuejants.

273. La font de les Escales
la fòn da lazascàlas o dalzascàlas

És la més típica del terme. Raja abundantament i neix a uns 6 m. de fondària. Està molt ben endreçada. La seva aigua alimenta les basses de la Font. Antigament era coneguda per *font Vella* (Vegeu núm. 279).

274. La font del Massot
la fòn dal massòt

Amb aquest nom, només és coneguda pels més vells. És *la font de Ferro*. (Vegeu núm. 271).

"La terra de pa de la font de masot" (*Val.* 1532, p. 6); "La terra de pa y mallol que te a la font de masot" (*Ibidem*, p. 30).

PRETÈRITS DE LES FONTS

275. Font Llonga

"La vinja que te a font llongua avaluada" (*Val.* 1532, p. 23); "La Font Llonga" (*Toponímia del terme i de la vila de Riudoms.* Eugeni Perea. Barcelona, 1979).

Sembla que s'ha de tractar de la mateixa que esmenta E. Perea, perquè la trobem inscrita entre les vàlues de les terres forasteres.

276. Font de l'Albelló

"Un tros y era y corral afronta en la font de lalbelo y en lo carrer de la font" (*Val.* 1560, f. 25); "Un ferreginal afronta en la font de lalbelo" (*Ibidem*, f. 53).

La situariem al clot de la Font (Vegeu nùms. 152 i 427).

277. Font de l'Era

"Primo lalberch afronta en (...) y en lo carer que va a la font de la era" (*Val.* 1560, f.8); "Una era y corral y sort afronta ab en (...) y en lo carrer que va a la font de la era" (*Ibidem*, f. 32).

278. Font de la Monja

"Lo mallol que li dona son sogra (...) a la font de la monje" (*Val.* 1532, p. 57).

278 bis. La font de la Salut

"Siete horas y media de agua de la mina Darrera lo Hort de que se halla dotada la finca y de las demás aguas de la fuente de la Salud" (Esriptura Venda. Notari Juan Carpa y Calbó. Reus, 1896).

La identifiquem amb *la Font de la Gana* (Vegeu núm. 272).

279. Font Vella

“La fuente manantial con rico caudal de agua que va a uno de los lavaderos públicos, y la restante sirve para fertilizar la huerta; denominada “Fontbella” (N.E.H., 1917); “Tota laretat que te de terra de pa y la era enreigolada a la font vella” (*Val.* 1532, p. 9); “La sortanela a la font vela” (*Val.* 1560, f. 53); “Font vella. O. Carretera de Fraga. - N. Camº de Aleixar” (*Apeo*, 1863, fs. 8 i 18); “La Creu - Fontvella” (*Riquesa*).

És el nom antic de *la font de les Escales*. Ara no hem trobat ningú que l'esmentés com a Vella, tal com hem vist que era coneguda a començaments de segle. La font va donar nom a un sector de terreny que va des de l'avinguda de la Font de les Escales fins al Retomb i camí de L'Aleixar.

LES BASSES I ELS BASSOTS (1)

280. La bassa Gran

la bàssa gràn

És la més gran del terme i una de les més grans de la contrada. Hem sentit parlar d'una cabuda d'uns 1.500 m.³ Als Garrigons, a la dreta del barranc de la Font de la Gana. N'hem trobat una de documentada amb el mateix nom el segle passat, però no té res a veure amb l'actual, construïda a començaments d'aquesta centúria.

“La avellana que se a arreplegat a la pesa de la Basa Gran” (A.P.A., XIII Carpeta. Diversos Documents segle XIX. Full solt. 1827).

281. La bassa de la Mitja Lluna

la bàssa da la mídja llúna

Entre la bassa Gran i el barranc de la Font de la Gana. Té forma de semicercle, d'on li ve el nom.

282. La bassa de la Morera

la bàssa da la muréra

Al clot de la Font, a la dreta del camí de Reus, poc més enllà de la bassa de les Culleretes.

283. La bassa de les Culleretes

la bàssa da las cullarètas

A la dreta del camí de Reus, davant mateix de l'Escorxadador. Els més vells només la coneixen com a *els Abeuradors* (Vegeu núm. 704). Des que s'ha tapat el pont de la Plaça i que va quedar pràcticament coberta pel baixador que porta cap al camí de Reus, ha perdut popularitat.

284. La bassa del Baltasar

la bàssa dal baltazà

Poc més avall de la mineta del mateix nom. Un dels nostres acompanyants ens digué a la mateixa bassa: “La Bassa del Baltasar, que és més vella que el campanar”, comentant que ho havia sentit dir molt.

1. Només hi hem posat les més populars i conegudes de les persones consultades.

285. La bassa del “Caracoles”
la bàssa dal caracòlas

Al Toll, poc més amunt del Retomb, a l'esquerra, sota mateix de la carretera d'Alforja. “Caracoles” és un renom.

286. La bassa del Joan Francès
la bàssa dal djuàn fransès

Tocant al mas del mateix nom.

287. La bassa del Mas del (o d'en) Llibreter
la bàssa dal màs dal (o dan) llibraté

Segueix en grandària a la bassa Gran i pren el nom del mas. És a l'escaire que formen la carretera de Falset i la de Riudoms, en arrencar aquesta, a la dreta.

288. La bassa del Molí
la bàssa dal mulí

També era de les més grans del terme, actualment en desús i mig enrunada. Al Molí (núm. 591) a l'esquerra de la carretera d'Alforja. L'omplien de part d'hivern i l'aigua embassada era afegida al cabal de la mina a l'estiu per a fer moure les moles del molí i fertilitzar una bona part del terme.

289. La bassa del Terra
la bàssa dal tèrra

Als Diumenges, poc més amunt d'on hi havia el pas a nivell. No és terme de Les Borges, però hi és molt coneguda.

290. La bassa del Xerrinet
la bàssa dal txarrinèt

Al mas del mateix nom; és terme de Riudoms, just a la partió dels termes on comença el camí del Coll del Boc. Encara que el renom és de Riudoms, és molt popular a la vila. Eugeni Perea, en el seu recull de topònims de Riudoms, ja esmentat, situa el mas “a la cruïlla amb la (carretera) d'Alcolea del Pinar” (Vegeu núm. 359 d'E. Perea).

291. Les basses de la Font
las bàssas da la fòn

A mà esquerra del camí de Reus, al clot de la Font. Són els antics, ara tornen a ser els actuals, rentadors de la vila. Hi va l'aigua de la font de les Escales.

292. El bassot de Mas d'en Mestre
lu bassòt da màs dan mèstra

Carretera d'Alforja amunt, a la dreta, entre el mas d'en Sec i el barranc del Xampany. No hi ha cap mas i no sabem per què se'n diu així.

293. El bassot de Cal Boronat
lu bassòt da càl burnàt

Al tros del mateix nom (núm. 510), a l'esquerra del barranc dels Horts.

294. El bassot de Cal Boter
lu bassòt da cal buté

A les Costes. Recull l'aigua de la resclosa del Barranc de les Costes.
"Sagristá, Franco. - Franco. Boté" (*Combregants*, 1847); "Casanovas, Madalena, Vª. -
Botera" (*Ibidem*).

295. El bassot de Cal Xerina
lu bassòt da càl txarína

Xerina és un renom de la vila. És el *del Baró* (Vegeu núm. 297).
"De Barbera - Chirina" (*Combregants*, 1872).

296. El bassot de la Canal
lu bassòt da la canàl

Entre el camí de Maspujols (ara carretera) i el barranc de la Canal.

297. El bassot del Baró
lu bassòt dal baró

Al serret dels Belgues, Parrots. Recull l'aigua de la mina del mateix nom. És el
nom actual del *bassot de Cal Xerina* (núm. 295).
"Compte, Salvador - Baró" (*Combregants*, 1847).

PRETÈRITS DE LES BASSES I ELS BASSOTS

298. Bassa d'en Salvat

"Als ors novels afronta ab la basa den salvat" (*Val.* 1560, f. 26); "A la orta novela (...) que
afronta en la basa den salvat" (*Ibidem*, f. 108).

299. Bassa del Capellà

"Al garrigo afronta en la basa del capela" (*Val.* 1560, f. 59).

300. Bassa del Comú

"Los ors de la orta novela afronta ab (...) y en la basa de comu" (*Val.* 1560, f. 26);
"Los ors de la orta novela que afronta en la bassa de comu" (*Ibidem*, f. 108).

301. Bassa dels Horts

"Una sort damunt la basa dels ors" (*Val.* 1560, f. 65).

302. La Basseta

"Item la baseta" (*Val.* 1560, f. 27); "Una sort nomenada la baseta" (*Ibidem*, f. 108);
"Afronta a la baseta (...) y en lo camj dels mas pujols" (*Ibidem*, f. 109).

303. El Bassot

"Lort de les fontaneles afronta en lo torrent y en lo basot" (*Val.* 1560, fs. 51, 76 i 114).

ELS BARRANCS, LES RASES I LES RESCLOSES (1)

304. El barranc de Mas d'en Vernis lu barràng da màs dan vèrnis

Passa pel costat de l'esmentat mas, del qual ha pres el nom. Més avall s'ajunta amb el dels Diumenges, al camí de Riudecols.

305. El barranc de la Canal lu barràng da la canàl

És el de la Font de la Gana que pren aquest nom en passar per la Canal. "Afronten en lo torrent de la canal" (*Val.* 1560, f. 14); "La lantia afronta en lo torrent de la canal y en lo camí de reus" (*Ibidem*, f. 17).

306. El barranc de la Fantasma lu barràng da la fantàsmà

Nom amb què es coneix, també, el *de mas d'en Vernis*. Segons els nostres informadors, aquest nom s'origina en un fet pintoresc, de caràcter familiar: Deixat en herència un tros de terra que tocava al barranc, que tenia dos pretendents, el que no resultà elegit, per a espaordir l'afortunat, li feia sortir un fantasma. Un bon dia l'hereu, empipat, va prendre una pistola i amenaçà el fantasma i aquí s'acabaren les aparicions.

307. El barranc de la Font de la Gana lu barràng da la fòn da la gàna

Comença al camí de les Valls, al ramal que va cap al bosc del Tafetaner i passa pel costat de la font que li dona nom. Més avall prendrà el de la Canal, segons hem vist. (305).

308. El barranc de les Canaletes lu barràng da las canalètas

Segons els nostres informadors, s'inicia al pinar de l'Escolà, terme de Maspujols, ressegueix la partida de les Planes i baixa cap als Parrots, on canvia de nom i pren el de la partida. Fa de partió amb el terme de Maspujols, on també és conegut amb el mateix nom (*Toponímia de Maspujols i el seu terme. A. Manent. Tarragona, 1966*).

309. El barranc de les Costes lu barràng da las còstas

Té el començament al Xoll del Baltasar i baixa en un pendent fort. Més avall pren el nom de barranc del Carrasclar.

"Un tros a les costes afronta en lo torrent" (*Val.* 1560, f. 51); "Una sort nomenat la vinyasa a les costes afronta ab (...) y ab lo torent" (*Ibidem*, f. 101); "Que linda á oriente con el Barranco de las Costas" (Escriptura inventari. Notari Teodoro Pedrol y Tomás. Alforja 1870).

I. A Les Borges es fa distinció entre els mots "barranc" i "rasa". S'anomena "barranc" l'excavació que les aigües de pluja han format en el seu curs secular. Aquests corrents d'aigua (normalment secs), s'aigua barregen amb la Riera o amb algun altre barranc. En canvi la "rasa" és el solc que ha produït l'erosió al llarg dels segles entre dos serrets, més aviat de poca llargada i poc corrent d'aigua. Solen ser ben aprofitades per a conreu, afavorides per llur obagor.

310. El barranc de les Fontanelles
lu barràng da las funtanéllas

Antigament sembla que s'iniciava al clot de la Font; actualment pren una mica de força davall la via. S'aiguabarreja amb el barranc del Puig, poc abans de la carretera de Reus.

"Afronta al torrent de les fontanelles" (*Val.* 1560, f. 4).

311. El barranc de les Hortes Noves
lu barràng da lazortanòvas

És la continuació del barranc dels Parrots. Pren el nom en travessar aquesta partida. Desguassa al barranc del Puig, poc abans d'arribar a la carretera de Reus.

"Un ort y tera ab olives a la horta novela afronte ab lo torrent" (*Val.* 1560, f. 77).

312. El barranc de les Valls
lu barràng da las välltx

En els seus inicis forma com a tres branques: una ve del bosc de la Capitana, l'altra de cap a la roca del Sagal i la tercera neix poc més amunt del mas d'en Muntaner. S'uneixen els tres braços poc més avall d'aquest mas. A partir del camí de les Valls canviarà de nom (Vegeu núm. 315).

"Un ort alaval afronta en (...) y en lo torrent" (*Val.* 1560, f. 49).

313. El barranc del Carrasclar
lu barràng dal carrasclà

És la continuació del de les Costes. Aquest nom ja no el deixarà fins a la Riera, on desguassa.

"Lo torrent del carrascla" (*Val.* 1560, f. 19); "Al Oeste con el Torrente del Carrasclé" (A.P.A., V Carpeta. Cert. Not. José Juan Sociats y Foraster. 1868).

314. El barranc del Puig
lu barràng dal pútx

És la continuació del de la Canal. Poc abans de la carretera de Reus, ben a prop del pont del Puig, se li aiguabarregen el de les Hortes Noves i el de les Fontanelles. A Riudoms, al qual terme pertany, és anomenat "Barranc de la Cambra"; en canvi, al pont que salva la carretera de Reus, li diuen "El Pont del Puig Pedrós" (Vegeu obra citada d'Eugeni Perea, núms. 222 i 452).

315. El barranc del Xampany
lu barràng dal txampàny o txampàny

A seguida del de les Valls. Sembla que pren aquest nom a partir del camí de les Valls, o sigui des del pinar del Robert. Aflueix a la riera d'Alforja, entre el Molí i el mas d'en Sec. Segons els nostres informadors, el nom actual li ve d'un pagès de la vila que tenia un tros de vinya fent partió amb el barranc i li deien l'Anton Xampany.

"Josep Cabré - Champañ" (*Combregants*, 1847); "Josep Cabré - Champany" (*Ibidem*, 1848).

316. El barranc dels Clots
lu barràng dals clòts

Prolongació del barranc dels Diumenges i del de Mas d'en Vernis. En travessar la via es perd enmig dels conreus i es fa difícil de saber el lloc on s'aiguabarreja amb la Riera. Cap al final hi han fet un terrer per a treure àrids i ara hi ha un clot grandió, entre la Riera i la carretera de Falset.

317. El barranc dels Diumenges
lu barràng dals duméndjas

S'ajunta amb el de Mas d'En Vernis al camí de Riudecols; a partir d'aquí, pren el nom de la partida dels Clots, que ja no deixarà.

318. El barranc dels Horts
lu barràng dalzòrs

També comença ramificat i recull les aigües dels Pedrets i dels Codolars. Les seves sortides solen ser bastant fortes. Aflueix cap a la Riera, després de travessar la carretera d'Alforja.

319. El barranc dels Parrots
lu barràng dals parròts

És la continuació del de les Canaletes i pren el nom de la partida.

320. El barranquet del Noi
lu barranquet dal nòi

Als Codolars, és el començament d'una de les ramificacions del barranc dels Horts. Cal Noi és un renom de la vila.

321. La rasa de Ca l'Anton Jordi
la ràza da cà lantòn djòrdi

És la depressió que queda entre el serret del Pasqual i el de la Manca, darrera de l'ermita de la Mare de Déu de la Riera. Al seu llit hi ha la mineta coneguda com a Aigüeta de l'Ermita (Vegeu núm. 236).

322. La rasa de la Bosca
la ràza da la bòsca

Als Parrots, sota el serret dels Belgues. Ca la Bosca és un renom de la vila.

323. La rasa de la Manca
la ràza da la mànca

La depressió que hi ha al vessant S del serret de la Manca.
"Joan Anguera (a) Manco" (*Combregants*, 1865).

324. La resclosa del Barranc de les Costes
la rasclòza dal barràng da las còstas

Ho diuen a l'aigua que somica barranc avall i que és arreplegada i aconduïda.

325. La resclosa del Barranc de les Valls
la rasclòza dal barràng da las välltx

Igual que a la nota anterior.

PRETÈRITS DELS BARRANCS, LES RASES I ELS TORRENTS (1)

326. Barranc de Darrera l'Hort

"La agua del Barranco de Derrera lo hort" (A.P.A. XIII Carpeta. Paper solt. 1828).

Possiblement el de la Font de la Gana.

327. Rasa d'en Vilagut

"Item lo camp afronta en la riera y en la rasa den vilagut" (*Val.* 1560, f. 48).

328. Rasa de les Argiles

"La sort de les argiles afronta en lo camí de reus y en la rasa" (*Val.* 1560, f. 23); "Una sortanella a les arjiles affronta ab lo camj de reus y en la rasa de les erjiles" (*Ibidem.* f. 105).

329. Torrent d'en Morell

"Lo tros del torrent den morel afronta en lo camí demas pujols" (*Val.* 1560, f. 19); "Un tros al torent den morel afronte ab lo camj vel" (*Ibidem.* f. 70).

Suposem que es deu tractar del barranc de la Canal o del dels Parrots.

330. Torrent de Bellver

"Un tros al torent de belver" (*Val.* 1560, f. 33).

331. Torrent de Puigpelat

"Primo fonch estimat lolivar de la argamasa ha fronta ab lo torent de pug palat ..."
(*Val.* 1560, f. 84).

El situariem entre els Parrots i les hortes Noves (Vegeu núm. 46).

332. Torrent de Vidal

"La vinja que te al torrent de Vidal" (*Val.* 1532, p. 8).

L'identifiquem, amb tota seguretat, amb l'actual barranc del Xampany (núm. 315). Vegeu les afrontacions que trobem referides a la partida pretèrita anomenada els Molins (núm. 45).

333. Torrent de l'Argamassa

"Una sort a la argamasa qui afronte ab lolivera alta y en lo torent de la argamassa"
(*Val.* 1560, f. 71).

---

1. Actualment, el mot "torrent" està en desús a Les Borges. En la toponímia actual no l'hem sentit pronunciar només que a un sol dels nostres consultats, però no com a sinònim de barranc, sinó en informar-nos d'un trosset de terra que els seus avis coneixien amb aquest nom. (Vegeu núm. 541).

334. Torrent de l'Hortal o dels Hortals

"Un tros al garrigo afronta (...) y ab lo torrent dels ortals" (*Val.* 1560, f. 3); "Una sort y era en cayronada afronta en lo torrent del ortal y en lo camí de la leyxar" (*Ibidem*, f. 58).

L'identificaríem amb l'actual barranc de la Font de la Gana, amb força possibilitats.

335. Torrent de la Font

"Lo tros y pinar a la val afronta en la serra y ab lo torrent de la font" (*Val.* 1560, f. 62).

336. Torrent de les Alberedes

"Un tros nomenat la sort den renau affronta en lo camí de rjudoms y en lo torent de les albaredes" (*Val.* 1560, f. 107).

337. Torrent de les Argiles

"Un holiuar y ort a les fontaneles afronta en lo torrent y en lo torrent de les argiles" (*Val.* 1560, f. 34).

És l'actual barranc de les Fontanelles.

338. Torrent de les Planes

"Una sort a la ermija affronta en lo torent de les planes" (*Val.* 1560, f. 105); "Afronta a sol ixent ab lo primer barranch de las planas" (*Vario*, núm. 17. 1722).

L'identificaríem amb el barranc de les Canaletes actual.

339. Torrent del Bosquet

"Item les ferrateres damunt afronte en lo torrent del bosquet y en lo tros de la vila" (*Val.* 1560, f. 60); "Bosquet - Costas" (*Riquesa*).

340. Torrent del Pont

"Una sorteta y ort a les fontaneles afronta ab lo torent del pont" (*Val.* 1560, f. 16); "Ort y sorteta a les fontaneles afronta en lo torrent del pont y en la serra" (*Ibidem*, f. 23).

341. Torrente Scandum

"Torrente Scandum" (Mapa compost per Mn. Antoni Novell i Bofarull. Imprés als Tallers de Litografia Altimira Aleu, Barcelona, desembre de 1969).

Segons Mossèn Anton Novell, amb aquest nom era coneguda la Riera d'Alforja durant l'edat mitjana.

LES PEDRERES

342. La Pedrera
la padréra

Un clot que hi havia a prop de la bassa Gran, entre la bassa i el camí de Maspujols, d'on es va extreure pedra.

343. La pedrera de l'Andreu
la padréra da landrauè

Al vesant E. del serret de la Podadora, mirant als Pedrets. Ja fa anys que no

s'hi treballa. S'hi feien pedres per a molins d'oli i blat, pedres per a façanes, llambordes, etc. L'Andreuet era el diminutiu del nom d'un dels propietaris. Hi va treballar l'autor d'aquest recull mentre va estar en explotació.

344. La pedrera de l'Esquerrer
la padréra da lascarré

És a les Ferreteres.

"Dictus lo escarrer" (*Documents*, 1650); "Franco. Solé (a) escarré (A.P.A. VIII Carpeta. Notes diverses. 1832).

345. La pedrera de la Paisana
la padréra da la paixàna

Als Pedrets, poc abans d'arribar al pla de la Codera. S'hi va treballar ja fa anys i s'hi feien llambordes i "matxaca", segons ens diuen. Cal "Paisano" és un renom de la vila. Ens va contar la Dolors Ferrer i Casals, la Paisana, que el renom ve de quan el seu besavi era jove. Diu que va venir a establir-se a la vila un ganiveter gallec. El seu avi hi va fer una bona amistat i cada cop que passava per la ganiveteria a saludar-lo, ho feia amb un cordial "Hola paisano!" i la salutació amical creà el renom.

"Casals, Joseph - C. Paisano" (*Combregants*, 1847); "Casals, Joseph - C. Paysano" (*Ibidem*, 1848).

346. La pedrera del Blanc
la padréra dal blàng

Als Codolars; és *la roca de l'Oriol* (Vegeu núm. 186). Encara s'hi treballa. S'hi fan pedres de molí, façanes, etc.

347. La pedrera del Franco
la padréra dal fràncu

Als Pedrets. S'hi feien llambordes i pitxolins, és a dir, pedres menudes. La tenia en explotació un italià que es deia així, vinculat a la vila per llaços de família. Possiblement sigui la més popular del terme.

ELS FORNS D'OBRA I DE CALÇ

348. El forn de ca l'Aixandre
lu fórn da cà laixàndra

Als Clots; diuen que s'hi feia obra. Ja fa anys que no hi és.

"Solé, Aleix - Aixandre" (*Combregants*, 1857).

349. El forn de Cal Coder
lu fórn da càl cudé

L'últim de la sèrie que ha desaparegut, no fa gaire més de vint anys. S'hi feien tota mena de peces, des de rajoles fins a teules. Era als Camps, entre els camins de l'Ermita i de la Bòbila. Encara hi ha algun rastre de les seves runes.

350. El forn del Caragolí
lu fórn dal caragolí

És el que hi havia abans de fer-se la Bòbila (Vegeu núm. 358).

351. El forn del Forjatà
lu fórn dal furdjatà

Era a les Costes. Ara ja no en queda ni rastre. Segons els nostres informadors, era particular de cal Forjatà i només s'hi coïa l'obra necessària per a la casa. El mot "Forn" ha restat a la propietat i a un ampli sector al seu entorn.

"Forn - S. Bartomeu" (*Riquesa*).

352. El forn del Frare
lu fórn dal flàra

Al mas dels Alls. Ens diuen els nostres informadors que s'hi va coure tota l'obra que es necessità per a construir l'obra de fàbrica de l'Estació i altres departaments annexos. Tampoc no en queda ni rastre. N'hi va haver un altre amb el mateix nom al mas homònim.

353. El forn del Freixes
lu fórn dal fréixas

Altres nom amb què es coneixia el del Caragolí, abans de construir-s'hi la Bòbila.

354. El forn del Glaçat
lu fórn dal glassàt

A les Costes, ben a prop d'on hi havia el del Forjatà. Encara en queda algun rastre.

355. El forn del Mas dels Alls
lu fórn dal màs dalzàlltx

Vegeu núm. 352.

356. El forn del Noi
lu fórn dal nòi

És el *del Glaçat*. (núm. 354).

357. El forn del Sixt
lu fórn dal sícstu

Altres nom del *forn de Cal Coder* (349). Sixt era l'espòs de la Codera i sembla que era un renom que procedia de Falset, segons ens diuen.

358. La Bòbila
la mòbila o mòvila

Fàbrica de rajoles i de tota mena d'obra. Va deixar de funcionar fa una vintena d'anys. Ara hi ha una granja. És a la dreta del camí de Riudecols, que ha pres, també, el nom de la Bòbila, fins allí. Un dels nostres acompanyants pronuncia molt bé la "v" labiodental.

PRETÈRIT DEL FORN DE CALÇ

359. El forn de la Calç

“Una sort al forn de la calç afronte ab la riera y ab les terres de la vila” (*Val.* 1560, f. 66).

ELS POUS

360. El pou de Cal Roget

lu pòu da càl ruigèt

Ès als Codolars. Se'n treu l'aigua amb una corriola.

361. El pou de la Mina de Sant Isidre

lu pòu da la mína da santazidru

Al mateix jaç de la Riera, enfront d'on hi afluïx el barranc del Xampany. Hi ha una màquina per a treure'n aigua i augmentar la que raja a la mina.

362. El pou de la Mina de les Torres

lu pòu da la mína da las tórras

També a la Riera, poc més avall de la vila, a l'esquerra, a pocs metres del camí de Riudecols o dels Diumenges. Com a l'anterior, també hi ha una màquina per a treure'n més aigua.

363. El pou del Caragol

lu pòu dal caragòl

A la mina del Molí.

“Con una cañeria más arriba del *Pou del Caragol*”. (*Llibre d'actes de l'Ajuntament de Les Borges del Camp*, núm. 18. 1921-1923, f. 44. Arxiu municipal).

364. El pou del Caterí

lu pòu dal catarí

Als Camps. Cal Caterí és un renom de la vila.

“Solé y Voltas - Catarí” (*Combregants*, 1863).

365. El pou del Glaçat

lu pòu dal glassàt

També als Camps, poc més amunt que l'anterior.

366. El pou del “Mingatxo”

lu pòu dal mingàtxu

A pocs metres a la dreta de la Riera, al peu del Vedat. Ara és propietat de la vila.

367. El pou del Poble

lu pòu dal pòbbla

Va ser construït l'any 1950 per tal de subministrar aigua a la vila. És a la riba dreta de la Riera, poc més avall del mas d'en Terrats.

LES SÈNIES (1)

368. La sènia de Cal Negret
la sènia da càl nagrèt

Als Camps, al darrera del mas del Negret. En començar aquest recull estava en ruïnes. Recordo perfectament quan estava en ple funcionament, fa una trentena d'anys.

369. La sènia del Baltasar
la sènia dal baltazà

Al mas del mateix nom, a les Valls.

370. La sènia del Mas del Manc
la sènia dal màs dal màncu

Al mas homònim.

371. La sènia del Punyalot
la sènia dal puny-nyalòt o puñyalòt

Al Darrera l'Hort.

372. La sènia del Rebascall
la sènia dal rabascàll

A l'hort d'En Serra, a la dreta, tot pujant, del camí de les Valls.

373. La sènia del Roget
la sènia dal rugèt

Vegeu la nota anterior.

ELS ARBRES SINGULARITZATS

374. El llorer del Mas d'en Garrut
lu lluré dal màs dan garrút

Era molt conegut perquè tota la quitxalla hi anava a cercar branques per a beneir el Diumenge de Rams. El va matar la glaçada del 1956.

375. El noguer de Cal Negret
lu nugué da càl nagrèt

Era a les Torres, a tocar de la Riera. Ens diuen que el va prendre un aiguat (algú ha dit el de Santa Tecla). Era molt gros, segons és fama.

---

1. Actualment ja totes desaparegudes o en estat ruïnós, però que a començaments de segle, i encara del nostre record, eren d'ús corrent. "Hay también varias norias a sangre, sistema árabe", diu José Ruy Fernández (N.E.H.).

376. El pi de les Costes
lu pí da las còstas

Era un pi ben gros, situat en un replà de les Costes. A la seva ombra a l'estiu i tot hi feia una bona fresca i s'hi albirava una magnífica panoràmica de la part més planera del Baix Camp i del Tarragonès. En començar aquest treball encara hi era; fa pocs anys que el va arrencar una ventada.

377. El pi del Terra
lu pí dal tèrra

Al costat de la bassa del mateix nom.

378. La morera de les Monges
la muréra da las mòndjas

Era a la Capelleta, a la plaça que hi ha davant del convent de les Monges. No fa pas molts anys que va ser tallada una matinada per tal d'eludir la vigilància de l'Ajuntament que no la deixava tallar.

PRETÈRITS DELS ARBRES SINGULARITZATS

379. El llorer de Ca l'Anyep (o de Cal Nyep)
lu lluré da cà lany-nyèp, lanyèp (o da càl nyèp)

A les Costes. Ja fa molts anys que no hi és. Diuen que era de Cal Vall.
"Pi, Josep - Ñep" (*Combregants*, 1857).

380. Els roures de les Planes

"Un tros als roures de les planes afronta (...) y en lo torrent" (*Val*. 1560, f. 36).

381. L'alzinar de la Mina

"Lo alsina de la Mina" (*Val*. 1532, p. 9).

382. L'olivera Alta

"Una sort a la argamasa qui afronte ab lolivera alta y en lo torent de la argamasa (...) toca al terme de riudoms" (*Val*. 1560, f. 71).

383. Les alzines del Vall

"Y desde las Alsinas del Vall" (*Òbits*, 1808-1851).

ELS CAUS

384. El cau de l'Oriol
lu càu da lauriòl

Un sol dels consultats recorda haver-lo sentit esmentar, però no sap pas on és. És conegut pels caçadors de Maspujols. (Vegeu núm. 140 de *Toponímia de Maspujols i el seu terme*. A. Manent. Tarragona, 1966). També aquesta obra parla de "El Cau de les Becerolles" (lu càu da las bassaròlas) del nostre terme, que és de guineus, i del qual cap dels consultats no m'ha sabut donar raó.

385. El cau de les Cossioles
lu·cau *da las cussiòlas*

És de conills, ens diuen. A les Cossioles.

386. Els caus del Pigat
lus càus *dal pigat*

Són de conills i, segons els nostres informadors, són els més coneguts de la rodalia. A les Costes. Pigat és un renom de la vila.

ELS INDRETS SINGULARITZATS

387. Aires del Camp
àiras dal càmp

Urbanització de nova creació. És a la dreta de la carretera d'Alforja, entre el Toll i el mas del Baltasar. Al N. de la vila.

388. El Camp de Tennis
lu *cam da tènis*.

N'hi havia un al mas d'en Terrats i un altre al mas d'en Paí. Ja fa alguns anys que han desaparegut. Eren de pista de ciment. Amb posterioritat a la confecció d'aquest recull se n'han construït diverses de més modernes pels xalets del terme.

389. El Camp de Tir
lu *càmp da tíru*

A les Torres, al vessant E. de la carena de les Torres.

390. El Cementiri
lu *samantíri*

Va ser construït el 1881 per tal de substituir el vell que hi havia al costat de l'església. És als Garrigons.

"El dia tres de Fabre de 1882, se beneí lo nou Cementiri ab tota la solemnitat que se mereis un acto tan gran" "Lo primer de ser enterrat en lo nou cementiri fou lo següent" un nen de "diez y nueve meses Juan Hortiga (Tora)". (*Òbits*, 1852-92).

391. El clot del Baltasar
lu *clòt dal baltazà*

Al capdamunt del barranc de les Costes.

392. El clot (o la rasa) del Violí
lu *clòt (o la ràza) dal viulí*

Lleugera depressió que hi ha entre el mas Cremat i la bassa Gran, part damunt de la font de les Escalles. Té més forma de rasa que de clot.

393. El Coster
lu custé

Fort espadat que hi ha a la dreta de la Riera, davant mateix d'on hi aflueix el barranc dels Horts. És a les Ferreteres. Secà.

“Costé - Farrateras” (*Riquesa*).

394. El dipòsit de l'Aigua del Poble
lu dipòzit da làigua dal pòbbla

Va ser construït en fer el pou del Poble per a poder embassar l'aigua. És al costat esquerre de la Riera, poc més amunt d'on s'hi ajunta el barranc dels Horts. Darrerament (1980) se n'ha construït un altre, més amunt, al peu del Vedat, que és cinc vegades més gros (un milió de litres).

395. El Gual
lu badén

El formen la carretera de Riudecols i la riera d'Alforja.

396. El jardí de Mas d'en Terrats
lu djardí da màs dan tarràts

A la part de dalt del mas, entre la carretera i la Riera. Ja fa anys, quan l'ermita estava enrunada, els dilluns de Pasqua s'hi solia anar a menjar la mona.

397. El llac de Mas d'en Terrats
lu làgu da màs dan tarràts

Forma part del jardí. És la bassa on recullen l'aigua de la mina del mas d'en Comte, construïda amb unes formes especials per tal que servís de motiu d'ornamentació. No l'hem inclòs entre les basses perquè ningú no el coneix com a tal.

398. El molí de Vent
lu mulí da vén

Mecanisme per a elevar aigua d'un pou, a la Torre Sants. Ja no hi és. Es componia d'una torre de ferro d'uns 15 m. d'alçada, aproximadament, de quatre columnes o barres entrelligades per tiranys i al capdamunt hi havia una rodona d'aspes que, per mitjà d'una mena de guia o pala grossa, se situava favorable al vent que, en bufar, elevava l'aigua d'un pou.

399. El Polvorí
lu pulvorí

Ocupava el lloc on ara hi ha la bassa del mas d'en Llibreter. Segons sembla, hi havia una caseta que havia estat polvorí.

400. El Cacau
lu cacàu

A la mina del Molí, entre el Molí i la Riera. **Alcover - Moll** defineix el cacau com “el buit on està el rodet del molí d'aigua”.

401. El Recer
larrassé

Marge recerós on anaven els vellets a prendre el sol a l'hivern. Era al camí de la Font Vella (ara avinguda de la Font de les Escales), sota mateix del mas Cremat. En començar aquest recull, s'hi feien els primers edificis.

402. El Retomb
lu ratóm

És el primer tomb que hi ha a la carretera d'Alforja, part damunt de la vila. Ara hi comença el camí de L'Aleixar i ja hi arriben les cases del poble.

403. El Rieró
lu riaró

Petit barranc o corrent que hi ha als Clots, que s'endinsa, després de travessar la carretera de Riudecols, per la hisenda de mas d'en Giol. També hi ha un lloc als Camps, entre la sènia del Negret i el pou del Glaçat, que s'anomena així.

404. El xoll del Baltasar
lu txóll dal baltazà

Vegeu el núm. 391.

405. El Vedat
lu vadàt o badàt

Sector de terreny, a seguida de les Ferreteres i de les Costes, que va ser tancat amb tela metàl·lica per a convertir-lo en lloc de caça privat, però ja fa molts anys que no existeix. Els més joves solen pronunciar "lu badàt"

406. Els Crosos
lus cròzus

Excavacions que hi ha a les Ferreteres, de les quals sembla que es va extreure ferro. El mot "cros o crosos" és corrent a Les Borges i sembla voler significar una mena de forat o cavitat d'on s'extreu algun mineral. Podrien ser molt bé reminiscències dels treballs que es devien efectuar el 1590 en establir-se un contracte amb Reus per tal de deixar explotar unes mines d'or i altres metalls (Vegeu la part històrica, pàg. 28).

"Lo dia 5 de Abril de 1873 morí de desgracia en lo Cros o Mina de ferro de la partida de las Ferrateras a causa de un desprendiment" (*Òbits*, 1852-92).

Són molt coneguts entre els borgencs els Crosos del terme d'Alforja, que són a la carretera pujant cap al coll d'Alforja.

407. Els crosos del Xollat
lus cròzus dal txullàt

Són a les Costes.

408. L"Empalme"
lampàlma

L'entroncament que formen les carreteres de Reus a Falset i Móra amb la

d'Alforja i Cornudella. També s'acostumen a distingir amb aquest nom els trossos de terra del seu entorn.

409. L'“Empalme” de Riudoms
lampàlma da ridóms

L'entroncament de la carretera de Riudoms amb la de Falset i Móra.

410. La baixada del Canyaret
la baixàda dal cany-nyarèt o canyarèt

A la carretera de Reus, comença al camí del Molí i baixa fins al pont del Puig. Vegeu també núm. 426.

411. La Carrerada
la carraràda

Camí ramader que passava per algun indret de les Costes i anava cap al camí de L'Aleixar. Segons els nostres informadors, n'hi havia un altre que passava ben a prop del mas d'en Giol.

412. La Cotxeria
la cutxarà

Al S. de la vila, tocant a la via, a l'esquerra de la carretera de Reus. Sembla que el nom li ve de molt antic. Ens diuen que era el lloc on s'aturaven els cotxes de cavalls que feien el camí de Cornudella i Poboleda i altres pobles del Priorat i que s'hi feia el canvi dels cavalls. Nosaltres recordem una porxada enrunada, amb un gra pati interior, que era el punt on feien estada els gitanos. Ara hi ha uns xalets i una granja.

413. La fumera (o la xemeneia) de la Bòbila
la fuméra (o la tximanèia) da la mòvila (o mòbila)

L'he sentit pronunciar de les dues maneres. És ben popular i es veu de molts indrets del terme. Malgrat el temps que fa que no es treballa a la *bòbila*, la fumera encara hi és, però ja està en molt mal estat.

414. La pedra dels Àngels (o dels Capellans)
la pédra dalzàndjals (o dals capallàns)

És més corrent la primera versió. Al camí de l'Ermita, al marge que hi a la dreta pujant, poc abans d'arribar al santuari. S'enganya els infants dient-los que si se li fa un petó se senten cantar els àngels. Quan l'hi fan se'ls pega una clatellada i es donen un cop de front o de nas a la pedra. En arrebossar el marge, la van deixar per tal de respectar la tradició, si bé ara es va perdent.

415. La Punta
la púnta

Al portal de la vila per la part de Reus. És molt popular entre els borgencs. És una placeta amb una font al mig, situada on formen el vèrtex la carretera d'Alforja i el camí de Riudoms.

“Lo tros de terra de pa de la punta” (*Val.* 1532, p. 17); “La Punta-Sort” (*Riquesa*).

416. La Riera (d'Alforja)
la riéra

Neix a la vall d'Alforja, entre la serra de la Mussara i Puigcerver i baixa fins a Cambrils havent travessat els termes de Les Borges, Riudoms i Cambrils, on aboca les seves aigües al mar.

"La que nace en la suso dha. Riera de Alforja" (*Acte d'Establiment*); "Ab la Riera que baixa de Alforja" (*Vario*, núm. 17); "Torrente Scandum" (Vegeu el núm. 341).

417. La torre dels Moros
la tórra dals mòrus

A la partida de les Torres. Precisament aquesta torre és la que ha donat nom a la partida. Està en estat ruïnós i ens en temem la desaparició. Ens doldria força que es perdés una cosa tan antiga. N'hi havia una altra tocant al mas del Molló. El seu propietari ens va dir que va aprofitar les pedres per a adobar el mas. Aquesta no era tan popular entre els vilatans.

418. La vinya Gran
la víny-nya gràn

Sector de terreny sota del mas del Baltasar, entre aquest mas i on hi ha actualment els Aires del Camp. Hi ha una granja.

419. Les Canaletes
las canalètas

Les terres que voregen el barranc d'aquest nom.

420. Les Figueres
las figuéras

A la dreta de la carretera de Riudoms, a les Torres o ben a prop. És el nom amb què és conegut un sector de terreny. Podria tractar-se del pretèrit *les Figueretes* (Vegeu núm. 60).

"Figueras - Torras" (*Registre*).

421. Les Pandardes
las pandàrdas

El vessant O. del serret de la Podadora. Terme d'Alforja.

PRETÈRITS DELS INDRETS SINGULARITZATS

422. El Freixe

"Pesa dita Alfreixa de 7 Gornals (.) Afronte sol yxen en la Caratera de Riudoms" (A.P.A. I Carpeta; full solt. Relació de béns de Gaspar Serrat. Sense data [primera meitat S. XIX]).

423. Darrera la Vila

"It. lo tros de terra de pa de darrera la vila" (*Val*. 1532, p. 7); "Detras del Pueblo. E: Población; S. Camino de Riudecols; O: Riera" (*Apeo*, 1863, f. 172).

Comprenia les terres de l'esquerra de la Riera des del camí de Riudecols fins a la Costa i, probablement, fins al pont de l'Oriol.

424. El Bellver

“Una vinya alberver” (*Val.* 1560, f. 16).

425. El Campàs

“Item lo campas afronta en lo cami de cambrils y en la riera” (*Val.* 1560, f. 51).

426. El Canyaret

“Lo Botja del Canjaret Cami de ...” (*Val.* 1532, p. 43).

Possiblement tenia relació amb la baixada del Canyaret (núm. 410).

427. El clot de l'Albelló

“Item lo clot del albelo afronte ab lo cami de reus” (*Val.* 1560, f. 22).

Ens decantaríem a creure que és el clot de la Font (Vegeu els núms. 152 i 276).

428. El coll d'en Gironès

“Les cosioles afronta (...) y en la franquesa al col den girones” (*Val.* 1560, f. 1); “Un altre tros ales qocioles afronta (...) y en la franquesa al col den jirones y (...) en la sera de la esquerenosa” (*Ibidem*, f. 91).

L'identificaríem amb el pas que queda al capdamunt del pinar del Vidre, que fa un collet ben marcat.

429. El coll de la Bertrana

“Lo Botja que te al Coll de la Bertrana” (*Val.* 1532, p. 3).

430. El comellar de Bellver

“Afronte ab lo cami de castelnou y amb lo comelar de belver” (*Val.* 1560, f. 68).

431. El Crosc

“Item un tros al crosch afronte en lo cami demas pujols y en lo total de la guayta” (*Val.* 1560, f. 31).

No el podem relacionar amb els núms. 406 i 407, perquè són en una altra partida.

432. El Farraginal

“Item un tros al fereginal afronte en lo cami del forge y en la riere” (*Val.* 1560, f. 23).

433. El fossar de Sant Bartomeu

“Obtinguda la vènia del prelat, la Universitat feu enderrocar els murs del fossar de Sant Bartomeu i traslladar les restes al de la vila (“El Matí”).

Era situat pels volts de l'ermita. Fou enderrocat a la primera meitat del segle XVIII.

434. El Munt de la Sal

“La vinja de sa mulle al Munt de la Sal” (*Val.* 1532, p. 24); “La vinja y botja que te al munt de la sal” (*Ibidem*, p. 31).

435. El Perelloner

“Una sort al perelloner afronta al torrent de les fontanelles” (*Val.* 1560, f. 4).

436. El Penjant de la Riera

“La vinja del penjant de la Riera” (*Val.* 1532, p. 22); “La vinja y Pina del penjant de la Riera” (*Ibidem*, p. 40).

436 bis. El Salt de la Canal

“Una porción de tierra sita en el termino de las Borjas del Campo partida Darrera lo Hort, desde el Salto de la Canal hasta el mojon” (Escriptura Venda. Notari Pedro Rull y Trilla. Reus, 1896).

437. El Tancat

“Lo tros de terra de pa que te dit lo tancat que afronta en lo Cami de Riudoms” (*Val.* 1532, p. 58); “Lo tancat demig aval afronta en (...) y en lo camí de riudoms” (*Val.* 1560, f. 34).

438. El Terçal

“Un tros de terra y holives lo terzal afronta en lolivar de la vicaria” (*Val.* 1560, f. 7); “Un tros de tera y oljves nomenat lo tercal affronta loljvar de la esglesia” (*Ibidem*, f. 93).

439. El taxiú de les Borges

“En lo texiu de las Borges vulgarment dita las Clotas” (*Vario*, núm. 17); “Sita en el taxiú de las Borges” (*Notaria*, 28 de maig 1777).

440. El taxiú de les Quadres

“Al Carrascla que esta en lo taxiú de les quadres” (*Val.* 1532, p. 28).

441. Els magraners de na Mulara

“Item un holivaret als magranes de na mulara afronte (...) y en lo camí de riudoms” (*Val.* 1560, f. 34); “Item la sort del(s) magranes de na mulara afronta en lo camí de riudoms y en la riera” (*Ibidem*, f. 60).

442. L'Abriegall

“La vinja de labriegual” (*Val.* 1532, p. 49).

443. L'Aigüera

“Item lort dels orts novels afronta en layguera” (*Val.* 1560, f. 59); “Item lor dels orts novels afronta en la ayguera y en lo torrent al altra cap” (*Ibidem*, f. 53).

444. L'Albelló

“Item un tros y olives a lalbelo afronta en lo camí de reus” (*Val.* 1560, f. 11); “Item lalbelo nomenat afronta dit tros en lo torrent den morel” (*Ibidem*, f. 25).

445. L'albor d'en Vidal

“Item una sort al albor den vidal afronte ab la riera” (*Val.* 1560, f. 65).

446. L'Aljub

“Item dues sorts alaljub afronte en lo camí de reus y ab lo garjgo” (*Val.* 1560, f. 70); “Item un tros alaljub affronta en lo camí de reus” (*Ibidem*, f. 109).

447. L'Hortal

“Item una sort al ortal” (*Val.* 1560, f. 68). (Vegeu núm. 334).

448. La caseta d'en Pau

"Item un tros a la caseta den pau" (*Val.* 1560, f. 45).

449. La Claveguera

"Primo lo tros de la claveguera afronta en lo camj de reus" (*Val.* 1560, f. 22).

450. La devesa del Mas d'en Bruc

"Item ffonch stimada: la devesa Del mas Den bruch Afronte ab la riera y am lo camj de riudoms" (*Val.* 1560, f. 77).

451. La Fàbrega

"Item la fabrega afronta en lo camj de riudoms y en lo camj de reus (...) fonch li sedida ables ostiles so es manxes enclusa una cormjda ab martels y mals y tenales (...) la qual fabrega fonch donada a mestre pepasqual" (*Val.* 1560, f. 1).

452. La fossa de n'Eloi

"Lo tros de terra de pa de la fossa de naloï" (*Val.* 1532, p. 48); "Item un tros a la fosa de don heloy afronta (...) y en lo camj de riudoms" (*Val.* 1560, f. 16).

Fem notar una diferència entre les Vàlues del 1532 i les del 1560. A les segones, trobem invariablement el títol de "don" en tots els llocs on s'esmenta. A les primeres no el trobem en cap cas. Hem optat per transcriure-ho en la forma més antigament coneguda.

453. La Franquesa

"Un altre tros a les qocioles afronta en ben (...) y en la franquesa al col den jirones" (*Val.* 1560, f. 91).

454. La Parellada

"Primo ffonch stjmada la parellada affronta en la riera y en lo camj de falcet" (*Val.* 1560, f. 113).

455. La Pelona

"Item la pelona afronta en (...) y en lo tros de la vicaria" (*Val.* 1560, f. 61).

456. La Plana

"Un tros apug pelat nomenat la plana" (*Val.* 1560, f. 37); "La meytat de la plana la part damunt afronta en la serra y en lo camj de riudoms" (*Ibidem*, f. 48).

457. La Plantada

"Un ort damunt la vylla nomenat la plantada afronta en la riera" (*Val.* 1560, f. 109).

458. La Portella

"Item una sort a la portela" (*Val.* 1560, f. 47).

459. La quadra dels Tascals
la quàdra

La gent gran més aviat parla del Terme de la Quadra com d'una cosa que fou escatimada a la vila, o, més ben dit, que se la deixaren prendre; però en parla

sense cap mena de fonament històric, sinó més aviat per una versió passada de pares a fills en forma de tradició. Per la nostra part hem de dir que no hem pogut reunir encara les dades necessàries per a fer un estudi d'aquest terme desaparegut, agregat, en la seva major part, al terme de la veïna vila de Botarell i uns reductes entre Riudecols i Les Borges. L'any 1243, com els altres termes de la baronia d'Alforja, fou venut a l'arquebisbe de Tarragona: "Los Domenges, les Voltes, los Banys, los Tascals y les Irls" (*Arxi*, I, p. 153) i entrà a formar part de la Mitra. Com la major part dels llocs i viles del Camp de Tarragona, va pertànyer a la Comuna del Camp. No era un terme massa extens, car les seves dimensions eren: "De llargaria una hora, y de ampla un quart y mitg, y de rodaria 6 quarts: afronta a llevant ab Riudoms, a mitgdia ab Botarell, a ponent ab Riudecols, y a tramontana ab Borjas: te 5 casas y 35 personas". En realitat eren masos, perquè en un altre lloc afegeix: "Tiene 5 casas separadas" (*Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*. Josep Iglésies. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1974. Pàgs. 284 i 691).

"Del mas den Vernis quadra del tescals parroquia de las Borges" (*Vario*, núm. 17 - 1608);
 "Quadra dels tascals terme General de la vila de Alforja" (*Notaria*, 1760).

460. La riera de Les Borges

"Una sort a les gujnerderes afronta en lo terme de riudoms y en la rjera de les borges" (*Val*. 1560, f. 104).

És la d'Alforja.

461. La vall dels Albes

"L'altra Botja de la val dels albas" (*Val*. 1532, p. 21).

462. Les Godores

"Lo botja que te a les guadores" (*Val*. 1532, p. 47); "Lo mallol que te a les godores" (*Ibidem*, p. 49); "La godora afronta (...) y en lo cami de la leyxar" (*Val*. 1560, f. 58).

463. Les Margenades

"Una sort a les marjenades afronta en lo cami de castelnou (...) y en lo cami de riudoms" (*Val*. 1560, f. 23); "Una sort a les marjenades afronta en lo cami de castelnou" (*Ibidem*, f. 61).

464. Les Quarterades

"La vinja y botja que te al Cami de falset o quarteradas que li dona son sogre" (*Val*. 1532, p. 24); "La vinya de la corterada afronta ab la serra y lo cami de castelnou" (*Val*. 1560, f. 54).

465. Riba-roja

"La vinja y mallol y Botja que te a Ribarojge quadra dels tascals" (*Val*. 1532, p. 48); "La sort de ribaroja de lalmoyna", "La sort de ribaroja den Serda", "Una altra sort ali mateix" (*Val*. 1560, p. 106).

466. Rieró del Puig

"La vinj(a) que te a riero del puig" (*Val*. 1532, p. 33).

L'ESTACIÓ

467. L'Estació
lastassió

És la del ferrocarril Barcelona-Madrid, situada a uns 300 m. al S. de la vila i a 217 m. d'altitud. No fa molts anys era considerada una de les més actives o de més moviment de càrrega i descàrrega, en la seva categoria, s'entén, de tot el trajecte.

468. El Cul de Sac
lu cul da sàg

És la via morta (Vegeu el núm. 481).

469. El Disc
lu bíscu

Els més vells ho anomenen invariablement així. A alguns dels més joves els hem sentit dir "lu díscu". N'hi ha dos: un als Parrots i un altre als Diumenges, terme de Botarell, prop del mas d'en Duran. Són per a ordenar les entrades dels trens a l'estació, en les dues direccions.

470. El Jardinell
lu djardinéll

L'espai, allargassat, entre dues vies, destinat als viatgers que han de baixar del tren o pujar-hi.

471. El Moll
lu mòll

L'obra feta per a facilitar la càrrega i descàrrega dels vagons.

472. El Pas a Nivell
lu pàsnivéll o pàsnibéll

El formaven la carretera de Riudecols i la via del ferrocarril, a l'extrem SO. dels Clots, terme de Botarell, però a dos trets de fona de Les Borges. Va ser substituït per un pont el 1973.

473. Els Dipòsits
lus dipòzits

A les Sorts, entre el pont de la Cotxeria i el de Ferro. Són d'aigua i diuen que forneixen l'estació de Reus. És una obra de fàbrica de grandària ben considerable i són propietat de la RENFE.

474. L'Andana
landén

Espai que hi ha davant l'estació per a esperar el tren o pujar-hi, i baixar-ne, naturalment. Va durar un temps, cap als anys quaranta, que era costum d'anar-hi a passejar els diumenges al migdia a esperar el "Correu".

475. La Bàscula
la bàscula

N'hi ha dues, una en entrar cap al Moll, per a pesar camions, i una altra al Cul de Sac, tocant al Moll. per a pesar els vagons.

476. La "Casilla"
la cazilla

Vegeu abans, el núm. 159

477. La font de l'Estació
la fòn da lastassió

És tocant a l'estació, a l'esquerra.

478. La Giratòria
la dgiratòria

Mecanisme en forma de plataforma circular, que serveix per a girar els vagons i canviar-los de via. N'hi ha dues.

479. La Grua
la grúa

Estri mecànic que serveix per a carregar i descarregar les mercaderies més pesades als vagons. És molt grossa, giratòria i és a la vora del Moll. L'autor d'aquest recull hi va carregar pedres de molí ben grosses, algunes de vuit i deu tones.

480. La Sala d'Espera
la sàla daspéra

Saleta disposada per a l'espera de trens o de passatgers.

481. La Via Morta
la vía (o bía) mòrta

Cadascuna de les dues que hi ha tocant al Moll per a guardar-hi els vagons que han de ser carregats o descarregats.

482. Les Agulles
lazagúllas

Les articulacions o el canvi, com en diuen tècnicament, situades a cada entrada de l'estació, per tal de menar el tren a la via que interessa.

483. Les escales de l'Estació
lazascàlas da lastassió

Faciliten l'accés a l'estació des del camí de Riudoms i a la inversa.

LES ERES

484. L'era de Mas d'en Terrats
léra da màs dan tarràts

A la dreta de la Riera, davant mateix del mas. S'hi batién cereals i llegums, ens diuen.

485. L'era del Giralt
léra dal dgiràl

A la hisenda del Porrerenc, tocant a les parets del poble.

"Pere Juan Pujol dit giralt" (*Vario* núm. 17, 1608); "Dit Giral" (*Racional*, 1720).

486. L'era del Mas del Trill
léra dal màs dal trill

Al costat del mas homònim.

PRETÈRITS DE LES ERES

487. L'era als Coscolls

"Item la era als coscolls afronta en la viuda fornera y en johan pasqual fonch preat"
(*Val.* 1560, f. 19). (Vegeu el núm. 44).

488. L'era Encaironada

"Una sort y era encayronada afronta en lo torrent delortal y en lo camí de la leyxar"
(*Val.* 1560, f. 58).

LES FINQUES I ELS BOCINS DE TERRA

489. El codolar de Cal Gegant
lu cudulà da càl djagàn

Botjar, als Codolars. És renom de la vila.

"Mariné y Farré - Jagan" (*Combregants*, 1865).

490. El codolar del Negret
lu cudulà dal nagrèt

També botjar i a la partida homònima. És renom de la vila. (Vegeu el núm. 127).

491. El codolar del Sardà
lu cudulà dal sardà

Secà, amb avellaners, amb tendència a perdre's, i una part de pinar. Hi va haver en explotació una pedrera on es feien pedres de molí, façanes, etc. També hi treballà l'autor. Sardà és el nom d'una casa del poble al carrer de Baix.

"Valias de Joan Sarda - Lo Botja del Codola" (*Val.* 1532, p. 23).

492. El coster del "Cisco" Pinet
lu custé dal síscu pinèt

A la Cova. És secà, no gaire gran i ben inclinat. Cal Pinet és un renom de la vila.

"Franco. Figueras - C. Pinet" (*Combregants*, 1847).

493. El coster del "Cisquet" de la Taverna
lu custé dal sisquèt da la tavèrna

Tros de terra molt pendís a la riba dreta de la Riera, per on afluix el barranc dels Horts. El Cisquet de la Taverna va ser un home molt popular i polifacètic de la vila.

494. El coster del Melondres
lu custé dal malóndras

Al costat de l'anterior.

495. El Mialto de Cal Caterí
lu miàltu da càl catarí

A la partida homònima. Botjar.

496. El Mialto de Cal Sedes
lu miàltu da càl sèdas

En aquesta partida. També és botjar. "Sedes" és un renom de la vila.

497. El Mialto de Cal Tost
lu miàltu da càl tòs

Hi ha la Barraca del Tost (núm. 155). Botjar, a la partida homònima.

498. El Mialto de la Garruda
lu miàltu da la garrúda

També botjar, en aquella partida. Garruda, de Garrut (núm. 94).

499. El Parrot de Cal Cota
lu parròt da càl còta

Trosset no massa gran, amb oliveres. Cal Cota és un renom de la vila.

"Tros del Cota - Fontvella" (*Riquesa*).

500. El Parrot de la Pianista
lu parròt da la pianista

Al damunt mateix de la via, per on hi ha el disc de la part de Reus. Hi ha bons avellanars i vinya. La Pianista és una dona de Cambrils.

501. El Parrot del Senyor Josep Boronat
lu parròt dal sany-nyó (o sanyó) djuzèp burnàt o burunàt

Passada la font de la Gana, a tocar del camí dels Parrots. El compraren uns

estrangers i s'hi feren un xalet.

"Diatari de la Curia del Magch. Batlle de las Borjas, essent Batlle Joan Boronat y Freixes" (*Notaria, 1775-1776*).

502. Els Parrots de Cal Coder
lu parròts da càl cudé

Actualment són propietat d'en Ferran Abelló, dit "Fernando de la Plaça" (*farnàndu da la plàssa*). És una propietat molt bonica, plantada d'oliveres.

503. El Pedret de Cal Rei
lu padrèt da càl réi

Tocant al pla de la Codera, per davall de la pedrera del Franco. Era una rasa d'avellaners ben bonica, ara esdevinguda botjar. "Rei" és un renom de la vila.

504. El Pedret del Manant
lu padrèt dal manàn

Pinar i botjar molt rovelloner. Hi havia una raseta d'avellaners, ara ja botjar. És al vessant O. dels Pedrets i parteix amb el terme d'Alforja. Fa un collet molt marcat, entre els Codolars i els Pedrets.

505. El Ravellar de Cal Melondres
lu ravallà da càl malóndras

Oliveres, als Ravellars.

506. El roldorar de Mas d'en Vernis
lu rudurà da màs dan vèrnis

Ens el situen al capdamunt de les Costes, tocant al Vedat. S'hi collia molt de roldor, d'on li ha vingut el nom. No fa molts anys que el roldó gairebé representava una collita i anar a fer roldó era una tasca més per a moltes persones de la vila. Se'n feien munts i en assecar-se se'l batia i se'n venia la fulla per a adobar pells.

507. El Sant Bartomeu de Cal Roget (o de Ca La Salera)
lu sàmbartuméu da càl ruigèt (o da ca la saléra)

Avellanar a la dreta de la rasa de la Manca; molt rost.

508. El toll del Bover
lu tóll dal buvé

És a tocar de les Clotes del Vall; va ser partit en fer-se la carretera, el segle passat.

509. El tros de l'Avi
lu tròs da làvi

Al clot de la Font, tocant al camí de Reus. És de cal Vernis.

"Tros del Avi - Fontvella" (*Riquesa*).

510. El tros del Boronat
lu tròs dal burnàt

Vegeu núm. 539.

511. El tros del Boscàs
lu tròs dal buscàs

Poc més enllà de la Bòbila, al començament del barranc del Carrasclar. Ens diuen els nostres informadors que era un assaonador, "curtidor", diuen ells, de pells de Reus. Nosaltres n'hem pogut trobar nota documental i sembla que es tractava d'un calderer.

"Acompañada de su marido Francisco Buscás y Vernis, cubero, vecinos de estat ciudad"
[Reus] (Escriptura. Notari Francisco Sostres y Gil. Reus, 1892).

512. El tros del Llamp
lu tròs dal llàm

A l'entroncament de la carretera de Reus a Móra amb la d'Alforja. Segons els nostres informadors, formava part de les terres del Benifet (núm. 522). "Llamp" és un renom de la vila.

"Beneficio del Rosario - Sort. E. Camº del Molí. S. Camº de Falset" (Apeo, 1863, f. 162).

513. El tros del Mut
lu tròs dal mut

Terme d'Alforja, tocant el de Les Borges. Els seus propietaris gairebé sempre han estat borgencs.

514. El tros dels "Andarins"
lu tròs dalzandarins

És el nom actual dels núms. 510 i 539.

515. El vedat del Terrats
lu vadàt dal tarràts

Extensió de terreny bastant gran, que va ser tancada en tot el seu perímetre amb una xarxa metàl·lica per tal de convertir-la en vedat de caça. És al costat dret de la Riera i agafa part de les Costes i un tros força més gran dels Mialtos, ja al terme d'Alforja.

516. Els Arrabassats (o el tros dels Arrabassats)
luzarrabassàts (o lu tròs dalzarrabassàts)

Tros de terra espadat, a les Valls, a seguida del bosc del Tafetaner, que fou arrabassat fa molts anys al pinar Gran. L'he sentit de les dues maneres.

517. Els Avellanars
lus vallanàs

A les Valls, darrera del mas del Baltasar. És una parada gran, plantada d'avellanars. Ja fa anys que hi ha una granja.

"Vallaná - Molins" (Riquesa).

518. Els clots de Cal Negret
lus clòts da càl nagrèt

Avellanars.

519. Els clots del Dasca
lus clòts dal dàsca

Avellanars. Cal Dasca és una casa de la vila, al carrer Nou.

520. Els horts del Pere Coder
luzòrs dal péra cudé

A l'esquerra del barranc dels Horts, a uns 200 m. de la carretera. Secà, bosc i avellanars. També hi ha una granja.

521. Els Porxos (o el Porxo)
lus pòrtxus (o lu pòrtxu)

Toca a les cases del poble i va des del camí de Reus fins a les "Alcantarilles" o sigui tota la part de cases, a la dreta entrant al poble per la part de Reus. Més poc, però també l'he sentit en singular.

"Porcho - Fontanellas" (*Registre*).

522. Els trossos (o les terres) del Benifet
lus tròssus (o las tèrras) dal banifèt

N'hi havia diversos: un a la Creueta, al solar que ocupen les Escoles, (Rierals); un altre a l'Ermita i un tercer a l' "Empalme" (Sorts). Ens diuen que també hi havia una casa del Benifet, al carrer de Baix, avui més coneguda pel renom del seu propietari: "Cal Punyet".

"Beneficio del Rosario. Rierals. Este: Cam^o de Riudoms. Oeste: Riera. Norte: Cam^o de Riudecols. Sort. E: Cam^o del Molí. S: Cam^o de Falset. Una casa calle de Abajo, nº 8" (*Apeo*, 1863, f. 162).

523. L'arrendament de Cal Baltasar
larrandamén da càl baltazà

Avellanars i altres arbres fruiters. Als Clots, però ja terme de Botarell, encara que els seus propietaris sempre han estat de Les Borges.

"La heretat es de dotse Jornals de llauradura dita lo Arrendament" (*Vario*, núm. 17).

524. L'avellanar del Borràs
lu vallanà dal burràs

Als Avellanars.

525. La canal del Sardà
la canàl dal sardà

A l'esquerra del camí de Reus, tocant al camí de Maspujols.

"Valias de Joan Serda - Lo tros de terra de pa y botja de la canal" (*Val*. 1532, p. 23).

526. La hisenda de Don Bernat
lizénda da dòn barnàt

A la Punta, entre el camí de Riudoms, o de l'Estació, i la Riera.

527. La hisenda de l'Anyep (o del Nyep)
lizénda da lany-nyèp, lanyèp (o dal nyèp)

Al camí de Reus, a la dreta, partint amb el mas d'en Coder, i baixa fins a la via. Regadiu i fruiters.

528. La hisenda del Mas d'en Giol
lizénda dal màs dan dgiòl

Antigament formava part de la Quadra dels Tascals. És terme de Botarell i parròquia de Les Borges. Té fama de ser de les més grans de la rodalia.

"Valias de Joseph Giol Batlle y Catarina sa Muller - La vinja que te al Ravalla quadra dels tascals" (*Val.* 1532, p. 15).

529. La hisenda del Porrerenc
lizénda dal purrarèng

Era una propietat molt gran, actualment ja molt repartida. Ens diuen que anava del camí del Cementiri fins a la font de les Escales i de la carretera d'Alforja i parets del poble fins al barranc de la Font de la Gana.

530. La parada del Gegant
la paràda dal djagàn

Una parada o trosset de terra que hi ha dintre la propietat del mas d'en Llibreter, entre el mas i la carretera de Riudoms.

531. La plana de Cal Vernis
la plàna da càl vèrnis

Als Diumenges, a tocar de l'Arrendament de Cal Baltasar.

532. La Roca-bruna del Gallet
la ròcabrúna dal gallèt

Botjar i pins, al capdamunt de les Valls.

533. La vall del Rull
la väll dal rúll

Secà, pinar i erm, a les Valls (Vegeu núm. 79).

534. La vall del Sagalet
la väll dal sagalèt

Tros espadat, amb paradetes formant replans aguantats per marges, al capdamunt de les Valls. Hi havia alguns avellaners i vinya, però la major part era botjar i bosc. A la mateixa propietat hi ha la roca del mateix nom. (Vegeu núm. 189).

535. Les canaletes del Sant
las canalètas dal sàn

A les Planes, tocant al barranc de les Canaletes i al mas del Sant.

536. Les clotes del Vall
la clòtas dal väll

A la dreta del camí de l'Ermita, entre la Riera i la carretera d'Alforja. Avellanars i bon regadiu.

537. Les costes de la Pastora
las còstas da la pastóra

A la dreta del barranc de les Costes, tros petit i espadat, amb un bon avellanar.

538. Les costetes del Vernis
las custètas dal vèrnis

També a la dreta del barranc de les Costes.
"Costetas - S. Bartomeu" (*Riquesa*).

539. Les parades de Cal Boronat
las paràdas da càl burnàt

Entre la bassa del Molí i el barranc dels Horts, damunt i davall de la carretera d'Alforja.
"Sobre lo Molí davant les parades da la Casa Boronat" (*Òbits*, vol. V-VI, p. 139).

PRETÈRITS DE LES FINQUES I ELS BOCINS DE TERRA

540. El solar d'en Poca-roba

"Lo sola den poquaroba afronta ab la quadra" (*Val.* 1560, f. 80); "Un tros al sola den poquaroba" (*Ibidem*, f. 118).

541. El Torrent
lu turrén

"Afronta en lo torrent y en lo torrent de les argiles" (*Val.* 1560, f. 34); "Torrent - Parrot" (*Riquesa*).

Nom amb el qual era coneguda una petita propietat tocant al barranc de la Font de la Gana i al camí de Maspujols. El nostre informador, de 86 anys, ens diu que ell ho sentia dir així al seu avi, però que ell sempre l'ha conegut ja com a Parrot.

542. El tros de l'Almoina

"Item lo tros de la almoyna a lestreet afronta en la riera" (*Val.* 1560, f. 27).

543. El tros de l'Ermita

"Item lo tros de la ermita afronta en lo condat" (*Val.* 1560, f. 27).

544. El trosset de la Vicaria

"Item lo tros del torrent den morel afronta en lo camí de mas pujols (...) y ab un trocet de la vicaria que te el mateix" (*Val.* 1560, f. 19).

- 545. L'Alzinaret**
 "Pieza de tierra situada en el término de Borjas del Campo, partida del Camí del Molí, llamada Alsinadet" (A.P.A., XVII Carpeta. Escritura. Not. Joaquin Piñol Agulló. 1946).
- 546. L'avellanar de les Costes**
 "Item lavelenar de les costes" (*Val.* 1560, f. 21).
- 547. L'avellanar d'en Salvat**
 "Item un tros y oljvar y tera campa dela la riera afronta en (...) la velenar den salvat" (*Val.* 1560, f. 107).
- 548. L'olivar de Sant Bartomeu**
 "Lo holivar de sanct bertomeu afronta en lo camí delforje" (*Val.* 1560, f. 59).
- 549. L'olivar de Santa Maria**
 "Un tros nomenat la vinyasa affronta ab lo camí del forge y (...) en lolivar desenta marja" (*Val.* 1560, f. 109).
- 550. L'olivar de Vidiella**
 "Amirar la partio del terme de lauliva de vadiella de botarell" (*Dietari,* f. 61).
- 551. L'olivar de l'Església**
 "un tros de tera y oljves nomenat lo tercal affronta en loljvar de la esglesia" (*Val.* 1560, f. 93).
- 552. L'olivar de la Vicaria**
 "Item un tros de terra y holives lo terzal afronta en lolivar de la vicaria" (*Val.* 1560, f. 7).
 Pensem que s'ha de tractar del mateix que la nota anterior.
- 553. La plana de Baix**
 "A instancia de Maria Vall à pregonat per los llochs acostumats de las Borjas que ningú se atrevesca à fer camí ni passar per la heretat de vinya dita del hort del Pasqual y la Plana de baix" (*Notaria,* 1777).
- 554. La serra de l'Oriol**
 "La Serra del Oriol ara de Joan Anguera (a) manco" (*Combregants,* 1865).
 (Vegeu núm. 163).
- 555. La sort de n'Alguer**
 "La sort den alguer afronta en la serra y en lo camí de castelnou" (*Val.* 1560, f. 36).
- 556. La sort d'en Colom**
 "La sort den colom afronta en lo camí de riudoms y en la riera" (*Val.* 1560, f. 54).
- 557. La sort d'en Moragues**
 "Un tros nomenat la sort den morages affronta en la rjera y en lo camí de riudoms y en la moljnada" (*Val.* 1560, f. 108).

558. La sort d'en Renau

"Un tros nomenat la sort den renau affronta en lo camj de rjudoms y en lo torent de les albaredes" (*Val.* 1560, f. 107).

559. La sort de l'Era

"La sort de la hera afronte ab lo cami del alexar" (*Val.* 1560, f. 67).

560. La sort de Riba-roja

"La sort de ribaroja de lalmoina", "La sort de ribaroja den Serda" (*Val.* 1560, f. 106).

561. La sort de la Figuera

"La sort de la figuera afronta en lo cami de riudomps" (*Val.* 1560, f. 58); "Afronta en la rjera y en lo camj de rjudoms y en la moljnada (...) y en la sort de la figera" (*Ibidem*, f. 108).

562. La sort de la Pubilla

"La sort den moragues afronta en la sort de la pubilla y ab la molinada" (*Val.* 1560, f. 26).

563. La sort de les Menyes

"Item la sort de les menyes afronta en lo cami de reus" (*Val.* 1560, f. 14); "Una sort de les menyes affronta en lo camj de reus" (*Ibidem*, f. 97); "Hordenaren dit Jurats y Promens ab voluntat del Sor. q. tota Persona que tallara alguna Rama al forcat o cremara o a Rencara oliver ver o menya de Altri q. Pac de bany" (*Ordinacions*, núm. 47).

Menyes és una determinada classe d'olives, molt poc, o gens, corrent actualment. Entre els nostres informadors, dos pagesos ja grans, se suscità una amical controvèrsia: l'un afirmava que calia que entre les oliveres (*aulivés*) arbequines hi hagués alguns olivers "menyos" (*mèny-nyus* o *mènyus*), per tal de provocar l'engendrament de la flor. L'altre se'n reia i deia que tot això són romanços de la gent d'abans.

564. La torre del Mas d'en Bru

"La vinja y terra de pa de la torra del mas den bru" (*Val.* 1532, p. 56).

La situariem, amb força possibilitats d'encert, a la part jussana del terme.

565. La vinya de Santa Maria

"Un tros nomenat la vinyasa affronta ab lo camj del forge y ab la vjnya de Santa Marja" (*Val.* 1560, f. 109).

566. La vinya dels Roures

"La vinya dels roures va en valies" (*Val.* 1560, f. 56).

567. Parada del Molí

"Parada del Molí - Molins" (*Riquesa*).

568. Tros de Vic

"Tros de Vich - Sort" (*Ibidem*).

569. Tros del Burro

"Tros del Burro - Costas" (*Ibidem*); "Garcia, Marian - Burro" (*Combregants*, 1847).

570. Tros (o bancals) del Solfa

“Tros del Solfa - Fontvella” (*Riquesa*); “Voltas, Pere C. Solfa” (*Combregants*, 1847);
“Conocida por Bancals del Solfa” (Escriptura. Notari Pedro Rull y Trilla. Reus, 1891).

ELS HORTS

571. L'hort de l'Abadia

lòr da labadía

El pati que hi ha entre la casa de cal Vernis, l'Abadia i darrera l'Abadia.

572. L'hort del Dasca

lòr dal dásca

Entre la Creueta i les “Alcantarillas”. En començar aquest recull de topònims encara hi era. Actualment ja és zona urbana amb alguns edificis construïts.

573. L'hort del Jaume Hortolà

lòr dal djàumartulà

S'hi feia planter. Era a la part jussana de la vila, entre el camí de Riudoms o de l'Estació i la carretera. Partida de les Sorts. “Hortolà” és un renom de la vila.

“Gispert, Joseph - Hortolà del Vall” (*Combregants*, 1847).

574. L'hort del Manc

lòr dal màncu

Entre la Fàbrica i la torre Sants, a la dreta de la carretera anant cap a la Punta. Ara hi ha un xalet.

575. L'hort del Vall

lòr dal väll

Tocant a les cases del poble, al darrera mateix de l'Escorxador.

“D. Matias de Vall. Huerto de Casa. S: Cam^o de Reus. O: Población” (*Apeo*, 1863, f. 201).

576. L'hort de les Monges

lòr da las mòndjas

Al darrera del convent, entre aquest edifici i el camí de Riudecols.

577. L'hortet

lurtèt

Sector de terreny més aviat petit, a l'esquerra del barranc del Xampany, entre la mineta del Baltasar i la carretera. S'hi han fet alguns xalets.

PRETÈRITS DELS HORTS

578. L'hort Clos

“Lort clos” (*Val*. 1560, f. 34); “Lort clos als orts novels” (*Ibidem*, f. 46).

579. L'hort d'en Comte

"Una sort alabal afronta aben Damia andreu y ab lor den comte" (*Val.* 1560, f. 67).

580. L'hort d'en Jaumet

"Lort Den jaumet afronte ab lo cami de reus" (*Val.* 1560, f. 71).

581. L'hort d'en Peiri

"Alort denpeyrj un tros afronta en lo cami delaleyxar" (*Val.* 1560, f. 11); "Un ort y tera camp a alort den peyrj affronta" (*Val.* 1560, f. 116).

582. L'hort d'en Salvat

"Un ort als ors novels afronta en lort den Salvat" (*Val.* 1560, f. 41).

583. L'hort de la Canal

"Lort de la canal afronte en lo torrent y en lo cami de reus" (*Val.* 1560, f. 18).

584. L'hort de na Tosta

"Una alzinar alort de na tosta" (*Val.* 1560, f. 33). "Un tros y ort y tera campa nomenat lor de na tosta affronta a la baseta (...) y ab lo tosal de la guayta y en lo camj dels mas pujols" (*Val.* 1560, f. 109).

585. Hort del Martorell

"Hort del Martorell" (*Combregants*, 1847).

586. L'hort del Pasqual

"Ni passar per la heretat de vinya dita del hort del Pasqual" (*Notaria*, 1777); "Hort de Pascual - Molins" (*Riquesa*).

587. L'hort Gran

"Un ort a la orta novela nomenat lort gran" (*Val.* 1560, f. 108).

588. Els horts Novells

"La vinja que te als ors novells darrera lort" (*Val.* 1532, p. 31).

589. Els horts de la Torre

"Lort dels ors de la torra afronta en lo torrent" (*Val.* 1560, f. 21).

590. Els Hortets

"Una sort ales tret nomenat los ortets afronte ab la riera y ab lo bosquet" (*Val.* 1560, f. 67).

ELS MOLINS

591. El Molí
lu mulí

A la carretera d'Alforja, a 1 Km., aproximadament, de la vila, entre la carretera i la Riera. A començaments de segle encara s'hi treballava. S'hi molia

blat i altres cereals. Un dels nostres acompanyants ens diu que també s'hi molia "varitra" (barita). Dels tres que trobem esmentats l'any 1832 (A.P.A., I Carpeta. Esborrany d'una sollicitud de rebaixa de contribució. 1832), només ha arribat a nosaltres el que ressenyem, si bé ja només conserva el nom.

PRETÈRITS DELS MOLINS

592. El molí d'en Siurana

"It. la terra de pa y olives que te al terme de Riudoms al Moli den Siurana" (*Val.* 1532, p. 7).

593. El molí d'en Sord

"Una sort al figeral que afronta ab (...) lo camj del molj den sort" (*Val.* 1560, f. 12); "Una sort affronte en lo camj de riu doms y en lo camj del molj den sort" (*Ibidem*, f. 93).

Creiem que és el mateix que el de la nota anterior i que ha de ser un molí mig enrunat, de forma tronco-cònica, que hi ha al capdavall del camí del Molí.

594. El molí de Mas d'en Comte

"Manso nombrado den Compte (...) que se le concediesse derecho y facultat para edificar, y Construir en el espresado Manso (...) un Molino Arinero" (*Acte d'Establiment*). (Vegeu núm. 93).

Cap a la part d'amunt del terme. Nosaltres no hem trobat cap més notícia, de viva veu, de molins, que la de la nota núm. 591. Tanmateix, segons el document al qual ens referim allí, de molins de farina n'hi havia tres.

595. El molí de la Vila

"Moli de la Vila" (*Combregants*, 1848).

596. El molí de Les Borges

"Del Moli de las Borjes" (*Notaria*, 1787).

ELS LLOCS DE FORA TERME MOLT VISIBLES O DE MOLTA ANOMENADA.

597. El Camp d'Aviació de Reus lu càrn daviassió da rèus

L'Aeroport de Reus, situat entre aquesta ciutat i Tarragona.

598. El coll d'Alforja lu còll dalfórdja

És el pas per on la carretera de Cornudella entra al Priorat, entre la muntanya del Molló i la serra de la Mussara.

599. El coll de Balaguer lu còll da balagué

Terme de Vandellòs. Segons els pagesos de la vila, a la primavera i l'estiu, quan trona al coll de Balaguer de bon matí, abans de les dotze del migdia, aigua, és a dir, plou.

600. El Manicomi
lu maricòmi

L'Institut Pere Mata, de Reus, molt vistent de totes les parts del terme.

601. El mas d'en Domènec
lu màs dan dumènag

Al terme de Botarell. Va formar part de la Quadra dels Tascals (núm. 459). Antigament era parròquia de Les Borges i hi baixaven a combregar.

“Lo Mas den Domenech” (*Combregants*, 1657).

602. El mas d'en Duran
lu màs dan duràn

També és al terme de Botarell i igualment formava part de la Quadra dels Tascals. Ens diuen que encara s'hi conserven instruments de tortura molt antics.

“Joseph Durán labrador del Manso de su nombre Quadra den tescals termino general de la vila de Alforja” (*Notaria*, 1774).

603. El mas d'en Perdiu
lu màs dan pardiu

És al terme de Riudecols.

604. El mas de les Ànimes
lu màs da lazànimas

A la carretera de Reus, poc més avall de la barraca del Sastre, a la dreta. Quan el trajecte es feia a peu o en carro, era força més conegut. Ens conten que hi havia un caixó on els vianants tiraven almoines per les ànimes del Purgatori. **Ramon Amigó i Anglès** (*Els Topònims de la ciutat i del terme de Reus*, 1957), diu que encara es podia llegir “A la paret de l'oratori, que toca a la carretera (...), una invocació als vianants perquè deixin una caritat per les ànimes del Purgatori”.

605. El pantà de Riudecanyes
lu pantànu da ridacàny-nyas o riudacànyas

S'hi sol anar d'excursió els dilluns de Pasqua a menjar la mona (abans més que no pas ara). És molt anomenat entre els vilatans.

606. El pinar del Quel
lu pinà dal quèl

És terme d'Alforja, però a prop del de Les Borges. És conegut entre els borgencs, per la seva fama de rovelloner.

607. L'Albiol
laubiòl (o lubiòl)

Llogarret situat a l'extrem oriental de la serra de la Mussara, molt vistent des de la vila.

608. L'alzina del Mas d'en Borbó
lalzina dal màs dan burbó

Al terme de L'Aleixar. Té fama entre els borgencs de ser molt grossa.

609. L'Antena de la Televisió
lantèna da la talavizió

Torre repetidora de la televisió que va ser instal·lada no fa molt a la serra de la Mussara i que, per molt vistent, ha pres molt aviat nom.

610. L'Orinal de Déu
laurinàl da déu

Descripció allegòrica amb la qual els vells anomenen la vall de Vilaplana, perquè diuen que hi plou més i més sovint.

611. La barraca del Sastre
la barràca dal sàstra

Caseta o petit maset, en mal estat, que es troba anant cap a Reus, a l'esquerra, passat uns 500 m. l'entrocament de la carretera de la Mussara amb la de Reus. La seva anomenada li ve de quan es feia el trajecte en carro o bé a peu, car era considerat com a punt o referència que senyalava la meitat del camí entre Reus i Les Borges. Actualment, ja hi arriben els eixamples de Reus.

612. La Bruguera
la burguéra

Pinar molt gran, al capdamunt de les Costes, terme de Riudecols.

613. La Farola
la faròla (o lu fàru)

És el far que hi ha a l'Illa de Buda, a la desembocadura del riu Ebre. És visible, com un puntet molt llunyà, a l'horitzó marítim. És més conegut entre els pagesos.

614. La Mare de Déu de la Roca
la ròca

Santuari de la Mare de Déu de la Roca, al terme de Mont-roig del Camp. Normalment només diuen "La Roca". És molt visible, al SO., y la forma característica que li ha donat l'erosió el fa ben destriable i conegut entre els borgencs.

615. La Mola
la mòla

La Mola de Collejou. És ben anomenada, però només és visible de la part baixa del terme.

616. La Mussara
la mussàra

Potser té més fama per la serra a la qual ha donat nom. De dotes maneres, és un lloc ben conegut, encara que no sigui visible des de la vila.

617. La pedrera del Còbic
la padrera dal còbic

Terme de Castellvell del Camp. És ben coneguda i molt visible i, segons la direcció de l'aire, se'n solen sentir les barrinades.

618. "Los Castillejos"
lus castillèjus

El Campament de les "Milicias Universitarias", situat a la serra de la Mussara. A tots, joves i grans, l'hem sentit amb "j" castellana.

619. Puigcerver
putxarbé

Ermita i muntanya al terme d'Alforja. Antigament s'hi anava a visitar-la de tots els pobles de la baronia d'Alforja, anualment i moltes vegades per a fer pregàries quan alguna calamitat afectava la vila.

"Visitanla con procession al Martes de Pasqua de flores, de las Borjas" (*Jardin, de Maria, plantado en el Principado de Catalunya. Fra. Narcís Camós. Gerona, 1772, p. 9*); "Vuy als 18 de Abril (1661) es anat Pera foraste a Riudoms Pera aportar un estandar negra Per anar la Professo apuigserver" (*Dietari, f. 32*); "Als 28 de mars (1689) es hanat ysidro masip A Reus qe. ci encertava lo Sr. arcabisba A demanarli llisensa Pera pujar ha nostra senjora de pujg serve p. Pregarias y li na donade" (*Ibidem, f. 223*).

**PRETERIT DELS LLOCS DE FORA TERME
DE MOLTA ANOMENADA**

620. El Comtat

És el Comtat de Prades, al qual pertanyia la vila de Maspujols. Remarquem que als llibres de les Vàlues de Les Borges del Camp del segle XVI que hem consultat, i dels quals tantes referències hem pogut treure i aportar-les en el curs d'aquest recull, s'hi anomena en gairebé tots els casos en què es refereix a trossos que afronten amb el terme de Maspujols.

"La vinja que te al comdat al terme de Maspujols" (*Val. 1532, p. 11*); "Lo Botja de les planes que es Condat" (*Ibidem, p. 23*); "Un tros a les planes afronta en lo condat" (*Val. 1560, f. 10*); "Una sort a la argamasa afronta en lo condat y a la part deval en lo terme de riudoms" (*Ibidem, f. 109*).

EL NUCLI DE POBLACIÓ

ELS CARRERS I LES PLACES (1)

621. El carrer Major lu carré majó

Va del carrer del Comerç fins a la plaça de l'Església. Té un bon desnivell. Abans era un dels que formaven el carrer de l'Església.

"P^o La Casa que te al Carre Majo mes avall" (*Val.* 1532, p. 37); "Y devant a lo carrer major" (*Notaria*, 1776).

622. El carrer Nou lu carré nou

El formaven l'actual carrer de Catalunya, part de la plaça de la Font i part del carrer del Comerç, o sigui fins a les cantonades amb el carrer Major i el de la Pilota, ara Pintor Fortuny. El nom li fou canviat a començaments del segle actual pel de Carrer de Catalunya, però reduint-lo només al sector que va des de la plaça de la Font fins al carrer de l'Hospital. En instaurar-se l'última dictadura es convertí en "Calle de Cataluña". El 1978 va ser corregit al català. Hi va haver la proposta de tornar-li el seu nom original, carrer Nou, però alguns veïns s'hi oposaren.

"Un coral y verger afronta en lo carrer nou y en lo carrer de la spital" (*Val.* 1560, f. 20); "Afronta en lo carer publich y en lo carer nou" (*Ibidem*, f. 90).

623. El carrer de Catalunya lu carré da catalúny-nya (o catalúnyya)

La part del carrer Nou a la qual fou canviat el nom. Vegeu la nota anterior.

624. El carrer de Baix lu carré da baix

Va de la plaça de la Font al carrer de la Pilota, ara Pintor Fortuny. Antigament agrupava, també, totes les cases de la carretera entre la plaça esmentada i el carrer de la Pilota, resseguint la carretera d'Alforja i s'allargava fins a l'escorxador, seguint el camí de Reus. Ja veurem que també li fou canviat el

---

1. Per tal que puguin figurar en aquest treball tots els noms dels nostres carrers i places que en el curs del que va de segle han sorgit en la toponímia local, motivats per fets diversos, hem cregut convenient dividir-los en dos grups: un amb els històrics i actuals i l'altre amb els de tipus polític que ja han desaparegut.

En recerques recents, quan ja el llibre era a la impremta, hem trobat que el canvi de noms dels carrers i places de la vila s'acordà en una acta del dia 23 de juny de 1921, aprofitant la confecció d'un nou Registre Fiscal d'Edificis i Solars. Així, molts cops, quan, en explicar els topònims, diem que el nom li va ser mudat a començaments de segle, caldrà interpretar que fou en aquesta data. Cal dir que encara que a l'acta corresponent els nous noms figuren escrits en llengua castellana, a les plaques dels carrers foren escrits en català. Això ho sabem perquè poc més de dos anys més tard, quan els fets que a nivell d'Estat donaren lloc a la implantació de la dictadura del General Primo de Rivera (tardor del 1923), una de les primeres providències que va prendre el nou Ajuntament, evidentment seguint ordres superiors, va ser "que en lo sucesivo los rótulos o nombres de las calles, plazas, avenidas, travesías, etc. (...) sean escritos en el idioma castellano". Per tal motiu s'hagué de "proceder dentro de la brevedad a la colocación de la oportuna tablilla, escrita en dicho idioma, encima de los rótulos hoy existentes y los cuales lo son en lengua catalana" (*Libre d'actes* núm. 19 de l'Ajuntament de Les Borges del Camp, 1923-24, f. 6v. Arxiu municipal). També hem sabut que durant els tres anys de la guerra civil varen ser canviats, però no arrelaren i la gent no els recorda i pel que fa a la documentació, no n'hem trobat, ja que els llibres d'actes, i altres corresponents a aquell període, foren cremats a la retirada seguint ordres de la superioritat, cosa que ens ha fet impossible, fins ara, de trobar-ne cap referència.

nom a començaments de segle i durant la dictadura. Des del 1978, per voluntat dels veïns, va recuperar el seu nom tradicional i històric.

"Pº La Cassa que te al Raco de la Plasa y l'altra que te al Carre de Baix" (*Val.* 1532, p. 36);
"Carrer nou, plassa, carrer de baix" (*Consuetud.*)

625. El carrer de Dalt
lu carré da dàl

Els nostres informadors l'anomenaven, però no sabien quin era. Anava del carrer Major i el de la Pilota, per l'actual plaça de Sant Antoni, fins al Portal o sigui, els Rentadors. Ara ha quedat unificat, per acord dels veïns, el 1978, amb el carrer del Comerç. A començaments de segle, i durant la dictadura, ja canvià de nom, segons veurem.

626. El carrer de Jacint Verdaguer
lu carré vardagué (o bardagué)

És la part del carrer de l'Església, antic, que va des del Replà fins al convent de les Monges i la part del carrer de l'Hospital que va des del convent fins a la cantonada de l'actual carrer de la Verge de la Riera. El nom de Mossèn Cinto li fou donat a començaments de segle.

627. El carrer de Jaume I
lu carré da djàuma primé

La part del carrer de l'Hospital que va des del carrer de Jacint Verdaguer fins al de la Verge de la Riera. També és recent i li fou respectat el nom, degudament castellanitzat, durant la dictadura.

628. El carrer de Mossèn Josep Bonet

Nom actual del Corraló. (Vegeu el núm. 636). El carrer fou dedicat a mossèn Josep Bonet, el 1978, en homenatge per haver estat el que va fer possible, el 1777, la construcció de l'església actual.

629. El carrer de l'Església
lu carré da liggèzia

Amb aquest nom eren coneguts els tres carrers que convergeixen al Replà o plaça de l'Església.

"Primo la carnjerja en un pati detras afronte en lo carer de la esglesia" (*Val.* 1560, f.90);
"Y en la calle de la Iglesia (...) lindante (...) parte con el cementerio" (*Escr. Not.* José Mª Guardiola. 1907).

630. El carrer de l'Hospital
lu carré da laspitàl

Anava del carrer Major fins al magatzem del Fura i el convent de les Monges. El nom li ve de l'hospital que hi havia a la casa que ara està senyalada amb el número 21. També li va ser canviat el nom el 1939, segons es veurà. El 1978, per decisió d'alguns veïns, adoptà el de Verge de la Riera, rebutjant el seu nom original i històric.

"Lo (corral) de Besties que te devant l'ospital" (*Val.* 1532, p. 9); "Primo fonch stimada la sua cassà la qual afronte ab lo carer de la spital" (*Val.* 1560, f. 83).

631. El carrer de la Pilota
lu carré da la pilòta

És el que anava del carrer del Comerç, abans carrer de Dalt, fins davant del Sindicat i seguia carretera amunt fins a la Societat o Sala Parroquial. També aquest passà a portar el nom d'un general el 1939, segons es dirà. A començaments de segle se li va donar el nom del pintor Fortuny, de Reus, nom que torna a dur ara, des del 1978 que l'escolliren els veïns, rebutjant, també, el seu nom històric.

"La Cassa que te al Joch de la Pilota en les portes tancades" (*Val.* 1532, p. 12); "Calle de la Pelota" (*Registre*, 1905, fs. 228 al 259).

632. El carrer de la Verge de la Riera

Nom que, per acord d'alguns veïns, fou donat al carrer de l'Hospital, el 1978.

633. El carrer de les Monges
lu carré da las mòndjas

Nom popular, no oficial, d'un dels antics carrers de l'Església. És la part del carrer de Jacint Verdaguer que va del convent de les Monges, en considerable desnivell, fins al Replà.

634. El carrer del Comerç
lu carré dal cumèrs

Comença a la plaça de la Font i va fins a la de Sant Antoni. De mig carrer en avall formava part del carrer Nou i de mig en amunt, del carrer de Dalt. Sembla que aquest nom, que se li donà a començaments de segle, el deu a les botigues que hi ha. També durant la dictadura li fou canviat.

"Calle del Comercio" (*Registre Fiscal* 1921. fs. 39 al 58).

635. El carrer del Pintor Fortuny
lu carré pintó furtúny

És el nom actual del carrer de la Pilota, la part que va del carrer del Comerç fins a la carretera d'Alforja.

636. El Corraló
lu curraló

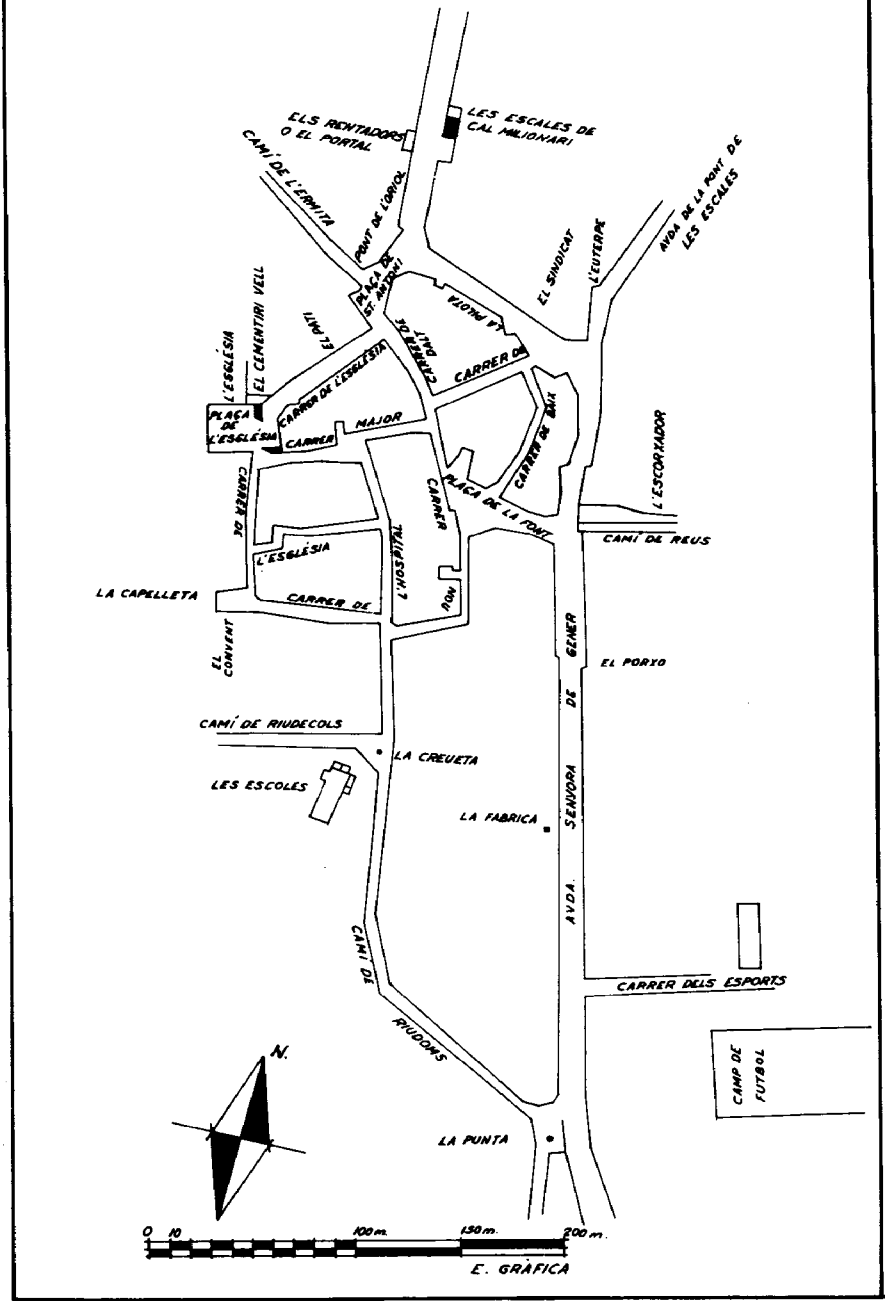
És el carrer de l'Església, en el sector que va de la plaça de Sant Antoni fins al Replà, en fort pendent. Ara va prendre el de *Mossèn Josep Bonet*, segons hem vist. Tot i no ser el nom oficial, és el carrer més popular de la vila. Abans hi passaven totes les processons i tots els enterraments. Ara ja només hi passen les processons. També enregistrarà altres noms des de començaments del segle, segons veurem.

"Corraló de la Iгла." (*Notaria*, 1776).

637. Avinguda Senyora de Gener
abingúda sany-nyóra (o sanyóra) da djané

A començaments de segle, la vila, en agraïment a les deixes que la senyora Magdalena Martorell i Ferré, senyora de Gener, havia fet a la vila, li dedicà un

PLA DE LES BORGES DEL CAMP
NUCLI DE POBLACIÓ
1969

carrer que anava de l'entrada de la vila, per la part jussana, o sigui de la Punta, fins a la plaça de la Font. És el més ample i modern de la vila. A partir del 1978 va canviar el nom de carrer pel d'avinguda i per voluntat de la majoria de veïns que viuen al llarg de la carretera, actualment comprèn tota la travessia de la vila, o sigui, des del pont de la Cotxeria fins al Retomb.

638. Avinguda de la Font de les Escales

És de nova creació i ressegueix part del camí de la Font de les Escales fins a la font (núm. 273) on hi havia, encara del nostre record, el Recer (núm. 401).

“Linda por la derecha entrando con el camino de la fuente de las escalas” (*Registre*, f. 251).

639. Avinguda del Baix Camp

A l'entrada de la vila per la part de Reus, poc més amunt de la Punta, a la dreta. És de creació recent. Aquest nom li fou donat el 1978, per acord d'alguns veïns.

640. Avinguda dels Esports

És la mateixa de la nota anterior. Aquest nom li va ser donat originalment per la proximitat del camp de futbol. Ja hem vist que li va ser canviat el 1978.

641. La plaça de Sant Antoni *la plàssa da sàntantòni*

Més que una plaça és un lloc on s'eixampla una mica el carrer. Abans formava part del carrer de Dalt. Va del carrer del Comerç fins al pont de l'Oriol i la carretera. En aquesta plaça sembla que va ser, segons la tradició, on va començar a edificar-se la vila actual, en un costat i altre del camí de Reus. Hi ha una capelleta amb una imatge de Sant Antoni, a la façana de cal Freixes, que és la que ha donat nom a la plaça.

642. La plaça de l'Església *la plàssa da ligglézia*

El punt més alt de la vila (251 m.) Hi ha l'església, la Casa de la Vila i el cementiri Vell. Hi fan cap els tres carrers abans anomenats de l'Església. És espaiosa i planera, possiblement la més típica i coneguda de la vila. La veu popular l'anomena *el Replà* (Vegeu el núm. 703).

643. La plaça de la Font *la plàssa*

A la part baixa de la vila. Hi fan cap tres carrers: Nou, del Comerç i de Baix, i va fins a l'avinguda Senyora de Gener. Per un costat la resseguia el camí de Reus i en fer-se la carretera i el pont, i en urbanitzar-se tota aquella zona, quedava un camí fondo, vorejat per les cases de l'esquerra baixant, i per una barana, a la dreta, al costat de la plaça, de manera que quedava un conjunt molt típic i certament singular. L'any 1964 es va tapar i tot el que va guanyar en grandària i estètica, ho va perdre en tipisme. El 1939 també passà a dur el nom d'un general, segons veurem, i en fer-se la modificació referida passà a ser avinguda cosa que també veurem de seguida. El 1978 va recuperar el seu nom històric.

CARRERS, PLACES I AVINGUDES DE SIGNIFICACIÓ POLÍTICA

644. Carrer Àngel Guimerà

Nom que va ser donat al *carrer de Baix*.

645. Carrer Balmes

Nom que va ser donat al *Corraló* o *carrer de l'Església*.

646. Carrer Calvo Sotelo

Nom imposat, durant l'última dictadura, al *carrer de Baix*.

647. Carrer del General Yagüe

Nom imposat al *carrer de la Pilota* durant la dictadura.

648. Carrer de "José Antonio"

Nom imposat al *carrer Major* o *de l'Església*, durant la dictadura.

649. Carrer "de los Mártires"

Nom imposat durant la dictadura al *carrer de l'Hospital*.

650. Carrer de Pi i Margall

Nom que va ser donat a les parts del carrer de Baix i de la Pilota que ressegueixen la carretera, des del pont de la Plaça fins al Portal.

651. Carrer de Prat de la Riba

Nom que va ser donat al *carrer de Dalt*.

652. Carrer de "Tomás Cailá"

Nom imposat durant la dictadura a la part del carrer del Comerç que havia format part del carrer Nou.

653. Carrer de Victor Pradera

Nom imposat durant la dictadura a la part del carrer de l'Església coneguda per *Corraló*.

654. Carrer del General Mola

Nom imposat durant la dictadura al *carrer de Dalt*.

655. "Avenida de los XXV Años de Paz"

Nom que va ser imposat a la *plaça de la Font* en fer-s'hi la modificació, el 1964.

656. "Avenida del Generalísimo Franco"

Nom que va ser imposat durant la dictadura, al *carrer de Pi i Margall*.

657. Plaça del General Sanjurjo

Nom que va ser imposat a la *plaça de la Font*, en instituir-se la dictadura fins que va ser convertida en avinguda, segons hem vist. (Núm. 655).

PRETÈRITS DELS CARRERS I LES PLACES

658. Barri N. S. dels Àngels (1)

Era un dels carrers anomenats *de l'Església*, o possiblement s'ho devien dir tots tres.

659. Barri N. S. del Carme

Era el *carrer Nou*, ara *carrer de Catalunya*.

660. Barri N. S. de la Riera

Era el *carrer de la Pilota*, ara *Pintor Fortuny*.

661. Barri Sant Jaume

Era el *carrer de Baix*.

662. Barri Sant Antoni

Era el *carrer de Dalt*. Aquest és l'únic que encara perdura, en part, gràcies a la imatge del sant, el nom del qual ha pres la placeta (Vegeu el núm. 641).

663. El carrer d'en Bertran

"Un coral affronta en lo carer den bertran" (*Val.* 1560, f. 106).

664. El carrer de la Carnisseria

"Primo la casa y siti en aquel lo qual afronte ab lo carer de la iglesia y ab lo carer de la carnecirja" (*Val.* 1560, f. 70).

665. El carrer de la Font de l'Era

"La plixa y ferreginal afronta ab (...) y en lo carrer de la font de la era" (*Val.* 1560, f. 20).

666. El carrer del Forn

"La caseta al carre del forn" (*Val.* 1532, p. 39); "Y baixa per lo carrer del Forn, Joch de la Pilota, carrer de baix" (*Consueta*).

667. El carrer del Raval

"En el Arreval de dcha. Villa de las Borjas", "Se halla sita en la Calle del Arreval o de la Fuente de dcha. Villa de las Borjas", "Y por la parte de delante con la referida calle del Arreval o de la Fuente donde co el Camino que va de las Borjas a Reus" (*Notaria*, 1774); "Y en lo Arrevál dit del Camí de Reus" (*Ibidem*, 1773).

L'identificaríem amb la part del camí de Reus que resseguia la plaça de la Font, carrer de Baix, i que fa pocs anys va ser tapat (Vegeu el núm 643).

---

1. A la relació dels Combregants del 1849 (Arxiu Diocesà) trobem un canvi de nom d'alguns carrers de la vila, que no prosperà. Els noms nous que proposa, s'hi presenten com a *Barri* en lloc de carrer.

668. El carrer dels Corralassos

"Un coral afronta en antoni pasqual y lo carrer dels corralasos" (*Val.* 1560, f. 17); "Item un coral alls corallasos a fronte ab (...) y enllo carer dells corallasos" (*Ibidem*, f. 54).

669. El carrer que va a Riudoms

"Primo la carniceria en lo pati detras afronte en lo carer de la esglesia y en lo carer que va a riudoms" (*Val.* 1560, f. 90).

Possiblement és el mateix que es coneixia com a *carrer de l'Hospital*, nom amb el qual ha arribat fins a nosaltres (Vegeu núm. 630).

670. El carrer que va a Alforja

"Lo Carrer qui va Alforja" (*Vario*, 1608).

671. El carreró de cal Bover

"Carré del Hospital Carreró de cal Bover" (*Combregants*, 1863).

Possiblement l'actual carrer de Jaume I.

672. El carreró del Fossar

"Carrer de Dalt, carreró del fossar y en derechura a la Esglesia" (*Consueta*).

LES CASES I ELS EDIFICIS SINGULARITZATS

673. El Col·legi
lu culègit

Entre el nucli de la vila i la Punta, amb façana a l'avinguda Senyora de Gener i per la part del darrera amb el camí de Riudoms. L'edifici sembla que va ser concebut, inicialment, per a col·legi i ho va ser durant alguns anys. També se'l coneix com la Fàbrica (núm. 687).

"Vecino de las Borjas del Campo, habitante en el edificio conocido por Colegio" (Escriptura Venda. Notari Pedro Rull y Trilla. Reus, 1896).

674. El convent de les Monges
lu cumbén o cunvén da lazarmànas (o da las mòndjas)

Al capdavall del carrer de les Monges. Va ser una de les deixes de la Senyora de Gener. El 1968 varen ser retirades les monges que hi havia, per disposició de la comunitat de Tarragona, i deixà d'actuar com a lloc d'ensenyament d'in-fants i de parvulari. Fa pocs anys ha estat habilitat com a rectoria.

675. El magatzem de cal Vernis (o del Borrassó)
lu magatzèm da càl vèrnis (o dal burrassó)

Fa cantonada amb el carrer Nou i el de l'Hospital.

676. El magatzem del Fura
lu magatzèm dal fura

Nom antic del de la nota anterior.

"Huguet, Jaume - Fura" (*Combregants*, 1847).

677. El Sindicat
lu sandicàt

La Cooperativa Agrícola. Entre les persones de mitja edat, possiblement és més corrent sentir "lu sindicàt". Centre comercial on els pagesos de la vila acostumen a dur els fruits per a la seva venda i elaboració. També hi ha el Centre Recreatiu i un molí de pinso per a abastir els grangers i avicultors. Durant la guerra va servir de col·legi d'ensenyament primari.

678. L'Abadia
labadía

L'habitage del rector de la parròquia, a la dreta de l'Església. Ara és deshabitada. Per la part del darrera dona a la Costa.

"Resumen del que pagarán los Elets de la fabrica de la Iglesia, Badia, y campanar de la pnt. vila de las Borjas" (A. D. Lligall núm. 7. *Llibre de l'Arrendament del Quinzè*).

679. L'Ajuntament
lajuntamén

La Casa de la Vila, al Replà (Núm. 685).

680. L'Església
ligglézia

A la part alta de la vila. Va ser acabada l'any 1777, després de quatre anys de treballs. Els croquis o plànols van ser obra del Dr. Valentí Reixach i l'obra la va dur a terme mossèn Josep Bonet, nat a la vila (*Cron.*). Fou construïda en el mateix indret que ocupava l'antiga, que havia estat edificada l'any 1384 al lloc on hi havia el castell, la torre o la borja.

"Predictas existentes inter castrum de Borgis in quo jurati et probi homines designarunt construi dictam capellan" (*Laude*, 1384).

681. L'Hospital
laspitàl

Era al carrer de l'Hospital, la casa senyalada amb el número 21. Els més vells encara recorden haver-lo vist actuar, si bé d'una manera precària. Va desaparèixer a començaments de segle.

"Lo Corral de Besties que te devant lospital" (*Val*, 1532, p. 9); "Confesa u denuncia fer y prestar a dits Sors. Batlle y Regs. com a Administradors del Hospital de Pobres de la mateixa" (*Notaria*, 1758); "Y por la espalda con el Hospital civil" (*Registre*, 1905, f. 119).

682. L'hostal de l'Estrella
lustàl da lastrèlla

Era a l'avinguda Senyora de Gener, però ja fa molts anys que no actua com a tal, si bé l'edifici encara és conegut, entre la gent de mitja edat, com "L'Hostal".

683. L'hostal de cal Jordiet
lustàl da càl djurdiet

Era a la Casa Gran (núm. 686). Només el recorden els més vells. Alguns dels nostres informadors l'han vist actuar.

"Subietas, Jordi - Ostal del Jordi" (*Combregants*, 1848).

684. L'hostal Vell
lustàl véll

Era el del Jordiet (nota anterior), que prengué aquest nom en obrir-se el de l'Estrella, ens diuen els nostres informadors.

685. La Casa de la Vila
la càza da la bíla (o víla)

L'edifici on hi ha l'ajuntament i el jutjat, a la plaça de l'Església. L'any 1980 n'ha estat adobada la façana i en un compartiment dels baixos s'ha fet un dispensari per al metge i la practicant.

"Asentat en lo llibre dels Consells de la Casa de la Vila" (*Llibre de las concordias feren en los acreadors y vila en lo any 1663*. Foli 36. Arxiu Dasca).

686. La Casa Gran
la càza gràn

Al portal del poble per la part d'Alforja, gairebé davant dels Rentadors (Vegeu núm. 683).

687. La Fàbrica
la fàbrica

És el Col·legi (núm. 673). Del nostre record, hi havia una fàbrica de mitges i mitjons, d'on li ha quedat el nom.

688. La Sala Parroquial
la sàla

Lloc destinat a esbargiment, més aviat teatre i cinema. Va ser destinat a local de la parròquia en instituir-se l'Acció Catòlica. (Vegeu nota següent).

689. La Societat
la sussiatàt

Amb aquest nom ja només és coneguda per les persones de mitja edat en amunt. Era el casal de la Societat Agrària, potser més coneguda per Societat Republicana. Durant els primers anys de la postguerra va ser habilitada com a col·legi, i en inaugurar-se les Escoles, va passar, per compra, a ser Sala Parroquial.

690. Les Escoles
lazascòlas

A la Creueta. És el lloc on s'ensenya actualment l'E.G.B. Abans s'habilitaven edificis diversos per a l'ensenyament, però aquesta obra ja va ser feta expressament per a servir d'escola. Va ser inaugurada l'any 1946 i sufragada per subscripció popular abans de la guerra. Actualment disposa de set unitats o aules que són dirigides col·legiadament pel claustre de professors. Hi ha una Associació de Pares d'Alumnes que, amb els mestres, vetllen pels interessos culturals i pedagògics de l'escola.

PRETÈRITS DE LES CASES I ELS EDIFICIS SINGULARITZATS

691. L'hostal del Mas del Comte

"Lo hostal del Mas del Compte" (*Acords*).

692. L'hostal del Poble

"Lo Hostal del Mas del Compte (...) y lo del Poble" (*Ibidem*).

693. La botiga de la Vila

"Unes cuyrases y un arcabuch les qualson en la botjga de la villa" (*Val.* 1560, f. 91).

694. El cafè del Bato

lu *cafè dal bàtu*

Era on hi ha la botiga actual de cal Ventureta (cal Bato) (Vegeu part documental al núm. 111). L'hem posat a pretèrits, però hem trobat diversos dels nostres informadors que encara el recorden.

"Café del Bato" (*Combregants*, 1863).

695. La casa del Giralt

"De la casa de Giral", "Dita casa de Giral" (A.P.A., I Carpeta. Esborrany sense data [primer quart del segle XIX]).

696. La casa del Novenari d'Ànimes

"Casa del Novenari de animes" (*Combregants*, 1865).

696 bis. Casa Nova

"Desde la cañeria de la fuente pública de la calle del Hospital hasta el interior de la casa (...) conocida por "Casa Nova" (*Llibre d'actes* de l'Ajuntament de Les Borges del Camp, núm. 3, 1898 i 1899, foli 63); "De la casa de su propiedad conocida por "Casa Nova" (*Ibidem*, núm. 4, 1900, f. 5v.).

És el convent de les Monges. (Vegeu núm. 674).

ELS INDRETS D'ANOMENADA

697. El Cementiri Vell

lu *samantíri véll*

A l'esquerra de l'església. Va ser substituït per l'actual l'any 1882.

"Cementerio Viejo" (*Registre Fiscal*, 1921, foli 11. Arxiu municipal. Les Borges del Camp).

698. El Camp de Futbol

lu *càm da fubbòl*

A la Punta, a la dreta de la carretera pujant, darrera del xalet del Banús.

699. El Pati
lu pàti

Al Corraló, a la dreta pujant. Diuen que allí hi havia el cup on recollien el vi del delme.

"Lo tros de terra de pa del pati o Corralasos" (*Val.* 1532, p. 1); "Un corral al pati y terra campa afronta en lo pati y en la riera" (*Val.* 1560, f. 47).

700. Polisportiu el Garrigó
pòlidapurtíu (o pòli)

Lloc destinat a instal·lacions esportives. És a la dreta del barranc de la Font de la Gana, part damunt de la bassa Gran. És al Garrigó. La situació geogràfica ha donat nom al conjunt esportiu i a l'entitat, segons un acord pres per l'assemblea de socis (febrer de 1980) i ara es diu així.

701. El Portal
lu purtál

És l'entrada de la vila per la part d'Alforja. També és conegut amb aquest nom el lloc destinat a rentadors públics, restaurats el 1922 i en desús actualment. És evident que entre els mots "Rentadors o Safareigs" i el de "Portal" no hi ha cap mena de relació filològica que hagi pogut induir a aquest error, el qual es produí, i s'ha conservat fins als nostres dies, per haver estat construïts els rentadors públics al portal del poble.

"Afronta en la riera y ab en toni pasqual del portal" (*Val.* 1560, f. 45); "Linda por la derecha entrando con el lavadero público" (*Registre*, 1905, f. 70).

702. El racó de cal Valero
lu racó da càl valéru

A la plaça de la Font. Antigament formava part del carrer Nou. (Vegeu núm. 723).

702 bis. Els Refugis (o el Refugi)
lu rafúgis (o lu rafúgi)

Construccions subterrànies, a tall de mina de grans dimensions, fetes en temps de la guerra civil (1936), per tal de protegir els vilatans dels bombardeigs aeris. N'hi havia dos: un que anava de la plaça de la Font fins a l'avinguda de Senyora de Gener i un altre que anava de mig carrer Major fins a la plaça de l'Església o Replà.

703. El Replà
lu raplà

Nom popular de la plaça de l'Església. Hi conflueixen tres carrers.

"Lo repla de la Ygla." (*Consueta*); "Replá" (*Combregants*, 1865); "Per lo rato qe. 6 donas posaren aygua á la cal del replá" (A.D. Lligall núm. 7. *Llibre de l'arrendament del Quinzè*).

704. Els Abeuradors
luzabauradós (o luzaubaradós)

L'hem sentit dir de les dues maneres. A la dreta del camí de Reus, tocant al

pont de la Plaça. Abans de tancar el pont era més conegut com a *bassa de les Culleretes* (Vegeu el núm. 283). També n'hi havia un altre, d'abeurador, al Portal, al costat de la caseta del Transformador.

705. L'ermita de la Mare de Déu de la Riera
l'ermíta

Quan s'hi han de referir per a anar-hi a fer alguna pràctica de devoció, o per fer-la conèixer especialment a algú, és quan pronuncien el nom complet i diuen “l'ermíta da la màra da déu da la riéra”. Originalment va ser construïda com a parròquia i dedicada a Sant Bartomeu (Vegeu núm. 727). Efectivament, en construir-se la primera església de Les Borges, el 1384, els prohoms de Riudecols i de Les Irlles en protestaren, fins que, per mitjà d'un Laude, arribaren a un acord amb els de Les Borges (Vegeu la part històrica). Durant el segle XVIII deixà de ser parròquia i es convertí en l'ermita de la vila. Com sol passar, no tenim cap document que ens parli de la data en què es va trobar la imatge, cosa ben normal en totes les talles de la Mare de Déu trobades. La tradició i els goigs ens diuen que fou trobada cercant un pastor, amoïnada, una ovella que havia perdut: “Fou vostra Imatge sagrada/Buscant un pastor l'ovella/Per fortuna i meravella/En la Riera trobada”. Com ha passat en altres ermites, en trobar-se la imatge de la Mare de Déu de la Riera (talla romànica de fusta policromada, de 90 cms. d'alçada, que data del segle XIII), la devoció mariana ha tingut més força en la fe popular i Sant Bartomeu va haver de cedir-li el patronatge, però encara se'l considera copatró i la seva imatge ocupa un setial d'honor al santuari. La venerada talla de la Mare de Déu de la Riera va ser salvada durant la passada guerra, per Bonaventura Guinjoan, aleshores batlle de la vila, amb la inestimable col·laboració de Magí Andreu i Trill que se la va endur i la va amagar dintre d'uns feixos de llenya. El santuari és situat a l'O. de la vila, a uns 400 m. de distància, i a una altitud de 259 m.

“Vull que seguida la mia mort sem sien celebrades 9 misas resadas (...) 2 en lo altar de N^a S^a de la Riera” (*Notaria*, 1715); “Nota o Compte pertañent a la recomposició de la teulada de la Iglia. y Hermita de N. S^a de la Riera de la present Vila” (1815) (*A.D. Lligall* núm. 7. *Llibre de l'arrendament del Quinzè*).

706. L'Escorxador
lu matadéru

Lloc destinat al sacrifici del bestiar. És al camí de Reus, poc més avall del pont de la Plaça, a l'esquerra.

“Linda por la derecha entrando con el Matadero público” (*Registre*, f. 41).

707. L'Euterpe
lu tèrpa

Darrera del Sindicat, a l'avinguda de la Font de les Escales. Era el local d'estiu i, més antigament, el lloc destinat a l'assaig de cors i caramelles, d'on sembla procedir el nom de la musa grega de la música. S'hi edificà un molí de pinso i a la part superior hi ha la sala d'espectacles de la secció recreativa. També era conegut amb el mateix nom el local d'estiu de la Societat.

708. La Capelleta
la capallèta

Petita porta, ben a prop del convent de les Monges, que dona accés als recs

d'aigua i a les terres de la Costa. Desconeixem si antigament hi va haver alguna capella o imatge.

709. La creu del Boronat
la crèu dal burnàt (o dal burunàt)

Era a la boca d'entrada de l'antic camí del Cementiri, a la dreta de la carretera d'Alforja. Va desaparèixer durant la passada guerra. Algunes propietats d'aquell sector són conegudes per "La Creu" (Vegeu també el núm. 729).

"La Creu - Fondvella" (*Riquesa*).

710. La Creueta
la crauèta

És la creu de Sant Bartomeu o creu de Terme. És situada a la cruïlla del camí de Riudecols amb el de Riudoms. Aquesta creu és la que antigament era al fossar de Sant Bartomeu. Quan s'enderrocaren els murs del fossar, la creu fou traslladada al portal del poble, és a dir, prop del pont de l'Oriol. Com que aquest trasllat es va fer sense el consentiment "dels veïns de la Quadra, aquests s'enutjaren i, considerant-se atropellats, acordaren protestar davant del Prelat". Després d'un estira i arronsa per part dels de la vila i els de la Quadra, "per fi s'acordà canviar l'emplaçament de la dita creu i se situà a la part baixa de la vila, en la cruïlla del camí de Riudoms amb el de la Quadra, perquè servís de fita o pedró per a anar-hi a cercar els morts dels feligresos de Sant Bartomeu". (Dasca «El Matí»). La creu original va ser enderrocada, malaguanyadament, en uns moments de febre iconoclasta, l'agost de 1934. També era coneguda amb aquest nom la creu del Camí d'Alforja (núm. 729).

"La benedicció del terme el dia de Santa Creu de maig se fa a la Creuheta" (*Consueta*);
"La Creu - Rieral" (*Riquesa*).

711. La Gasolinera
la gazulinéra

Assortidor de benzina que hi havia enfront de l'hostal de l'Estrella.

712. Les "Alcantarillas"
las cantarillas

Sifó construït per a fer passar l'aigua de la mina del Molí per sota la carretera d'Alforja, entre l'hort del Dasca i el Porxo.

713. Les escales de cal Milionari
lazascàlas da càl millunàri

Són enfront dels rentadors o Portal i faciliten l'accés a la hisenda del Porrerenc.

714. Les Pescateries
las pascatàrias

Eren a la plaça de la Font, adossades a la paret de cal Tià. Les constituïen un cobert, amb una mica de taulell, per a vendre el peix. Ara ja no hi són i al seu lloc hi ha la font de la Plaça, o font de la Comarca, amb motius de jardineria.

PRETÈRITS DELS INDRETS D'ANOMENADA

715. El cantó del Fusteret

"En derechura cap al cantó del fusteret, plassa, carrer de baix" (*Consueta*); "Barberá, Domingo - Fusteret Vell", "Barberá Domingo - Fusteret" (*Combregants*, 1847 i 1857).

716. El corredor de la Trinxera

"Linda por la derecha entrando con el corredor de la Trinchera" (*Registre*, f. 249).

Sembla que era un espai que hi havia entre el Sindicat i cal Manant. No fa molts anys, abans d'edificar-se l'Euterpe, encara hi havia un passadís. No l'hem sentit pronunciar a cap vell.

717. El Fossar

"Y un patj de tera loqual afronte ab lo fosar" (*Val.* 1560, f. 73).

Sense cap mena de dubte, és el cementiri Vell (Vegeu el núm. 697).

718. El Joc de la Pilota (o del Truc)

"La Casa que te al Joch de la Pilota" (*Val.* 1532, p. 12); "Pº. La Cassa que te al Joch del truch avaliada" (*Ibidem*, p. 26).

719. El pati de l'Església

"Item un coral Davant la iglesia afronta (...) ab lo pati De la iglesia" (*Val.* 1560, f. 71).

720. El pla de l'Església

"Hun Corral de Bastia que Afronta en lo pla de la lsglesia" (*Concòrdies*).

L'identifiquem amb el Replà.

721. El racó de Forner

"Lo Corral que te al Raco de forne" (*Val.* 1532, p. 37).

722. El racó de Joan Amorós

"Lo Corral que te al Raco de Joan Amoros" (*Val.* 1532, p. 47).

723. El racó de la Plaça

"La Cassa que te al Raco de la plassa" (*Val.* 1532, p. 36). (Vegeu abans, núm. 702).

724. Els Corralassos

"Lo pati que te als Corralasos" (*Val.* 1532, p. 44); "Un coral alls corallassos" (*Val.* 1560, f. 53). (Vegeu el núm. 668).

725. Els Murs de la Vila

"Una pesa de terra (...) cituada cerca dels Murs de la prent. vila de las Borges" (A.D. *Vario*, núm. 17. 1722); "Y prop los murs de dita vila", "Contiguo als murs de dita vila" (*Notaria*, 1773, 1774).

726. L'abeurador del Coder

"Abeuradó del Codé" (*Combregants*, 1848).

727. L'ermita de Sant Bartomeu

"Cami qui va a la hermita de St. Barthomeu" (A. D. *Vario*, núm. 17, 1726).

Ja no és coneguda com a ermita de Sant Bartomeu, en haver arrerlat, de fa molts anys, el patronatge de la Mare de Déu de la Riera (Vegeu el núm. 705). Actualment, tot aquell sector ha esdevingut partida de terra (Vegeu el núm. 39).

728. L'escaleta de cal Boronat

"Escaleta de Cal Boronat" (*Combregants*, 1868).

729. La creu del Camí d'Alforja

"Estavan en la Creu del Camí de Alforja" (*Òbits*, 1808-1851); "Prop la creueta qui va á Alforja" (*Ibidem*).

730. Mitja Vila

"La Casa que (te) a mitja vila" (*Val*. 1532, p. 41).

ALTRES COSES D'INTERÈS

731. El Campanar
lu campanà

Forma conjunt amb l'església i va ser construït al mateix temps (1777). Es veu de molt lluny i serveix de fita als mariners o pescadors de les nostres costes. És una construcció sòlida formant tres cossos, el primer quadrangular i els altres dos vuitavats, decreixents. A una altura aproximada de 27 m. hi ha quatre finestral encarrats als quatre punts cardinals. Al de la cara S. hi ha la campana grossa i al de la cara E., la petita. Els altres dos, estan tapats del tot o en part. Al capdamunt de la cúpula hi ha el parallamps, amb el penell adossat a la tija. A la cara frontal del campanar, a mitja altura, hi ha l'esfera del rellotge i en una saleta a l'interior hi ha la maquinària moguda per contrapesos.

732. La Campana Grossa
la campanà gròssa

És la que toca les hores i serveix per a molts tocs de la parròquia. La que hi havia abans del 1936, deien que era molt bona i és fama entre els vells (ho hem sentit dir força vegades a la nostra mare) que en dies de bonança se sentia des del port de Tarragona. Conten els vells que, en fer-la, les famílies benestants de la vila hi portaven senalles de monedes, sobretot de les de coure. La van tirar daltabaix del campanar la passada guerral civil per fondre-la i fer-ne material de guerra.

733. La Campana Mitjana
la campanà midjàna

També va desaparèixer junt amb l'altra i no ha estat restituïda.

734. La Campana Petita
la campanà patíta

És la que toca els quarts.

735. La campaneta d'alçar Déu
la campanèta dalsadéu

Era la que tocava el senyal al moment de la Consagració, durant la missa.

736. La campaneta de les Monges
la campanèta da las mòndjas

Era al lloc més alt del convent, en un finestral fet especialment, i donava el senyal quan s'hi deia missa.

737. La Capella Fonda
la capèlla fónnda

És el lloc de la Reserva del Santíssim, a la dreta de l'altar major.

"Relació de gastos ocurraguts á la composició de la Capella del S. S. Sagrament. Se feu la festa á colocar lo SSm. en lo nou sacrari lo dia 27 de Agost de dit any (1848)" (A.D. Lligall núm. 7. *Llibre de l'Arrendament del Quinzè*).

738. Les Matraques
las matràcas (o la matràca)

Gairebé sempre l'hem sentit en plural. Era un aparell instal·lat en un dels finestrals del campanar, que es feia servir el Dijous i el Divendres Sant. Van ser destruïdes durant la revolta. D'aleshores ençà passen els escolanets pels carrers amb unes de manuals.

739. La Peluda
la palúda, la plúda o la pulúda

És la boira que s'arrapa per la serra de La Mussara, com si vessés del Priorat cap al Baix Camp. L'he sentida anomenar de les tres maneres.

740. Les Mallorquines
las mallurquínas

Formacions de núvols que apareixen a llevant, a l'horitzó marítim, entre Salou i Tarragona, i més enllà. Solen sortir a l'hivern i, segons els vells, assenyalen fred, pluja o neu. A l'estiu no són tan normals i, si algun cop surten, diuen que també canvia el temps amb fred i humitat.

741. Teranyí o Teranyins
trany-nyí (o tranyí) trany-nyíns (o tranyíns)

Núvol alt i prim que cobreix una bona part del cel. "El cel està tot entrenyinat, potser plourà", diuen, o bé: "Trenyins de mar a muntanya (*da màrcamuntàny-nya*) potser plourà".

742. Torrell, Torralls, Torrallot, Torrallots
turràll, turràlltx, turrallòt, turrallòts

Nuvolades de desenvolupament vertical (cúmulus), en figura de torres, que es formen normalment a l'estiu, a llevant o tramuntana. Els pagesos, en veure'ls, ja es temen la pedregada.

743. ELS RENOMS TRADICIONALS, QUE NO APAREIXEN AL TEXT

Hem reunit en aquest grup tots els renoms que hem pogut trobar, que són corrents o que, no sent-ho, són recordats encara per alguns dels vells consultats. Naturalment, els que ja surten formant part d'algun dels topònims del text, hem cregut convenient de no repetir-los, perquè qualsevulla referència que se'n vulgui trobar serà fàcilment localitzable amb una simple consulta a l'índex alfabètic de noms. Els hem dividits en dos grups: al primer, hi aniran els actuals o que són del record de les persones consultades; al segon, els que ja han desaparegut, però dels quals hem trobat notícia documental. En la seva major part, els renoms relacionats van escrits en masculí. No obstant això, en molts casos poden referir-se als dos gèneres. Exemple: *Claret* i *Claretà*, *Colom* i *Coloma*. Tenim, però, per exemple, *Gallet*, *Ganya*, *Pepos*, entre altres, que són igual per als dos gèneres.

Ambrosi (*ambròzi*), "Pi, Tecla, V^a. - C. Ambrosi" (*Combregants*, 1847); Americano (*amaricànu*); Aragonès (*aragunès*), "Huguet, Sebastià - C. Aragonès" (*Ibidem*, 1847); Arbolí (*arbulí*), "Ferré, Pere - Arbulina", "Ferré, Cristófol - Arbulina" (*Ibidem*, 1847); Arra (*àrra*); Bassa-rodona (*bàssa-rudóna*); Baster (*basté*); Besora (*bazòra*), "Pedrolo, Maria V^a. - La Besora", "Monpeó, Juan - Jove Besora" (*Ibidem*, 1847); Cadirer (*cadiré*); Cagarro (*cajàrru*); Cameto (*camètu*); Cirer (*siré*); Cisteller (*sistallé*); Claret (*clarèt*); Colom (*culóm*) (Vegeu núm. 556); Conillet (*cunillèt*); Digne (*dícna*) (1); Dolçaina (*dulsàny-nya* o *dulsànya*), "De Barberá y Solé - Pastoret ó dulsañé" (*Ibidem*, 1865); Emili, (*míliu*); Enterament (*antaramén*); Espardenyer (*aspardany-nyé* o *aspardanyé*), "Huguet, Joseph - Espardeñer nou" (*Ibidem*, 1847); Felip (*falíp*), "Felip" (*Ibidem*, 1848); Fesol (*fazòl*), "Sadó, Juan - Manut Fasol" (*Combregants*, 1847); "Camí, Jaume - Fasol" (*Ibidem*, 1850); Fils i Vetes (*filzibètas*); Fonta (*fònta*), "Giol y Garrut - Borrelló ó fonta" (*Ibidem*, 1863); Forner (*furné*), "Claveri, Isidro - C. Forné" (*Ibidem*, 1847). (Vegeu núm. 721); Gaixo (*gàixu*), "Cabré, Esteve - Esteve Gaixo" (*Ibidem*, 1847); Ganiveter (*gabinaté*), "Bosch y Borrás - Ganiveté" (*Ibidem*, 1863); Ganxa (*gàntxa*), "á Gancha" (*Racional*, 1720), "Martorell, S. Franca. - Gancha" (*Combregants*, 1848), "Jph. Ciurana y Miralles dit Ganxo" (A. P. A., VIII Carpetà, Esc. Venda. Josep Puiggros, notari Alforja, 1776); Ganya (*gànynya* o *gànya*), "Monpeó y Simó - Gaña" (*Combregants*, 1868); Garra (*gàrra*); Gassó (*gassó*); Gran (*gràn*), "Ciré, Anton - Anton Gran" (*Ibidem*, 1848); Guenya (*guèny-nya* o *guènya*); Hostaler (*ustalé*); Jana (*djàna*), "Juncosa, Maria - Jana" (*Ibidem*, 1847); Lleterola (*llataròla*); Llorença (*llurènsa*), "Juan Pere, Ramon - C. Llorens" (*Ibidem*, 1847); Madrona (*madróna*), "Pons, Franca. - Madrona" (*Ibidem*, 1847); Manyet (*many-nyèt* o *manyèt*), "Giol, Anton - Mañeta", "Giol, Anton - Mañet" (*Ibidem*, 1847 i 1849); Marino (*marínu*), "Figueres, Joseph - Marinet" (*Ibidem*, 1847); Martínez (*martínas*), "Martí, Joseph - Martinez"

---

1. Sobre aquest renom, les persones grans es complauen contant una anècdota ben graciosa. Diuen que en certa ocasió, mentre el rector de la parròquia explicava la doctrina als infants en una sessió de tarda del diumenge, segons costum de l'època, va assenyalar un dels nens i li va demanar:

—Apa nen, digues, "Senyor jo no sóc digné...", tot començant la coneguda oració per tal que l'infant seguís. Però el nen, desconcertat, protestà tímidament:

—Sí, senyor, que ho sóc. Sóc fill del Pere Digne; el que passa és que la mare m'ha tallat el cabell i ara vosèt no em coneix.

(*Ibidem*, 1847); Merlet (marlèt), “Sans, Joseph - Merlet”, “Gran, Juan - C. Merlet” (*Ibidem*, 1847); Moixó (muijó); Molinera (mulinéra), “Bertran, Sebastiá - Moliné” (*Ibidem*, 1863); Moreno (murènu); Mosterenc (mustarèng); Nan (nàn), “Pi y Monné - Nan” (*Ibidem*, 1863); Nen (nèn); Pacalí (pacalí), “Garreta, Juan - Juan Pacalí” (*Ibidem*, 1847); Palles (pàllas); Pastoret (pasturèt), “Pau Barberà - Pau Pastoret” (*Ibidem*, 1847); Paterri (patèrri), “Huguet, Joan - Paterri” (*Ibidem*, 1850); Peixeta (paixèta); Peó (paó), “Valls, Isidro - Peó” (*Ibidem*, 1868); Pepo o Pepos (pèpu o pèpus), “Abelló, Anton - Pepu” (*Ibidem*, 1849); Pere Mari (péra mari), “Llauradó y Llauradó - Pere Mari” (*Ibidem*, 1872); Pescater (pascaté), “Vall, Pere - C. Alegre ó Pere Pescaté”, “Font, Aleix - Aleix Pescaté” (*Ibidem*, 1847); Petacot (patacòt); Pirineu (parinèu), “Mariné, Manuel - Pirineu” (*Ibidem*, 1847) (Vegeu núm. 149); Punyet (puny-nyèt) o punyèt); Quico (quícu) “Viuda Giol - Quica” (*Vario*, núm. 17, 1810), “Giol, Pere - Peret Quico” (*Combregants*, 1847); Ramonillo (ramunillu); Repa (rèpa); Reparada (raparàda); Ros (rós) “Martí, Salvadó - Ros” (*Ibidem*, 1857); Sarasso (saràssu); Secalló (sacalló), “Baiges, Jph. - Secalló” (*Ibidem*, 1871); Secretari (sagratàri); Soc (sòc), “Voltas, Aleix - C. Soch” (*Ibidem*, 1847); Soleràs (sularàs), “Soleràs” (A. P. A., I Carpeta, 1828), “Miquel Borràs - Soleràs” (*Combregants*, 1847); Tallera (talléra), “Duch, Jph. - Tallera” (*Ibidem*, 1854); Tendetes (tandètas); Terrers (tarrés) “Arbós y Sanahuja - Tarres” (*Ibidem*, 1864); Tià (tià) “Macip, Pere - Pere Tià” (*Ibidem*, 1847); Tintorer (tinturé); Torrilla (turrilla) “Gran, Pere - Torrillo” (*Ibidem*, 1854); Tuies (túias), “Fco. Carbonell, Gitano o sia tuyas Nolla” (A. P. A., XVI Carpeta. Paper solt, 1827); Vilà (vilà o bilà), “Sanahuja y Tora - Vilá” (*Combregants*, 1863); Volta'l (bòltal); Xim (txím), “Voltas, Joan - C. Chim” (*Ibidem*, 1847); Xurret (txurrèt), “Xurret” (AM. 1862, f. 141); Xutra (txútra).

744. RENOMS DESAPAREGUTS DELS QUALS HEM TROBAT NOTÍCIA

Aiguader	“Mariné, Jaume - Jaume Aiguadé”, “Mariné, Maria C. Aiguadé” (<i>Combregants</i> , 1847).
Albarca	“Abelló, Isabel - M. Aubarca” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Alegre	“Tost, Joseph - C. Alegre” “Vall, Pere - C. Alegre ó Pere Pescaté” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Amiguet	“Giol, Cristófol - Amiguet” (<i>Ibidem</i> , 1848).
Atzerà	“Mariné, Joseph - C. Atzara” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Barba	“Martorell, Joseph - Joseph Barba” “Magdalena Martorell á Josep Barba” (<i>Ibidem</i> , 1847 i 1848).
Barranc	“Joseph Voltas dit lo barranch” (Llibre de Rentes i Censals, núm. 4. <i>Vario</i> núm. 17).
Barrancó	“Voltas Franca. V ^a - C. Barrancó” (<i>Combregants</i> , 1847). (AM. 1862, f. 167: “Barrancó”).
Barrufet	“Dicto Barrufet” (<i>Notaria</i> , 1775).
Batistet	“Al Jph. Macip ó Batistet” (<i>Ibidem</i> , 1785). “Macip, Rosa V ^a - Batisteta” (<i>Combregants</i> , 1847).
Batistó	“Ferran, Miquel - Batistó” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Batistó de la Plaça	“Ferran, Juan - Batistó de la Plasa” (<i>Ibidem</i> , 1857).
Benteveo	“Barberà, Joan - Benteveo” (<i>Ibidem</i> , 1857).

Besora dels Bous	“Monpeó, Juan - Besora dels Bous” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Blana	“Macip y Nolla - Blana ó Falip” (<i>Ibidem</i> , 1863).
Bo	“Morell, Joseph - Jph. Bo” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Boli	“Joseph Gibert dit lo boli” (Llibreta breu de totas las Pensions... 1717 a 1719.— <i>Vario</i> núm. 17).
Bombó	“Franco. de Barberà - Bumbo” (<i>Combregants</i> , 1857).
Borrelló	“Borrelló” (AM. 1862, f. 67).
Borrellonet	“Giol, Joseph - Borrellonet”, “Giol, Joseph - Borrellonet” (<i>Combregants</i> , 1847 i 1848).
“Borrico”	“Huguet, Franco. - Borrico” (<i>Ibidem</i> , 1871).
Bosquet	“Borrás, Gregori - Gori Busquet” (<i>Ibidem</i> , 1849).
Boterot	“Gran, Joseph - Boterot” (<i>Ibidem</i> , 1848).
Bovereta	“Bové, Franca. Vda. - Bovereta” “Solé, Manuela - Bovereta” (<i>Ibidem</i> , 1847 i 1848).
Cabrera	“Benedicto, Ignasi - C. Cabrera”, “Serrat, Antonia V. ^a - C. Cabrera” (<i>Ibidem</i> , 1848).
Callena	“Vernis, Jacinto - Callena” (<i>Ibidem</i> , 1848).
Canyes	“Dit Canyas” (<i>Notaria</i> , 1758).
Capçanes	“Mas, Joaquim - Capsanes” (<i>Combregants</i> , 1847).
Capità	“Lo Capita” (<i>Dietari</i> , f. 165, 1681). “Martorell, Miquel C. Capità” (<i>Combregants</i> , 1847).
Cassanyets	“Borrás, Franco. - Casañets” (<i>Ibidem</i> , 1847).
“Castellanos”	“Farran, Dn. Ramon - C. Dn. Ramon ó Castellanos” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Cendrera	“March, Gertrudis V ^a - Cendrera” (<i>Ibidem</i> , 1848).
Coco	“Barberá, Joseph - Coco” (<i>Ibidem</i> , 1848).
Costura	“Bové i Roig” - Costura” (<i>Ibidem</i> , 1864).
Cristià	“Toda, Pere - Pere Cristià” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Cup del Delme	“Huguet, Josep - Cup Delmes ó Heran Pollo”, “Huguet, Josep Cup del Delme” (<i>Combregants</i> , 1847 i 1857).
Coveta	“Tost, Joan - C. Coveta ó Amorós” (<i>Ibidem</i> , 1847).
De Porrera	“Dictus de Porrera” (<i>Documents</i> , 1663).
De la Carnisseria	“Dictus de la carniceria” (<i>Ibidem</i> , 1650).
Del Cantó	“Joseph Mariné dit del Cantó” (<i>notaria</i> , 1735).
Del Final	“Joan Gibert dit del final” (<i>Combregants</i> , 1671).
Del Mas	“Antoni Abelló - Joan Delmas” (<i>Combregants</i> , 1847).
Ditoria	“Maria Antonia Pujol a Ditoria” (<i>Ibidem</i> , 1848).
Dragonera	“Morell, Rosa V ^a - Dragonera” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Ermità	“Martí, Joseph - Hermità” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Fesoles	“Sadó, Franco. - Fesólas” (<i>Combregants</i> , 1848).
Fuseller	“fusellé” (AM. 1862, f. 190); “Jayme N. (a) Fusellé” (<i>Apeo</i> , 1863, f. 258).
Fuster	“Fontseré. Jph. - Fusté” (<i>Combregants</i> , 1848).
Fusteret	“Barberá, Domingo - Fusteret vell”, “Barberá, Domingo - Fusteret” (<i>Ibidem</i> , 1847 i 1857).
Gaia	“Borrás, Anton - Gaya” (<i>Ibidem</i> , 1849).
Gallineta	“Borrás - Gallineta” (<i>Ibidem</i> , 1864).
Gaspana	“Meca, Franca. - Gaspana” (<i>Ibidem</i> , 1850).

- Gasull** "Salvador, Juan - Gasull" (*Ibidem*, 1848).
General "Dit lo General" (*Racional*, 1720).
Giola de la Plaça "Ferré, Maria - Giola de la Plasa" (*Combregants*, 1847).
Gioleta "Giol, Teresa, V^a - Gioleta" (*Ibidem*, 1848).
"Gordo" "Mariné, Joseph - Gordo" (*Combregants*, 1847).
Gravat "Dit Gravat" (*Notaria*, 1777).
Hereu "Dictus lo hereu" (*Documents*, 1650).
Hospitaller "lo ospitalé" (*Combregants*, 1676).
Irlés "Mestre, Rosa - Irlés" (*Ibidem*, 1847).
Jan "Joan Pasqual, dit lo gan" (*Dietari*, 1658, f. 9).
Joanpep "Soié i Estivill - Joanpep" (*Combregants*, 1865).
Josepet "Sardá, Jph. - Josapet" (*Ibidem*, 1857).
La Llebre "Jaume Burras dit la llebra" (*Dietari*, 1658, f. 6).
Llop "Llop" (*Notaria*, 1777).
Lluís "Maria Amos, Dita la Lluisa" (*Notaria*, 1715); "Isidro à Lluís" (*Combregants*, 1848).
"Maco" "Se li celebra una missa resada, a dit Jph. Mariner anomenat lo Maco". (*Òbits*, 1808-51).
Malena
Tomasa "Avila, Franco. - Malena Tomasa" (*Combregants*, 1848).
Maleneta "Santacana, Mariana V^a - C. Maleneta" (*Ibidem*, 1847).
Marquet "José farran (a) Marquet" (A. P. A., IX Carpeta. Diversos Documents del 1830 al 1850). "Ferran, Joseph - Marquet" (*Combregants*, 1848).
Matalot "Cubell, Miquel - Matalot" (*Ibidem*, 1871).
Melic "Giol, Jaume - Malich" (*Ibidem*, 1850).
Mestre "Pedrolo, Pere - Pere Mestre", "Ramona Ferraté - C. P. Mestre" (*Combregants*, 1847).
Mió "Borrás, Jph. - Mió" (*Ibidem*, 1849).
Miquet "José Giol (a) Miquet" (A. P. A., IX Carpeta. Diversos Documents del 1830 al 1850).
Miret "Jph. Puig dit lo Miret" (*A. D. Libre de Baptismes*, 1552-1651).
Mulat "Josep Martorell dit lo Mulat" (*Llibre de Rentes y Censals*, núm. 4 - *Vario* núm. 17, 1757).
Mussara "Montpeó, Juan - Musara". "Font, Jph - Musara" (*Combregants*, 1847 i 1849).
Nicolau "Boronat, Pere - Nicolau" (*Ibidem*, 1848). "Joseph font, dit nicolau" (*Notaria*, 1758).
Nolla "Marsal, Anton - C. Nolla" (*Combregants*, 1848).
Parxeli "Cardona, Josep - C. Parcheli" (*Ibidem*, 1847).
Pastisser "Alonso, Juan - Pasticer" (*Ibidem*, 1848).
Pastor "Pere Carcolé - Pere Pastor" (*Ibidem*, 1847).
Pastoràs "Barbera, Pau - Pastoràs" (*Ibidem*, 1849).
Patró "Dictus lo Patro" (*Notaria*, 1775).
Pau de la Taverna "Salvadó, Pau - De la Taverna". "Antonia Salvadó á Pau de la Taverna" (*Combregants*, 1847 i 1848).
Pau Racó "Pujol, Pau - Pau Racó" (*Ibidem*, 1847).
Pau del Safareig "Huguet, Pau - Pau del Safreig" (*ibidem*, 1847).

- Pau Xurreta** "Dalmau, Pau - Pau Churreta" (*Ibidem*, 1847).
- Paxixa** "Joseph figueras dit la paxixa" (*Dietari*, 1690, f. 231).
- Pep** "Franco. Vernis y Solé á Pep" (*Combregants*, 1848).
- Pep Portal** "Solé, Catarina V^a - Pep Portal" (*Ibidem*, 1848).
- Pepa Racona** "Salvadó, Isidro - C. Pepa Racona" (*Ibidem*, 1847).
- Perdut** "Sagrístá, Joseph - C. Perdut", "Vidal, Teresa C. Perdut" (*Ibidem*, 1847).
- Pere Antoni** "Ferré, Sebastia - Pere Antoni" (*Ibidem*, 1857).
- Pere de l'Hort** "Mestres, Franca. V^a - C. Pere del Hort" (*Ibidem*, 1848).
- Peretot** "Garreta, Pere - Peretot" (*Ibidem*, 1848).
- Petraques** "Malena, V^a - Petracas" (*Ibidem*, 1863).
- Pina** "Solé, Juan - C. Pina" (*Ibidem*, 1848).
- Pona** "Figueras, Miqu. - C. Pona" (*Ibidem*, 1847).
- Po-roig** "Borras, Gregori - Porroig" (*Ibidem*, 1868).
- Pubill** "Joseph Borras dit lo pubill" (*Vario* núm. 17, 1608). "Pubill" (*Documents*, 1650).
- Querido** "Trill, Jaume - Querido", "Ramon, Jpha. - Querido". (*Combregants*, 1847 i 1849).
- Quico Lluís** "Franco. Domenech - Quico Lluís" (*Ibidem*, 1847).
- Rabosí** "Barberá, Joan - Rabosí". "Solé, Anton - C. Rebusi". "Roitg, Rosa V^a. - C. Rosa Rabusina" (*Combregants*, 1847).
- Raconet** "Dit lo Raconet" (*Racional*, 1720).
- Ribera** "Ortoneda, Franca. V^a - C. Ribera" (*Combregants*, 1847).
- Riberenc** "Joseph Figueras - Riberench", "Figueras, Teresa-Avia Riberenca" (*Ibidem*, 1847).
- Ribeta** "Hortonedá y Giol - Ribeta" (*Ibidem*, 1867).
- Saboner** "Anguera - Saboné". "Cubells - Saboné" (*Ibidem*, 1864).
- Santana** "Mariné, Joan - Joan Santana" (*Ibidem*, 1849).
- Sant de la Parra** "Alias lo Sant de la Parra" (*Òbits*, 1808-1851).
- Sardaneta** "á Sardaneta" (*Racional*, 1720). "Sardá, S^a Maria, V^a - Sardaneta" (*Combregants*, 1847).
- Sarriana** "Mes del Sarriana" (*Notaria*, 1777).
- Sastre** "Trillas, Joseph - C. Sastre". "Teresa Trillas á Sastre" (*Combregants*, 1847 i 1848).
- Segalà** "Mestres, Madalena V^a - Sagalà" (*Ibidem*, 1847).
- Serafina** "Martorell, Maria - Serafina" (*Ibidem*, 1848).
- Sergent** "Macip, Joseph - C. Sargento" (*Ibidem*, 1848).
- Sobirana** "Mes del Sobirana" (*Notaria*, 1777).
- Sutre** "Anguera, Mª Teresa - Sutre" (*Combregants*, 1847).
- Tabola** "Toda, Teresa V^a. - C. Tabola" (*Ibidem*, 1848).
- Teixidor** "Carcolé, Juan - Juan Teixidó" (*Ibidem*, 1848).
- Teresa Lluïsa** "Teresa Compte - Teresa Lluïsa" (*Ibidem*, 1847).
- Teta Ribera** "Salvat, Maria V^a. - Teta Ribera" (*Ibidem*, 1847).
- Tòfol** "Ferre, Pere - Toful" (*Ibidem*, 1860).
- Tomasa** "Morell, Mani. - Tomasa" (*Ibidem*, 1847).
- Tupí** "Voltas, Pere - Pere chico ó Sr. Tupí" (*Ibidem*, 1847).
- Trits** "Ant^a. Grau y Comta (a) trits" (A. P. A., IX Carpeta. Diversos Documents del 1830 al 1850).

Ulldemolins	“Juan Domenech - Ulldemolins” (<i>Combregants</i> , 1847).
Xacó	“Garreta, Anton - Chacó”. “Garreta, Anton - Jove Chacó” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Xandre	“Solé, Teresa - Aleix-xandre”, “Solé, Teresa Chandre” (<i>Ibidem</i> , 1847).
Xarlot	“Pere Paladella dit lo xarlot” (A. P. A., VI Carpeta. 1664).
Xato	“Mariné y Borràs - Chato” (<i>Combregants</i> , 1871).
Xisclet	“Fco. Nogués (a) Gisclet” (A. P. A., IX Carpeta. Diversos Documents del 1830 al 1850).

745. ELS COGNOMS MÉS CORRENTS ACTUALMENT A LA VILA

Escrivim els cognoms amb la seva ortografia correcta, segons les normes ortogràfiques de la llengua. No voldriem pas que això molestés ningú. Com hem fet amb els renoms actuals, hem cregut oportú de donar la fonètica corrent, cosa que fem entre parèntesis.

Abelló (*Aballó*); Alberich (*albaric* o *aubaric*); Bages (*bàijas*); Borràs (*burràs*); Cabrer (*cabré*); Ferrer (*farré*); Figueres (*figuéras*); Freixes (*fréixas*); Garcia (*garsía*); Hortonedà (*urtunèda*); Jassans (*djassàns*); Joanpere (*djuànpéa*); Juncosa (*djuncóza*); Llaurador (*llauradó*); Macip (*massíp*); Mariner (*mariné*); Martorell (*marturéll*); Mena (*mèna*); Miralles (*miràllas*); Pagès (*paigès*); Pàmies (*pàmias*); Pérez (*pères*); Pi (*pí*); Pujol (*puijòl*); Salvador (*salbadó*); Sanchez (*sàntxes*); Sants (*sàns*); Sedó (*sadó*); Siurana (*siuràna*); Soler (*sulé*); Subietes (*subiètas*); Torres (*tórras*); Valero (*valéru*).

746. ELS POBLES MÉS PROPERS

L'Aleixar (*lallaixà*); Alforja (*alfórdja* o —més pocs— *lu fórdja*); Botarell (*butarell*); Castellvell (*castéllvéll* o *castalvéll*); Maspujols (*màspuijòls*); Montbrió del Camp (*mumbrió*); Reus (*rèus*); Riudecols (*ridacòls*); Riudoms (*ridòms*); Vilaplana del Camp (*vilaplàna*); Les Voltes (*las vòltas* o *las bòltas*).

ÍNDIX ALFABÈTIC DE NOMS

- Abadia, 571, 678.
Abelló, 745.
Abeurador, 726.
Abeuradors, 704.
Abrigall, 442.
Agulles, 482.
Agustina, 88.
Aigua, 394.
Aiguader, 744.
Aigüera, 443.
Aigüeta, 236.
Aires, 387.
Aixandre, 348.
Ajuntament, 679.
Albarca, 744.
Albelló, 276, 427, 444.
Albellons, 43, 152.
Alberedes, 25, 245, 336.
Alberic, 745.
Albes, 461.
Albiol, 607.
Albor, 445.
"Alcantarillas", 712.
Alçar, 735.
Alcolea, 229.
Alegre, 744.
Aleixar, 198, 228, 267, 746.
Alforja, 217, 230, 416, 598, 670, 729, 746.
Alguer, 555.
Alguers, 169.
Aljub, 446.
Alls, 137, 355.
Almoina, 542.
Alta, 382.
Alzina, 608.
Alzinar, 381.
Alzinarret, 545.
Alzines, 383.
Ambrosi, 743.
"Americano", 743.
Amigó, 104.
Amiguèt, 744.
Amorós, 105, 722.
Andana, 474.
"Andarins", 514.
Andreuet, 343.
Àngel, 644.
Àngels, 414, 658.
Ànimes, 604, 696.
Antena, 609.
Anton, 156, 185, 321.
Antoni, 72, 744 (Vegeu Sant Antoni).
"Antonio" (Vegeu "José Antonio").
"Años", 655.
Anyep, 379, 527.
Aragonès, 743.
Arbolí, 743.
Argamassa, 46, 333.
Argiles, 59, 328, 337.
Arnava, 47.
Arra, 743.
Arrabassats, 138, 158, 516.
Arrendament, 523.
Atzerà, 744.
Avellanar, 524, 546, 547.
Avellanars, 517.
"Avenida" (Vegeu "Avinguda").
Avi, 509.
Aviació, 597.
Avinguda, 637-640, 655, 656.
Bages, 745.
Baix, 553, 624, 639.
Baixada, 410.
Balaguer, 599.
Balmes, 645.
Baltasar, 109, 159, 204, 259, 284, 369, 391, 404, 523.
Bancals, 570.
Banús, 139.
Baptista, 110.
Barba, 744.
Barberà, 256.
Baró, 248, 297.

Barraca, 155, 162, 611.
 Barranc, 265, 266, 304-319, 324-326, 744.
 Barrancó, 744.
 Barranquet, 320.
 Barri, 658-662.
 Barrufet, 744.
 Bartomeu (Vegeu Sant Bartomeu).
 Bàscula, 475.
 Bassa, 280-290, 298-301.
 Bassa-rodona, 743.
 Basses, 291.
 Basseta, 302.
 Bassot, 292-297, 303.
 Baster, 743.
 Batistet, 744.
 Batistó, 744.
 Bato, 111, 694.
 Belga, 166.
 Belgues, 166.
 Bell, 87.
 Bellver, 330, 424, 430.
 Benifet, 522.
 Benteveo, 744.
 Bepi, 91.
 Bernat, 110, 112, 526.
 Bertran, 663.
 Bertrana, 429.
 Besora, 743, 744.
 Bisbe, 113.
 Blana, 744.
 Blanc, 346.
 Bo, 744.
 Bòbila, 201, 358, 413.
 Boc, 210.
 Boca, 237.
 Boli, 744.
 Bombó, 744.
 Bonet, 628.
 Borbó, 608.
 Borges, 1, 439, 460, 596.
 Boronat, 293, 501, 510, 539, 709, 728.
 Borràs, 524, 745.
 Borrassó, 257, 675.
 Borrelló, 744.
 Borrellonet, 744.
 "Borríco", 744.
 Bosc, 62-66.
 Bosca, 322.
 Boscàs, 511.
 Bosquet, 83, 84, 339, 744.
 Botarell, 192, 746.
 Boter, 294.
 Boterot, 744.
 Botiga, 693.
 Botjar, 67-69.
 Bous, 744.
 Bover, 508, 671.
 Bovereta, 744.
 Bru, 61, 564.
 Bruc, 144, 450.
 Bruguera, 612.
 Burro, 569.
 Cabrer, 745.
 Cabrera, 744.
 Cacau, 400.
 Cadirer, 743.
 Cafè, 694.
 Cagarro, 743.
 Cailà (Vegeu "Tomás Cailà").
 Calç, 359.
 Callena, 744.
 "Calvo Sotelo", 646.
 Cambrils, 218.
 Cameto, 743.
 Camí, 2, 180, 191-228, 265, 267, 729.
 Camp, 1, 387-389, 597, 639, 698, 746.
 Campana, 732-734.
 Campanar, 731.
 Campaneta, 735, 736.
 Campàs, 425.
 Camps, 5.
 Canal, 20, 296, 305, 436 bis, 525, 583.
 Canaletes, 308, 419, 535.
 Cantó, 715. (Vegeu, també, "Del Cantó").
 Canyaret, 410, 426.
 Canyes, 744.
 Capçanes, 744.
 Capella, 737.
 Capellà, 299.
 Capellans, 414.
 Capelleta, 708.
 Capità, 744.
 Capitana, 62.
 "Caracoles", 285.
 Caragol, 363.
 Caragolí, 350.
 Carena, 167, 202.

Carme, 659.
 Carnisseria, 664. (Vegeu, també, "De la Carnisseria").
 Carrasclar, 40, 266, 313.
 Carrer, 621-635, 644-654, 663-670.
 Carrerada, 411.
 Carreró, 671, 672.
 Carretera, 229-233.
 Casa, 685, 686, 695, 696, 696 bis.
 Caseta, 156-158, 448.
 "Casilla", 159-161, 476.
 Cassanyes, 129.
 Cassanyets, 744.
 Castellanos, 744.
 Castellnou, 219.
 Castellvell, 746.
 "Castillejos", 618.
 Catalunya, 623.
 Caterí, 364, 495.
 Catxina, 73.
 Cau, 384, 385.
 Caus, 386.
 Cega, 54.
 Cementiri, 209, 390, 697.
 Cendrera, 744.
 Cigalers, 6.
 Cirer, 743.
 "Cisco", 492.
 "Cisquet", 493.
 Cisteller, 743.
 Claret, 743.
 Claretà, 106.
 Claveguera, 449.
 Clos, 578.
 Clot, 3, 391, 392, 427.
 Clotes, 26, 536.
 Clots, 7, 316, 518, 519.
 Còbic, 617.
 Coco, 744.
 Coder, 92, 349, 502, 520, 726.
 Codera, 74, 86.
 Codina, 114.
 Codolar, 173, 489-491.
 Codolars, 8, 214.
 Coix, 744.
 Coll, 210, 428, 429, 598, 599.
 Collegi, 673.
 Colom, 556, 743.
 Comellar, 430.
 Comerç, 634.
 Comtat, 620.
 Comte, 93, 242, 579, 594, 691.
 Comú, 270, 300.
 Conillet, 743.
 Convent, 674.
 Corralassos, 668, 724.
 Corraló, 636.
 Corredor, 716.
 Coscolls, 44, 487.
 Cossioles, 27, 187, 385.
 Costa, 21.
 Coster, 393, 492-494.
 Costes, 28, 205, 309, 324, 376, 537, 546.
 Costetes, 538.
 Costura, 744.
 Cota, 499.
 Cotxeria, 178, 412.
 Cova, 22, 162.
 Coveta, 744.
 Cremat, 90.
 Creu, 709, 729.
 Creueta, 710.
 Cristià, 744.
 Crosc, 431.
 Crosos, 406, 407.
 Cul, 468.
 Culleretes, 283.
 Cup, 744.
 Dalt, 625.
 Darrera, 38, 262, 326, 423.
 Dasca, 519, 572.
 De Porrera, 744.
 De la Carnisseria, 744.
 Del Cantó, 744.
 Del Final, 744.
 Del Mas, 744.
 Delme, 744.
 Déu, 610, 614, 705, 735.
 Devesa, 450.
 Digne, 743.
 Dipòsit, 394.
 Dipòsits, 473.
 Disc, 469.
 Ditoria, 744.
 Diumenge, 147, 223, 227.
 Diumenges, 9, 317.
 Dolçaina, 743.
 Domènec, 601.

Don, 526.
 Dragonera, 744.
 Duran, 602.

Electra, 160.
 Eloi, 452.
 Emili, 743.
 “Empalme”, 408, 409.
 Encaironada, 488.
 Enterament, 743.
 Era, 277, 484-488, 559, 665.
 Ermita, 48, 199, 223, 236, 543, 705, 727.
 Ermità, 744.
 Escales, 203, 273, 483, 638, 713.
 Escaleta, 728.
 Escarenosa, 171, 172.
 Escoles, 690.
 Escorxador, 706.
 Església, 551, 629, 642, 680, 719, 720.
 Esglesieta, 49.
 Espardenyer, 743.
 Espera, 480.
 Esports, 640.
 Esquerrer, 344.
 Estació, 200, 467, 477, 483.
 Estatge, 87.
 Estrella, 682.
 Estret, 18, 51, 244.
 Euterpe, 707.

Fàbrega, 451.
 Fàbrica, 687.
 Falset, 220, 232.
 Fantasma, 306.
 Farola, 613.
 Farraginal, 432.
 Felip, 743.
 Feredat, 168.
 Ferrer, 745.
 Ferreteres, 29, 206, 269.
 Ferro, 175, 271.
 Fesol, 743.
 Fesoles, 744.
 Fideuera, 107.
 Figuera, 561.
 Figuerà, 41.
 Figueres, 115, 420, 745.
 Figueretes, 60.
 Fils, 743.

Final (Vegeu “Del Final”).
 Folc, 145.
 Fonda, 737.
 Fondo, 191.
 Font, 3, 203, 224, 261, 264, 271-279,
 291, 307, 335, 477, 638, 643, 665.
 Fonta, 743.
 Fontanelles, 30, 207, 310.
 Forjatà, 81, 351.
 Forn, 348-357, 359, 666.
 Forner, 721, 743.
 Fortuny, 635.
 Fosc, 70.
 Fossa, 452.
 Fossar, 433, 672, 717.
 Francès, 76, 119, 286.
 Franco, 347, 656.
 Franquesa, 453.
 Frare, 116, 352.
 Freixe, 422.
 Freixes, 353, 745.
 Fumera, 413.
 Fura, 117, 676.
 Fuseller, 744.
 Fuster, 744.
 Fusteret, 715.
 Futbol, 698.

Gaia, 744.
 Gaixo, 743.
 Gallet, 118, 532.
 Gallineta, 744.
 Gana, 272, 307.
 Ganiveter, 743.
 Ganxa, 743.
 Ganya, 743.
 Garcia, 745.
 Garra, 743.
 Garrigó, 10, 700.
 Garrigons, 10.
 Garruda, 498.
 Garrut, 94, 211, 374.
 Gasolinera, 711.
 Gaspana, 744.
 Gaspar, 95.
 Gassó, 743.
 Gasull, 744.
 Gegant, 489, 530.
 Gener, 637.

General, 647, 654, 657, 744.
"Generalísimo", 656.
Giol, 85, 96, 528.
Giola de la Plaça, 744.
Gioleta, 744.
Giralt, 485, 695.
Giratòria, 478.
Gironès, 428.
Glaçat, 64, 249, 354, 365.
Godores, 462.
"Gordo", 744.
Gran, 71, 221, 280, 418, 587, 686, 743.
Gras, 185.
Grasa, 42.
Gravat, 744.
Grossa, 732.
Grua, 479.
Guaita, 170.
Gual, 395.
Guenya, 743.
Guimerà, 644.
Guinarderes, 31, 246.
Guixera, 75.

Hereu, 744.
Hisenda, 526-529.
Hort, 19, 38, 262, 326, 571-576,
578-587, 744.
Hortal, 334, 447.
Hortals, 334.
Hortes, 32, 311.
Hortet, 577.
Hortets, 590.
Hortolà, 573.
Hortoneda, 745.
Horts, 11, 301, 318, 520, 588, 589.
Hospital, 630, 681.
Hospitaler, 744.
Hostal, 682-684, 691, 692.
Hostaler, 743.

Irlles, 744.
Isidre (Vegeu Sant Isidre).

Jacint, 626.
Jan, 744.
Jana, 743.
Jardí, 396.

Jardinell, 470.
Jassans, 745.
Jaume, 573, 661.
Jaume I, 627.
Jaumet, 580.
Jaumot, 67.
Joan, 83, 119, 286, 722.
Joanpep, 744.
Joanpere, 745.
Joc, 718.
Jordi, 321.
Jordiet, 683.
"José Antonio", 648.
Josep, 501, 628.
Josepet, 744.
Juncosa, 745.

Llaç, 397.
Llamp, 512.
Llàntia, 50.
Llaurador, 745.
Llebre, 744.
Llèntia, 50.
Lleterola, 743.
Llibreter, 120, 287.
Llonga, 275.
Llop, 744.
Llorença, 743.
Llorer, 374, 379.
Lluís, 744.
Lluïsa (Vegeu "Teresa Lluïsa").
Lluna, 281.

Macip, 745.
"Maco", 744.
Madrona, 743.
Magatzem, 675; 676.
Magraners, 441.
Major, 621.
Malec, 121.
Malena, 744.
Maleneta, 744.
Mallorquines, 740.
Manant, 68, 504.
Manc, 122; 370, 574.
Manca, 163, 323.
Manicomi, 600.
Manyet, 743.

- Mare de Déu de la Riera, 705.
 Mare de Déu de la Roca, 614.
 Margall (Vegeu "Pi i Margall").
 Margenades, 463.
 Mari, 743.
 Maria, 549, 565.
 Mariner, 745.
 Marino, 743.
 Marquet, 744.
 Martínez, 743.
 "Mártires", 649.
 Martorell, 585, 745.
 Mas, 82, 85, 88-138, 144-153, 159, 211,
 242, 287, 292, 304, 355, 370, 374,
 396, 397, 450, 484, 486, 506, 528,
 564, 594, 601-604, 608, 691 (Vegi's,
 també, "Del Mas").
 Masia, 154.
 Maspujols, 193, 265, 746.
 Massot, 274.
 Mata, 51, 244.
 Matalot, 744.
 Matraques, 738.
 Melic, 744.
 Melondres, 123, 494, 505.
 Mena, 745.
 Menestral, 250.
 Menyes, 563.
 Meravella, 286.
 Merlet, 743.
 Mestral, 250.
 Mestre, 292, 744.
 Mialto, 495-498.
 Mialtos, 12.
 Milionari, 713.
 Mina, 234, 235, 237-255, 262-270, 361,
 362, 381.
 Mineta, 204, 256-260.
 "Mingatxo", 366.
 Mió, 744.
 Miquet, 744.
 "Miracielos", 77, 188.
 Miralles, 745.
 Miret, 744.
 Mitja, 281, 730.
 Mitjana, 733.
 Moixó, 743.
 Mola, 124, 615, 654.
 Molí, 2, 42, 212, 235, 251, 288, 398,
 567, 591-596.
 Molinada, 52.
 Molinera, 743.
 Molins, 45.
 Moll, 471.
 Molló, 125.
 Monges, 378, 576, 633, 674, 736.
 Monja, 278.
 Montbrió, 194, 745.
 Montsarro, 126.
 Moragues, 557.
 Morell, 329.
 "Moreno"; 743.
 Morera, 282, 378.
 Moros, 417.
 Morta, 481.
 Mossèn, 628.
 Mosterenc, 743.
 Mulara, 441.
 Mulat, 744.
 Munt, 434.
 Muntaner, 97.
 Murs, 725.
 Mussara, 616, 744.
 Muster, 98.
 Mut, 513.
 Nan, 743.
 Negret, 127, 368, 375, 490, 518.
 Nen, 743.
 Neus, 243.
 Nicolau, 744.
 Nivell, 472.
 Noguer, 375.
 Noi, 320, 356.
 Nolla, 744.
 Nostra, 243.
 Nou, 622.
 Nova, 234, 255, 696 bis.
 Novells, 588.
 Novenari, 696.
 Noves, 32, 311.
 Nyep, 148, 379, 527.
 Olivar, 548-552.
 Olivera, 382.
 Orinal, 610.
 Oriol, 177, 186, 263, 384, 554.
 Pacali, 743.

Pagès, 745.
 Paí, 128.
 Paisana, 345.
 Palles, 743.
 Pàmies, 745.
 Pandardes, 421.
 Pantà, 605.
 Parada, 530, 567.
 Parades, 33, 539.
 Parellada, 454.
 Parra, (Vegeu "Sant de la Parra").
 Parroquial, 688.
 Parrot, 499-501.
 Parrots, 13, 215, 319, 502.
 Partida, 61.
 Parxeli, 744.
 Pas, 472.
 Pasqual, 165, 586.
 Pastisser, 744.
 Pastor, 744.
 Pastora, 537.
 Pastoràs, 744.
 Pastoret, 743.
 Paterri, 743.
 Pati, 699, 719.
 Patró, 744.
 Pau, 129, 150, 448.
 Pau Xurreta, 744.
 Paxixa, 744.
 "Paz", 655.
 Pedra, 184 bis, 414.
 Pedrera, 342-347, 617.
 Pedres, 63.
 Pedret, 503, 504.
 Pedrets, 14, 216.
 Pedrol, 252.
 Peiri, 581.
 Peixeta, 743.
 Pelat, 130.
 Pelona, 455.
 Peluda, 739.
 Penjant, 436.
 Peó, 743.
 Peons, 161.
 Pep, 744.
 Pepa, 744.
 Pepeta, 108.
 Pepi, 91.
 Pepo, 743.
 Pepos, 743.
 Perdiu, 603.
 Perdut, 744.
 Pere, 520, 743, 744.
 Perellona, 53.
 Perelloner, 435.
 Peret, 156.
 Peretet, 162.
 Peretot, 744.
 Pérez, 745.
 Pescater, 743.
 Pescateries, 714.
 Petacot, 743.
 Petit, 89.
 Petita, 734.
 Petraques, 744.
 Pi, 376, 377, 745.
 Pi i Margall, 650.
 Pianista, 500.
 Pigat, 386.
 Pilota, 631, 718.
 Pina, 744.
 Pinar, 70-80, 221, 229, 606.
 Pinet, 492.
 Pins, 81, 82.
 Pintor, 635.
 Pirineu, 149, 743.
 Pisquet, 131.
 Pla, 85, 86, 720.
 Plaça, 179, 641-643, 657, 723. (Vegeu, també, "Gida de la Plaça").
 Plana, 456, 531, 553.
 Planes, 34, 265, 338, 380.
 Plantada, 457.
 Poble, 367, 394, 692.
 Poca-roba, 540.
 Podadora, 164.
 Pola, 260.
 Polisportiu, 700.
 "Pollo", 69, 132.
 Polvorí, 399.
 Pona, 744.
 Pont, 175-184, 340.
 Porrera. (Vegeu "De Porrera").
 Porrerenc, 529.
 Po-roig, 744.
 Portal, 701, 744.
 Portella, 458.
 Porxo, 521.
 Porxos, 521.
 Pou, 360-367.

Pradera. (Vegeu "Victor Pradera").
 Prat de la Riba, 651.
 Pubill, 744.
 Pubilla, 562.
 Puig, 169, 180, 253, 314, 466.
 Puigcerver, 619.
 Puigpelat, 174, 331.
 Puigs, 15.
 Pujol, 269, 745.
 Punta, 168, 415.
 Punyalot, 182, 371.
 Punyet, 743.

Quadra, 225, 459.
 Quadres, 440.
 Quarterades, 464.
 Quel, 606.
 "Querido", 744.
 Quico, 743.

Rabosí, 744.
 Racó, 702, 721-723, 744.
 Racona, 744.
 Raconet, 744.
 "Ramonillo", 743.
 Rasa, 321-323, 327, 328, 392.
 Raval, 667.
 Ravellar, 505.
 Ravellars, 16, 254.
 Rebascall, 372.
 Rec, 234, 235, 261.
 Recer, 401.
 Refugi, 702 bis.
 Refugis, 702 bis.
 Rei, 503.
 Renau, 558.
 Repa, 743.
 Reparada, 743.
 Replà, 703.
 Resclosa, 324, 325.
 Retomb, 402.
 Reus, 180, 195, 231, 597, 745.
 Riba. (Vegeu "Prat de la Riba").
 Riba-roja, 465, 560.
 Ribera, 744.
 Riberenc, 744.
 Ribeta, 744.
 Riera, 416, 436, 460, 632, 660, 705.
 Rieral, 4, 213.

Rieró, 403, 466.
 Riudecanyes, 605.
 Riudecols, 196, 232, 746.
 Riudoms, 197, 233, 409, 669, 746.
 Robert, 78.
 Roca, 185-190, 614.
 Roca-bruna, 23, 532.
 Rodona. (Vegeu "Bassa-rodona").
 Roget, 133, 360, 373, 507.
 Roig, 176.
 Roldorar, 506.
 Ros, 743.
 Roures, 380, 566.
 Ruiz, 143.
 Rull, 79, 533.

Saboner, 744.
 Sac, 468.
 Safareig, 744.
 Sagal, 189.
 Sagalet, 189, 534.
 Sal, 434.
 Sala, 480, 688.
 Salera, 507.
 Salt, 436 bis.
 Salut, 278 bis.
 Salvador, 745.
 Salvat, 154, 298, 547, 582.
 Sánchez, 745.
 Sanjurjo, 657.
 Sansa, 140.
 Sant, 134, 240, 535.
 Sant Antoni, 641, 662.
 Sant Bartomeu, 39, 433, 507, 548, 727.
 Sant Isidre, 237, 238, 361.
 Santa, 549, 565.
 Santana, 744.
 "Santano", 99.
 Sant de la Parra, 744.
 Sants, 141, 745.
 Sarasso, 743.
 Sardà, 135, 258, 491, 525.
 Sardaneta, 744.
 Sarriana, 744.
 Sastre, 611, 744.
 Savellà, 84.
 "Scandum", 341.
 Sec, 82, 100.
 Secalló, 743.
 Secretari, 743.

Sedes, 496.
Sedó, 745.
Segalà, 744.
Sènia, 368-373.
Senyor, 150, 501.
Senyora, 108, 243, 637.
Serafina, 744.
Sergent, 744.
Serra, 19, 24, 172, 173, 554.
Serret, 163-166.
Sindicat, 677.
Siurana, 592, 745.
Sixt, 357.
Sobirana, 744.
Soc, 743.
Societat, 689.
Solar, 540.
Soler, 745.
Soleràs, 743.
Solfa, 570.
Sord, 593.
Sort, 555-563.
Sorts, 35.
Sotelo. (Vegeu "Calvo Sotelo").
Subietes, 745.
Sutre, 744.

Tabola, 744.
Tafetaner, 65.
Tallera, 743.
Tancat, 437.
Tascals, 459.
Taverna, 493, 744.
Taxiu, 439, 440.
Teixidor, 744.
Televisió, 609.
Tendetes, 743.
Tennis, 388.
Teranyí, 741.
Teranyins, 741.
Terçal, 438.
Teresa Lluïsa, 744.
Terra, 289, 377.
Terrats, 101, 396, 397, 484, 515.
Terrers, 743.
Terres, 522.
Teta Ribera, 744.
Tià, 743.
Tintorer, 743.

Tir, 389.
Tòfol, 744.
Toll, 508.
Tolls, 17.
"Tomás Cailá", 652.
Tomasa, 744.
Torrall, 742.
Torrallot, 742.
Torrallots, 742.
Torralls, 742.
Torre, 54, 141, 417, 564, 589.
Torrent, 329-341, 541.
"Torrente". (Vegeu Torrent).
Torres, 36, 167, 202, 247, 362, 745.
Torrilla, 743.
Tossal, 170.
Tost, 155, 497.
Tosta, 584.
Transformador, 160.
Tria, 55.
Trill, 136, 486.
Trilla, 56.
Trinxera, 57, 716.
Trits, 744.
Tros, 509-514, 516, 542, 543, 568-570.
Trosset, 544.
Trossos, 522.
Truc, 718.
Tuies, 743.
Tupí, 744.
Tupiner, 102.

Ulldemolins, 744.

Valero, 702, 745.
Vall, 26, 37, 142, 383, 461, 533, 534, 536, 575.
Valls, 37, 208, 312, 325.
Vedat, 405, 515.
Vell, 153, 684, 697.
Vella, 224, 279.
Vent, 398.
Verdaguer, 626.
Verge de la Riera, 632.
Vernis, 103, 241, 304, 506, 531, 538, 675.
Versalles, 66.
Vetes, 743.
Via, 481.

Vic, 568.
Vicaria, 544, 552.
"Víctor Pradera", 653.
Vidal, 146, 332, 445.
Vidiella, 550.
Vidre, 80.
Vila, 264, 423, 595, 685, 693, 725, 730.
Vilà, 743.
Vilagut, 83, 327.
Vilaplana, 222, 746.
"Villa", 143.
Vinya, 226, 418, 565, 566.
Vinyassa, 58.
Violí, 392.
Volta'l, 743.
Voltes, 746.

Xacó, 744.
Xalet, 139, 140.

Xemeneia, 413.
Xampany, 183, 315.
Xandre, 744.
Xarlot, 744.
Xato, 744.
Xerina, 295.
Xerrinet, 290.
Xim, 743.
Xisclet, 744.
Xixo, 151.
Xoll, 404.
Xollat, 157, 190, 407.
Xon, 239.
Xurret, 743.
Xurreta. (Vegeu Pau Xurreta).
Xutre, 743.

Yagüe, 647.

AQUEST VOLUM
TOPONÍMIA DE
LES BORGES DEL CAMP I DEL
SEU TERME MUNICIPAL
DE FERRAN JOVÉ I HORTONEDA
S'HA ACABAT D'ESTAMPAR ALS TALLERS
GRAFIQUES RABASSA, DE REUS
A MITJAN MES DE MARÇ DE 1981

